

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

BAĞIMSIZ DENETİM SÜRECİNDE İÇ KONTROLÜN ETKİSİ:

İLLER BANKASI ÖRNEĞİ

Serkan GÜNGÖR

UZMANLIK TEZİ

HAZİRAN 2018

İL BANK
TÜRKİYE'NİN YAPICI GÜCÜ

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

BAĞIMSIZ DENETİM SÜRECİNDE İÇ KONTROLÜN ETKİSİ:

İLLER BANKASI ÖRNEĞİ

Serkan GÜNGÖR

UZMANLIK TEZİ

Tez Danışmanı (Kurum)

Murat ŞATAY

Tez Danışmanı (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan ÇELİK

Serkan GÜNGÖR tarafından hazırlanan “Bağımsız Denetim Sürecinde İç Kontrolün Etkisi: İller Bankası Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki Yeterlik Snav Kurulu tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile UZMANLIK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmzası
Başkan	Genel Müdür Yardımcısı	Salih YILMAZ	
Üye	Daire Başkanı	Hüseyin TÖREN	
Üye	Daire Başkanı	Hakkı ÇIRAK	
Üye	Daire Başkanı	Orhan IŞIK	
Üye	Daire Başkanı	Doç. Dr. Birol KAYRANLI	

Tez Savunma Tarihi: 19.06.2018

ETİK BEYAN

“İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ Uzmanlık Tezi Yazım Kuralları”na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Serkan GÜNGÖR
19 Haziran 2018

Bağımsız Denetim Sürecinde İç Kontrolün Etkisi: İller Bankası Örneği

(Uzmanlık Tezi)

Serkan GÜNGÖR

İLBANK A.Ş.

Haziran 2018

ÖZET

Bağımsız Denetim Sürecinde İç Kontrolün Etkisi: İller Bankası Örneği başlıklı bu tezin amacı; iç kontrol ve bağımsız denetimin bağlantısını ortaya koyarak, etkin çalışan iç kontrolün, bağımsız denetim sürecine etkisi konusunda bilgiler elde etmek ve böylece kurumlarda iç kontrol bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktır. Finans dünyasında, işletme sahipleri ve yöneticilerinin yanında, çalışanlar, müşteriler, kredi derecelendirme kuruluşları, yatırımcılar, kamu kurumları ve kuruluşları şirketler ile alakalı ulaşacakları yargılarda finansal tablolara göre kanaate varmaktadır. Bilgi kullanıcılarına yararlı olması için, mali tablolarda sunulan bilgiler uzmanlar tarafından analiz edilmeli ve analiz sonuçları yorumlanmalı ve bildirilmelidir. Bilgi kullanıcıları, bu raporlarda yer alan sonuçlara göre iş kararları verebilir. Bu işlemin neticesinde doğru karar, finansal tablolardaki verilerin doğruluğu ve güvenilirliği ile ilişkilidir. Bu bilgilerin güvenilirliğini ve güvenilirliğini sağlamak, bağımsız denetçilerce yapılan bir denetimdir. Bağımsız denetim amacıyla, ciddi bir biçimde yapılan çalışmalar mutlak koşullara sahip olmalıdır. Aksi takdirde, bağımsız bir denetim hatalı bilgiyi, istenen faydaları sağlayamayan bir sonuçla gösterebilir. Tezde ilk olarak iç kontrol ve bağımsız denetim kavramları incelenmiş etkin işleyen iç kontrolün bağımsız denetime fayda sağlayıp sağlamadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Dört bölümden oluşan bu tezde, finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğru ve güvenilir olması ile ilgili kurum içinden ve kurum dışından yapılacak çabalar belirtilmiş, bir denetim faaliyetinin gerçekleştirilmesi esnasında geçilen aşamaların neler olduğu, denetim faaliyetinin gerçekleşme şekli ve denetimin ciddi ve kusursuz yapılabilmesi için şart olan kurallar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, İller Bankası iç kontrol sistemlerinin yapısı incelenerek, bağımsız denetimin kalitesi üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler :Bağımsız denetim, iç kontrol

Sayfa Adedi :121

Tez Danışmanı : Murat ŞATAY (Kurum)
Prof. Dr. Orhan ÇELİK (Üniversite)

The Impact of Internal Control During the Independent Audit Process: The aim of
this thesis titled İller Bankası Example

(Expertise Thesis)

Serkan GÜNGÖR

ILBANK A.S.

June 2018

ABSTRACT

The Impact of Internal Control During the Independent Audit Process: The aim of this thesis titled İller Bankası Example; internal control and independent auditing, to obtain information on the effect of effective internal auditing on the independent auditing process, thus contributing to the formation of internal control awareness in the institutions. In the financial world, it is judged by the financial statements that the employees, customers, credit rating agencies, investors, public institutions and organizations, as well as business owners and managers, will reach relevant companies. To be useful to information users, the information provided on the financial statements should be analyzed by experts and interpreted and reported. Information users can make business decisions based on the results contained in these reports. The correct decision on this process is related to the correctness and reliability of the data on the financial statements. Ensuring the reliability and reliability of this information is an audit conducted by independent auditors. For independent control, serious work must have absolute conditions. Otherwise, an independent audit may display faulty information with a result that cannot provide the desired benefits. In the first attempt, it has been tried to demonstrate that the effective internal control that examined the concepts of internal control and independent auditing first provided independent timely benefits. In this thesis consisting of four chapters, the efforts to be made from the internal and external institutions regarding the accuracy and reliability of the information contained in the finance submissions are outlined, and the progress of the audit activity is determined in terms of the manner in which the audit activity is conducted and the audit is required to be serious and flawless. In addition, the structure of the İller Bankası internal control systems was examined and the effects on the quality of the independent audit were investigated.

Key Words :Independent auditing, internal control

Page Number :121

Supervisor :Murat ŞATAY (Corporate),
Prof. Dr. Orhan ÇELİK (University)

TEŞEKKÜR

“Bağımsız Denetim Sürecinde İç Kontrolün Etkisi: İller Bankası Örneği” isimli bu tez Tez çalışmamın konusunun seçimi, çalışmamın yürütülmesi ve takibi aşamasında desteklerinden dolayı danışmanım, “Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi” saygı değer hocam Prof. Dr. Orhan ÇELİK’ e teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, fikirleriyle beni yönlendiren ve çalışmamın tamamlanmasında katkıları bulunan, değerli danışmanım, “İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Uzmanı” Murat ŞATAY’a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tezimin yazım aşamasında göstermiş oldukları anlayış için “İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Başkanı” Tolgahan YILDIZ’a, “İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Uyum Müdürü” Nuran BÜYÜKÖZDEMİR’e ve “İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Teknik Uzmanı” Tayfun DUMAN’a müteşekkirim.

Son olarak bana vicdanlı ve erdemli bir insan olmayı öğreten rahmetli annem Nazlı GÜNGÖR’e, dürüst olmanın, alın terinin ve helal kazancın değerini öğreten babam Hüseyin GÜNGÖR’e, aldığım bütün kararlara saygı göstererek büyük fedakârlıklarda bulunan ve verdiği desteklerin karşılığını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim sevgili eşim Vesile ZERİN GÜNGÖR’e ve tez yazım sürecimin başında ailemize dâhil olan canım oğlum Ali GÜNGÖR’e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. DENETİM.....	3
1.1. Denetim Tanımı.....	3
1.2. Denetimin Tarihçesi.....	4
1.3. Denetim Türleri.....	7
1.3.1. Yapılma konusu ve amaçlarına göre denetim türleri.....	7
1.3.2. Uygulama zamanına göre denetim türleri.....	8
1.3.3. Denetçinin konumuna göre denetim türleri.....	9
1.4. Denetçi Türleri.....	11
1.4.1. İç denetçi.....	11
1.4.2. Bağımsız denetçi.....	11
1.4.3. Kamu denetçisi.....	15
2. BAĞIMSIZ DENETİM	17
2.1. Bağımsız Denetimin Amaçları.....	20
2.1.1. Mali tablolar hakkında rapor vermek	21
2.1.2. Hata ve hileleri ortaya çıkarmak.....	21
2.1.3. Hata ve hileleri önlemek.....	23
2.1.4. Yönetime önerilerde bulunmak.....	23
2.2. Bağımsız denetimin yararları.....	23
2.3. Bağımsız Denetim Türleri.....	25
2.3.1. Sürekli bağımsız denetim.....	25
2.3.2. Sınırlı (Ara) denetim.....	26
2.3.3. Özel denetim.....	26
2.4. Bağımsız Denetime Tabi Olmanın Şartları.....	27
2.5. Bağımsız Denetim Standartları.....	27
2.5.1. Genel standartlar	27
2.5.2. Çalışma alanı standartları.....	29
2.6. Bağımsız Denetimde Raporlama Standartları.....	31
2.6.1. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk.....	31
2.6.2. Devamlılık özelliği.....	31
2.6.3. Açıklayıcı bilgiler	32
2.6.4. Görüş bildirme	32
2.7. Bağımsız Denetim Süreci.....	32
2.7.1. Müşteri seçimi ve işin alınması.....	33
2.7.2. Denetimin kapsamı ve planlanması.....	34
2.7.3. Önemlilik düzeyi belirlenmesi.....	35
2.7.4. İç kontrol yapısının incelenmesi.....	37

2.7.5. Risk düzeyinin belirlenmesi.....	37
2.7.6. Analitik inceleme prosedürlerinin oluşturulması.....	39
2.8. Denetim Programının Yürütülmesi.....	40
2.8.1. Denetim ispatları.....	40
2.8.2. Denetim teknikleri (İspat toplama teknikleri).....	43
2.9. Çalışma Kâğıtları.....	45
2.10. Denetim Raporunun Oluşturulması.....	46
3. KONTROL VE İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	49
3.1. Kontrol Kavramı ve Tanımı.....	49
3.1.1. Yönetimsel kontroller.....	50
3.1.2. Muhasebe kontrolleri.....	51
3.2. İç Kontrol Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	51
3.3. İç Kontrol Sisteminin Önemi.....	54
3.4. İç Kontrol Sisteminin Amaçları.....	55
3.4.1. Faaliyet amaçları.....	56
3.4.2. Raporlama amaçları.....	56
3.4.3. Uyumluluk amaçları.....	57
3.5. İç Kontrol Sistemi Hakkındaki Düzenlemeler.....	57
3.5.1. Dünyadaki düzenlemeler.....	58
3.5.2. Türkiye'deki düzenlemeler.....	78
3.6. İç Kontrol Sisteminin Gözetim ve Denetim Otoritelerince Değerlendirilmesi.....	82
3.7. İç Kontrol Sisteminin Tanımlanması.....	83
3.7.1. Not alma yöntemi.....	83
3.7.2. Anket yöntemi.....	84
3.7.3. Akış şemaları yöntemi.....	85
3.8. İç Kontrolün Etkinliğinin Değerlendirilmesi.....	85
4. İLLER BANKASI VE İLLER BANKASINDA İÇ KONTROL SİSTEMİ VE BAĞIMSIZ DENETİMİN İŞLEYİŞİ.....	87
4.1. İller Bankası'nın Kuruluşu, Amacı ve Görevleri.....	87
4.2. İller Bankası A.Ş. Dönemi.....	88
4.2.1. İller Bankası A.Ş.'nin kuruluşu.....	88
4.3. İller Bankası A.Ş.'nin amacı ve görevleri.....	88
4.4. İller Bankası A.Ş.'nin sermaye yapısı.....	89
4.5. İller Bankası A.Ş.'nin organları.....	90
4.5.1. Denetim kurulu.....	91
4.5.2. Denetim komitesi.....	93
4.6. İller Bankası A.Ş. İç Kontrol Yapısı.....	95
4.6.1. İller Bankası iç kontrol personelinin görev, yetki ve sorumlulukları.....	99
4.6.2. İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı iç kontrol faaliyetleri kapsamı.....	100
4.7. İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı ile Bağımsız Denetim İlişkisi.....	105
4.7.1. Süreç bazlı iş akım şemaları.....	105
4.7.2. Yönetim beyanı.....	106
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109
KAYNAKLAR.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	121

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1: Hilelerin ortaya çıkartılma biçimleri (Bozkurt, 2009:48).....	22
Çizelge 2.2: Sapma dereceleri ve denetçi görüşü ilişkisi (Bozkurt, 2006:374)	47

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1: Bağımsız Denetim Süreci (Güredin: 2008, 179.)	33
Şekil 2.2: Belge Kaynakları ve Güvenilirlik İlişkisi (Bozkurt, 2006:62)	42
Şekil 3.1: Yenilenmiş COSO Prensipleri.....	61
Şekil 3.2: COSO Helezonu	62

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AAA	The American Accounting Association
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	Associaton of Certified Fraud Examiners
AICPA	American Institute of CPAs
ASB	Accounting Standard Board
BASEL	Basel Committee
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİSİSY	Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik
COBİT	Bilgi Teknolojilerine İlişkin Kontrol Hedefleri
COSO	Committee of Sponsoring Organizations
ERM	Enterprise Risk Management

GAO	US Government Accountability Office
IFAC	International Federation of Accountants
IIA	Institute of Internal Auditors
INTOSAI	The International Organisation of Supreme Audit Institutions
ISA	International Standard on Auditing
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
PIFC	The Public Internal Financial Control
RG.	Resmi Gazete Açıklamaları
SAS	Statements on Auditing Standards
SEC	Securities and Exchange Commission
SOX	Sarbanes- Oxley Act
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDS	Türkiye Denetim Standartları
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

Finans kesiminin lokomotifi niteliği olan bankalar, fon fazlası sahipleriyle, fon gereksinimi duyanları bir araya getirerek önemli bir fonksiyon benimsemektedir. Bu görevin dinamik bir şekilde sağlanması, bankacılık kesiminin sahip olduğu yapının sağlam ve güvenilir oluşu ile doğrudan ilgilidir. Böylelikle, dar anlamda ülkelerin, global olarak ise bütün dünyanın istikrarlı bir ekonomiye sahip olmasını ve büyümede itici güç olacaktır. Öbür taraftan bankacılık yapısı güçlü olmayan ülkelerde, ekonomik düzen aksamaya başlayacak ve finansal kesimden başlayan negatif durum reel kesime de sıçrayarak, ekonominin genel vaziyetinde güçlü bir çözümlenin oluşmasına neden olabilecektir. Bu sebeple yerel ve global ekonominin olması için, güçlü ve güvenli bankacılık kesiminin hayati olduğu açıktır. Bankaların sürdürdükleri faaliyetlerin karmaşık olması nedeniyle, bu kesimin diğerlerine kıyasla daha spesifik bir düzen sergilemektedir.

Bu anlamda bankacılık kesiminin güçlü ve güvenli olması, yalnızca dinamik ve verimli bir iç kontrol ve iç denetim yapılarının kurulmasıyla ile olabilir. İç kontrol ve iç denetim yapılarının etkin ve yeterli olması, yatırımların güvende olduğunun yanında güçlü bir kredi hacmine haiz olduğunu gösterecek ve iktisadi büyüme başlamış olacaktır. İç kontrol, bankanın tamamını içeren bir kontrol şuurunu anlatmaktadır. Bu şuurun kuruluşun alt kademede çalışanından tepe yönetiminde bulunan genel müdüre kadar tüm çalışanlara yayılarak, iç kontrolün etkin ve yeterli olması için olmazsa olmazdır. Bankalarda iç kontrol yapısı yönetim kurulu bünyesinde bulunmakta, denetim komitesi yönetim kurulu adına iç kontrol faaliyetlerinin takip edilmesi işini sürdürmektedir. İç kontrol hakkında yapılan faaliyetler bankanın bütününe içermekle beraber, banka organizasyonunda yalnızca kontrol çalışmalarını sürdüren iç kontrol birimi yer almaktadır. İç kontrol birimi bankanın bütün birimlerinin iç kontrol çalışmalarını sürdürmekte ve soruşturma dışında her türlü faaliyeti idame ettirmektedir. İç kontrolün esas amaçları, çalışmaların etkin ve verimli devam ettirilmesi ile mali bilginin güvenilir ve çalışmalarda hukuki düzenlemelere uygun hareket edilmesini tesis etmektir.

Küresel finans piyasalarında 2007 yılında baş gösteren kriz, bankacılık kesiminin denetimi ile alakalı birçok problemleri ortaya oluşturmuştur. Bu anlamda, bankacılık kesiminin denetlenmesi, dünyada epeyce gündeme gelen bir mevzudur. İç kontrol ve

bağımsız denetim ile ilgili Türk bankacılık kesimindeki uygulamalar, küresel düzenlemeler ile uygun bir biçime sahiptir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu ile Sermaye Piyasası Kurulunca sürdürülen izlenme ve denetim çalışmaları kapsamında, iç kontrol ve bağımsız denetim yapıları hakkında küresel uygulamalarda yer alan güncel gelişmeler aynı zamanda Türkiye’de de uygulamaya konulmuştur. Bu itibarla yerel ve global ekonomilerde güçlü bir bankacılık kesiminin olması, yalnızca dinamik ve yeterli iç kontrol yapısının yerleşmesi ile olabilir.

Bu anlamda bu çalışmada bağımsız denetim, iç denetim ve iç kontrol ile ilgili bilgiler verilmiş. Etkin çalışan iç kontrol ve iç denetimin bağımsız denetimin süresiyle bağlantısı ile ilgili bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde denetim, ikinci bölümde ise bağımsız denetimden bahsedilmiş, bu sayede okuyucunun zihninde denetim ve bağımsız denetim kavramlarının oturtulması amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise kontrol ve iç kontrolden bahsedilmiş, iç kontrolün bağımsız denetim içindeki yeri gösterilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde İller Bankası tarihçesi ve faaliyet alanlarından bahsedilmiş, iç kontrol ve iç denetimin bağımsız denetim içindeki yeri ile etkin çalışan iç kontrolün bağımsız denetimin süresine ne şekilde etki yaptığı, İller Bankası’nda sürecin nasıl işlediği, yasa ve ilkelerle uyum ile bankamız sistemine yansımaları konusu incelenerek ve sisteme katkı sağlanması noktasında çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

1. DENETİM

1.1. Denetim Tanımı

Bankacılık odaklı denetim, bankanın iç ve dış denetçilerince belirli aralıklarla ve ilgili kayıtlarda yapılan işlemlerle ilgili yasal kurallara uyulmasını sağlamak için tasarlanmış bir süreçtir (Özgün, 2001:47). Her şeyden önce, Bankacılık hedeflerine, politikalarına ve iç yönetmeliklere uygunluğun sağlanmasının yanı sıra, iç denetim ekibi tarafından yapılan denetim de temel bir hedefdir.

Denetim fonksiyonu, bankaların güvenli bir şekilde çalışması ve şirket tarafından istenen riskleri karşılayabilecek seviyelerde sermaye ve yedekler bulundurması işlevidir. Etkili ve etkili bankacılık denetimi, piyasada elde edilemeyen bir kamu avantajıdır. Etkili bir makroekonomik politikanın yanı sıra, ülkelerin finansal güveni için oldukça önemlidir. Bankacılık denetimi pahalı bir faaliyettir, ancak yetersiz kontrol maliyetinin oranla daha yüksek olduğu gösterilmiştir.

Denetim faaliyeti, aşağıdaki tanımlardan anlaşılacağı üzere, denetim faaliyetine benzer. Bu nedenle sıklıkla birbirlerinden kullanılırlar. Fakat kavram ve pratikte, bu iki eylem arasındaki farkı tanımlamak ve açıklamak çok önemlidir.

Muhasebe denetimi, bağımsız bir uzman tarafından gerçekleştirilen testlerin toplanması ve değerlendirilmesi süreci olup, belirli bir ekonomik birimdeki rakamlarda veya önceden tanımlanmış kriterlere göre bir fatura ile ifade edilen bilgilerin uyumluluğunun seviyesini belirlemek ve kanıt toplama sürecidir (Bozkurt, 1998:23).

Uluslararası çapta denetim standartları olan AICPA (American Institute of CPAs- Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebeciler Enstitüsü) ise muhasebe denetimini şöyle tanımlamaktadır: “Bir ekonomik dönem veya birimin bilgilerinin önceden standartlaştırılmış ölçülere uygunluğunu araştırmak ve konuyla ilgili rapor hazırlamak gayesiyle özgür bir uzmanca kanıt toplama ve değerlendirme prosesidir”. Buradan hareket ederek denetimin özellikleri şöyle sıralanmaktadır;

- a) Denetim iktisadi bir üniteye veya zaman dilimine ilişkin bilgiye uygulanmaktadır.
- b) Denetim esnasında işletme tarafından sunulan, doğru olduğunu öne sürdüğü bilgi ve belgeler ve denetçi tarafından doğruluğunu onadığı daha evvel hazırlanmış standartlar kıyaslanır.
- c) Değerlendirmenin gerçekleştirilebilmesi amacıyla makul sayıda ve nitelikte delil bir araya getirilir.
- d) Çalışma neticesinde bir rapor düzenlenir.

Denetimin yapılmasındaki esas neden, finansal verilerden etkilenen veya finansal kararlarını adı geçen bilginin adil ve güvenilir olduğunu fark etmeden karar veren birçok insanın var olmasıdır (Donald ve Glezen,1979:2).

1.2. Denetimin Tarihçesi

Denetimin kökenleri ile ilgili yapılan incelemeler, denetim tarihinin M.Ö. 3000 yıllarına Ninova şehrine dek dayandığı bilgisi edinilmiştir.

Mezopotamya bölgesinde yapılan denetim tatbiklerinde kamu tarafından düzenli denetim yapışı yerleştirilmek suretiyle kamu kurumlarındaki personelin yurttaşlara yapılan harcamalarla ilgili hesap vermekle yükümlülüğü ortaya çıkmıştır. Mısır ve Roma imparatorluklarında da benzer şekilde devlete ait hesapların denetlendiği ile alakalı kanıtların yer aldığı, bu dönemlerde hesapların denetim ve kontrollerinin bazen çapraz şekilde yapılarak geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür.

Sorumluluk olgusunun ilk kez duyulmaya başlandığı yer İngiltere olarak bilinmektedir. XVII. Yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanmış, kamu idarelerinde ise hesap verme kavramıyla 1690lı yıllarda kamu maliyesinin kontrol altına alınması amacıyla, devlet idaresi hesapları komisyonu İngiltere'de kurularak başlamıştır. İlâveten bu yıllarda İngiltere'de sayıştay kurulması yoluyla denetim adımları atılmaya başlanmıştır. Kamusal maliyenin üstün olması bu yıllarda yaşanmaya ve meclisin yasama fonksiyonunun yürütmeyi kontrol altına alınmasına rıza gösterilmiştir.

Lügata denetçi sözcüğünün girişi 1289 yılına dayanmaktadır. Mali denetçilerin evvelden örgüt olarak bulunduğu merkez ise bilindiği kadarıyla İtalya'nın Venedik kentidir. Fakat Mezopotamya medeniyetlerinin mali çalışmalarının yanı sıra, ayrıca kontrol sistem yapısını yerleştirerek uyguladığına ilişkin birtakım bulgulara ulaşılmıştır. XX. Yüzyılın ilk yıllarında İngiltere'de mali denetçilik değer oluşturmaya başlamıştır. Devam eden bu senelerde İngiltere'de işletmelerin denetimini yerleştirmek ve sıkılaştırmak amacıyla yeni bir kanun çıkarılmış ve çıkarılan bu kanun sayesinde mali tablolarda güven sağlanması kaçınılmaz olmuştur. Bugün dahi faaliyetlerini sürdürerek denetim çalışmalarının önde gelen bir kuruluşu olan Deloitte firması William Deloitte tarafından Londra'da 1845 yılında kurulmuştur.

1896 yılında Almanya, Hindistan ve Yunanistan'da 1950 yılların başlarında mali denetim amacıyla çalışmalar yapılmış, ancak Türkiye'de XX.Yüzyıl ilk yıllarında çağdaş manada denetim yapılmaya başlanmıştır (Yılancı, 2016:46).

Kamu kesiminde, Kamuya ait mali teşekkülleri kayıran kesiminin oluşumu, Maliye Bakanlığı ismine denetim gerçekleştiren "Maliye Müfettişleri ve Kazanç ve Muamele Vergileri Hesap Mutahassısı"nın Hesap Uzmanları formunda oluşumu ve bağımsız faaliyet gösteren muhasebe meslek üyelerinin meslekteki ilerleyişi neticesinde denetim hedefiyle meslek örgütlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Meslek örgütlenmesi hedefiyle Fransa'da bilinen mesleki isimlerden olan Expert Comptables'ın Türkiye'ye uyarlanması ile Muhasebe Uzmanları unvanı seçilmiş ve "Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği"1942 yılında kurulmuştur.

1950li yıllarda Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının kabul edilmesi ile maliye teftişi yapmaya haiz, konuya hakim muhasebecilerin ihtiyacı hissedilmeye başlamıştır.

Türkiye'de denetim alanında ilk gelişmeler 1970 yılların henüz başlarında başlamıştır. Bu hareketlenme şirketlerin yabancı kaynaklı krediden faydalanmak istemesiyle olmuştur. Yabancı kaynaklı kredilerinden faydalanmak isteyen firmalar, kredi sağlayacak olan devletlerarası kurum ve kuruluşların finansal kontrol raporlarını talep

etmesiyle birlikte, Türk firmaları adına muhasebe kontrolü ile ilk kez tanışmışlardır. Takip eden yıllarda mali denetim, Türkiye'ye giren dış sermaye akışının hız kazanması ve dış sermayeli firmaların yönetim merkezi için borcun vadesini uzatma, para desteği imkânları, vergi yasaları, Türk Ticaret Kanunu (TTK), yatırım imkânları, ortaklık mevzularında rehberlik etmesinin istenmesi gibi sebeplerle, mali denetimin istenmesi giderek artarak önem kazanmıştır.

Türkiye'de meslek olarak bağımsız denetimin yapılmaya başlanması ile ilerleme göstermesinde en büyük faktör finansal piyasalardaki banka ve finans kurumlarının konuya rağbet etmeleridir. 1960'lardan itibaren finans ve ekonomi sektöründe lokomotif görevi üstlenen bankalar ile yabancı sermaye talebi bulunan firmalar, kredi verenlerin isteği üzerine finansal durumlarının denetimini yaptırmak durumunda kalmışlardır. Mali tablolar denetimi kuruluşların ve firmaların yasalara aykırı girişimde yer almamaları ve kamuya karşı görev ve sorumluluklarını sağlayabilmeleri için bağımsız denetim gereklidir.

Türkiye'de 1980'li yılların ortalarına gelindiğinde SPK ile Sermaye Piyasasına Dönük Denetleme, BDDK ile Bankalar, Sigorta Denetleme Kurulu ile Sigorta Şirketlerinin Bağımsız Denetimi, EPDK ile de Enerji Piyasasına yönelik çalışmalar ile Bağımsız Denetim sektöründe yenilikler ortaya çıkmıştır.

Denetim gerçekleştirildikten sonra neticenin kamuya veya ilgili şahıslara raporlanması mecburidir. Herhangi bir işletmenin hissedarlarına veya sahiplerine veya diğer ilgililere kuruluş ile alakalı bilgi ve kayıtları içeren dokümanları vermesi zaruridir. Diğer yandan denetimde önem arz eden bağımsız ve tarafsız formda denetimi gerçekleştirecek şahsın olmasıdır. Denetimde bulunacak kişinin, işletmenin personeli ya da ticari münasebeti içinde bulunan bir kişi olması doğru olmayacaktır.

1.3. Denetim Türleri

1.3.1. Yapılma konusu ve amaçlarına göre denetim türleri

Finansal tablolar denetimi

Finansal tabloların genel itibariyle finansal durumunu ve finansal vaziyetteki değişimleri genel olarak kabul edilen muhasebe kuralları ile güvenilir bir şekilde yer aldığı hususunda bir kaniya varmak amacıyla bağımsız denetçi tarafından yapılan denetime denir.(Güredin, 2000:5)

Finansal tabloların denetimde bunların daha evvel belirlenmiş kıstaslara uygun olacak şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı hususunda bir görüş belirtir. Bu denetimle beraber finansal tabloların düzenlenme ilkelerine, yasalara, muhasebe usullerine ve önceden belirlenmiş diğer ölçütlere uygunluk derecesi ölçülerek güvenilirliği ortaya konulur.(Kepekçi, 2004:3)

Faaliyet denetimi

Denetimi gerçekleştirilen iktisadi birimin faaliyetlerinin etkin ve verimli bir metotla uygulanıp uygulanmadığının tespit edilmesi amacıyla yapılan denetim türüdür. Faaliyet denetimi özel kesimde iç denetçiler, kamu sektöründe ise kamu denetçileri tarafından gerçekleştirilir. Faaliyet denetiminin büyük bölümünde işletmenin yönetim faaliyetleri, örgüt yapısı, iç kontrol yapısı, iş akışları etkinlik açısından değerlendirilir ve faaliyetlerle ilgili her türlü husus araştırılır.(Yüzgün, 1982:15) Bunun sonucunda amaçlara ulaşmada yer alan ölçü tespit edilir.

Uygunluk denetimi

Bütün işletmeler faaliyet hedeflerine ulaşmak amacıyla, işletme içinde birçok kuralı ve politikayı meydana getirmek ve bütün bunları uygulamak durumundadır.(Erdoğan,2001:3)

Uygunluk denetimi bir kurumun faaliyetlerinin, finansal işlerinin önceden tespit edilen, prosedür, standart, yönetmelik ve mevzuata göre uygunluğunun belirlenmesini amaçlayan denetim türüdür. Bu denetimde genellikle işletmenin yönetimi tarafından ve denetim yapan personelce gerçekleştirilir.

1.3.2. Uygulama zamanına göre denetim türleri

SPK'nın "Seri: X No: 22 sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliği"nde yer aldığı üzere, uygulama zamanına göre denetim mali tabloların denetimi açısından mümkün olmakla birlikte sürekli denetim, sınırlı denetim ve özel denetim olarak üçe ayrılmaktadır.

Sürekli denetim

Düzenli olarak her sene yapılan ve lazım olan tüm denetim tekniklerini içeren denetimi ifade etmektedir.(Gücenme,2004:27) Bu denetim türünün özelliği denetimin bütün olarak yapılması, mali sene sona ermeden denetim anlaşmasına varılması sebebiyle denetçinin tatmin edecek kadar ispat elde edebilmesi veya bağımsız denetim standartlarına uygulanmasına imkan bulunması ve bu yolla denetim faaliyetlerinde bir kısıtlama gerçekleşmemesidir.(Kaval,2008:27)

Sınırlı denetim

Sürekli denetimi işletme veya sermaye piyasası kuruluşlarınca düzenlenmiş dönemsel finansal tabloların bağımsız denetimi devamlı olarak gerçekleştiren bağımsız denetim kuruluşunca genel itibarıyla bilgi elde etme ve mali tahlil teknikleri kullanmak suretiyle sürekli denetim programlarınca mevzun bir şekilde denetlenmesine sınırlı denetim denilmektedir.(Gücenme, 2004:28)

Özel denetim

Özel denetim, halka arz edilecek olan sermaye piyasası araçlarının, kurula başvuru veya birleşme, ayrılma, devir olma, tasfiye süreci aşamalarında yer alan ortaklıklar ile

benzer süreçteki sermaye piyasası kurumlarınca meydana getirilmiş mali tabloların denetlenmesidir.

1.3.3. Denetçinin konumuna göre denetim türleri

Denetçinin konumuna, başka bir deyişle denetimi yapılan işletmeyle arasındaki mevcut duruma göre şekillenebilen denetim türüdür. Bu denetim türü de kendi içinde üçe ayrılmaktadır.(Güredin,2000:9)

Bağımsız denetim

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafınca hazırlanıp, Resmi Gazete'nin 26.12.2012 tarih ve 28509 sayısı ile, uygulamaya konan Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde; “Bağımsız denetim; Finansal tablo ve diğer finansal bilgiler dâhil olmak üzere denetime tabi konuların, belirlenmiş kıstaslara uygunluğu hususunda hedef kullanıcılara güvence sağlamak amacıyla, denetimin konusu hakkında, mesleki etik ilkelere ilişik ve mesleki kuşku içinde bulunmak suretiyle, Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde yeterli ve uygun denetim kanıtı toplanmasını ve bu kanıtlara dayanarak ulaşılan sonuç veya görüşlerin rapora bağlanmasıdır” olarak tanımlanmıştır.

Bağımsız denetim, müşterilerine uzman denetim hizmeti sağlayan yalnız uzman kişiler ile bir denetim kuruluşunda denetçi olarak çalışan serbest kişiler tarafından yapılan denetimdir. (Gürbüz, 1995:16) Bağımsız denetimde önemli olan iyi bir koordinasyon ve yer alan standartların tam olarak uygulanması olup tecrübe bunun tamamlayıcı bir parçasıdır. (Irvin ve William 1991:7)

Bağımsız denetim, “ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve mali tabloların, 2499 sayılı kanun çerçevesinde gerçeği yansıtip yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır. Denetlenen mali tablolar hakkında bir karar varabilmek ve bu kararı destekleyecek sayı ve nitelikte delil toplamak ve bu delilleri değerlendirmektir”(2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu)

İç denetim

İç denetim, kuruluşun çalışmalarını iletirmek ve katkı sağlamak amacıyla bağımsız, objektif, güven ve bilgilendirme tetkikidir. Kuruluşların risk yönetimi, iç kontrol ve danışmanlık aşamalarının dinamik olmasını sağlayarak ve bu anlamda iletme sağlamak suretiyle, kuruluş amaçlarına yöneltip sistematik ve intizamlı bir bakış açısı getirmiş, bu durum da kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmuştur. (TİDE:2010).

İç denetimi diğer denetimlerden ayıran en büyük fark, edindiği güven halini ve bilgi akış faaliyetlerini birlikte yürütmesidir. İç denetim, yönetimin ayrılmaz bir kısmı olmasına rağmen, benzer manada bağımsızlığa haiz bir sistem olarak bulunmakta ve bu sebeple işletmelerde yönetsel hesap verme sisteminin oluşmasına önemli derecede katkı vermektedir. Diğer taraftan iç denetimde, kişilerin yaptıkları işlemleri izlemek yerine merkezden yöneltilen bir sistem ile denetim faaliyetine yapılmakta ve değerlendirme neticelerinin niteliğine odaklanmaktadır.(Tek ve Çetinkaya,2010).

İç denetimin tanımı, dünya genelinde kabul edilerek, devletlerarası bilinen tanım özelliği taşımaktadır. İç Denetçiler Enstitüsünün tanımına göre; “İç denetim, kurumun faaliyetlerine değer katmak ve bunları geliştirmek amacıyla tasarlanmış bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkililiğini, sistematik ve disiplinli bir yaklaşımla değerlendirip geliştirerek kurumun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur.”

Kamu denetimi

Kamu mali piyasasındaki dış denetiminin uluslararası piyasadaki ismi, yüksek denetimdir. Kamu dış denetimi bağımsızdır. Bağımsız olması anayasal güvence altına alınarak sağlanmıştır. Yüksek denetim kurumu tarafından yapılan denetime yüksek denetim denilmektedir. Yüksek denetim kurumuysa, yasaya dayanarak kamuda en yüksek denetim uygulamasını gerçekleştiren kamu idaresidir. (ISSAI:100). Yüksek denetim kurumlarının kuruluşu mütemediyen Meclis tarafından veya Anayasal düzenlemeler ile gerçekleştirilir.

Yüksek denetimdeki amaç; sağlam bir mali yönetime gerçek anlamda katkı sağlayarak, böylece kamu idaresine destek vermek, yönetimin çalışmalarını olumlu yönde etkilemek, saydamlığı artırmak, hesap verilebilirliği oluşturmak, güvenilirliği sağlamak, yolsuzluğa karşı çalışmalarda bulunmak, devlet fonlarının verimli alanlarda harcanmasını sağlamak, vatandaşın kamusal kesime olan itimadını artırmak, yerli ve uluslararası amaçlara destek vermek, Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedeflerine varma yolunda katkı vermektir.

Yüksek Denetimin boyutu, kamu bütçesinde olup olmadığına veya nasıl yer aldığından ayrı olarak kamudaki bütün mali işlemleri içermelidir. Ayrıca, kamu sözleşmeleri ve kamu faaliyetleri ile kamu şirketlerinin de denetimi yapılabilirdir. Yüksek denetim kurumlarının denetim yetkisi her ülkenin kendi koşullarına ve ihtiyaçlarına göre şekillenir.

1.4. Denetçi Türleri

1.4.1. İç denetçi

İç denetçiler özel ya da kamu sektöründe, kuruluşun çalışması vasfıyla maaşlı çalışan denetim personelidir.

İç denetçiler, uygunluk ve çalışma denetimini uygulamakla mükellefler ve gerçekleştirdikleri denetime ilişkin işletme yönetim kuruluna veya tepe yönetime bilgi sunarlar. İç denetçilerin belli başlı vazifeleri, kuruluş yönetiminin hedefleri yönünde denetim görevini sürdürmek ve olması muhtemel yanlışlık ve hileli işlemleri tespit etmek, iç kontrol sistemini inceleyerek tavsiye vermek ve çalışma denetimi yapmaktır.

1.4.2. Bağımsız denetçi

Bağımsız denetçi herhangi bir kuruluşa bağı olmaksızın, denetleme faaliyetini yerine getiren, aynı zamanda faaliyetlerini serbest meslek icraatı olarak gerçekleştiren konusunda uzman kişilerdir. Denetim tetkikini bir denetim işletmesine ilişik olarak veya bizzat namlarına gerçekleştirebilirler. Denetimi yapılan kuruluşlar bağımsız denetçiye karşı müşterisi olarak yer almakta, bağımsız denetçinin mesuliyeti, denetledikleri kuruluşlara ve

kamuya yöneliktir. Bağımsız denetçinin esas vazifesi kuruluşların mali tablolarının denetimini yapmaktır.

Bağımsız denetçinin mesleki sorumlulukları

Bağımsız denetçinin görevlerinin başında çalışmalarını gerçekleştirdiği kuruluşların, isteklerine uygun nitelikte bağımsız denetim hizmeti sağlamak gelir.

Bağımsız denetçinin mesleki sorumluluklarının tabanında ise hataların incelemesi yer almaktadır. Hataların tekrar değerlendirilmesinde ise bilhassa bilinçli karışıklıklar ve hilelerin ortaya çıkartılmasını edinmek mesleki tedbirlerin yürürlüğe girmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan bağımsız denetçinin mesleki sorumluluklarının sınırı risklerin taşıdığı önem ile doğru orantılıdır, Yalnızca, parasal işlemler, işletmelerin illegal yoldan anlaşmaya gitmeleri, manipülasyon gibi durumlarda bağımsız denetçi taşıdığı sorumluluk bakımından yasal yollara başvurmalıdır.

Düzensizlik risklerine özen gösterilmesi ve yönetim olarak entegrasyon ile mesleğin getirdiği şüphe uyumunun yerleşmesinde başlayış yeri, mesleki dikkat ilkeleri başlangıçta sağlanarak, gerçekleşecek denetim faaliyetlerinin yanlışlık ile karmaşa oluşturacak şekilde planlanması, uygulanması ve neticelerin değerlendirilmesi ile alakalı iş standardıdır. Değerlendirmede kuruluş idaresini, ön yargı çerçevesinde eksiksiz ya da kusurlu olduğunu düşünmeden, belirli denetim çalışmalarını devam ettirilmesi doğru olacaktır. Çeliştiği durumlarda, önyargılı kusursuzluk onaması, hata ve hilelerin farkına varılmamasına veya önyargılı bozukluk yöneltmesi, denetim sürecinin dahası ile detaylı olması denetim maliyetlerinin, denetimin sağlayacağı fayda ve çalışma dengesinin kaybolmasına neden olur.

Teşekkül ortakları, yöneticileri veya teşekkül ismine çalışan personellerin genel nizamı ve aşırıya varan davranışları, kuruluşun genelinde çalışma sonucunu değiştirmedeği sürece ve denetçinin “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları”na uygun devam ettirdiği bir denetimde meydana gelmedikçe, bilgisi haricinde olabilir. Bağımsız denetçinin, denetlediği işletmenin kanunsuz hareketleri ile alakalı sorumluluğu, karışıklık risklerinin göz önüne bulundurulması durumunda kullanacağı miktarda sınırlıdır. Fakat

menkul değer alım satımı, şirketler arası kanuni olmayan fiyat ve meblâğ mutabakatları ve manipülasyon gibi alanlarda alınan yazılı bültenler, hukuksal denetimlerde belirlenen alakalı bulgular, bağımsız denetçiyi mesuliyet açısından aksiyon almaya yöneltir.

Bağımsız denetçinin denetimini yaptığı kuruluşun yanlışlıklarını, karışıklıkları ve illegal faaliyetlerini algılamaya yönelik sorumluluğu, farkına vardığı hatanın temeline inilmesini gerektirir. Ayrıca hatanın temeline inmek, söz konusu hatanın önem düzeyini belirlemesini sağlar.

Hatanın öneminin yüksek olması, hile ya da kanun dışılıklarda ya da eksik mali bilgilendirmeler hâlinde, bağımsız denetçinin sorumluluk gereği, durumu yeniden değerlendirmesi amacıyla denetimi yapılan kuruluş yönetiminden açıklama talep eder. İşletme yönetiminden makul ve mantıklı bir açıklama gelmemesi halinde denetim raporunu işletme lehine belirlemesi mümkün olamaz. Hatanın öneminin düşük olması halinde de bağımsız denetçinin hatayı tahlil ederek üst yönetime iletme ve kuruluşta tespit ettiği tüm hatalı durumlarla ilgili denetim komitesinin haberdar edilmesini tesis etme sorumluluğu bulunmaktadır.

Bağımsız denetçinin hukuki sorumlulukları

Denetimini yaptığı kuruluş ve denetim imzalanan sözleşmesi kapsamında devam eden faaliyetleri sırasında, bağımsız denetçinin işletmeye yönelik taşıdığı esas mesuliyet, denetim esnasında karşılaştığı çelişkili olayları mesleki dikkat nizamına ve “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları”na çok özen göstererek uyum sağlamaktır.

Denetimi yapılan kuruluşun iktisadi eylemleri esnasında maruz kaldığı en önemli riskler, işletme idarecileri ile personelinin art niyetli veya isteyerek yaptığı eylemlerden oluşmaktadır.

Denetimi yapılan kuruluş, denetim mutabakatı yaptığı bağımsız denetçi ile olağan faaliyetleri uygularken, yürüttüğü denetim standartları nedeniyle, yöneticilerin ve personellerin hesaplarına para geçirme veya görevi kötüye kullanma gibi yollardan uğratabilecekleri zarar verici durumları da yakalaması ve raporlayarak bildirmesi gerektiği

beklentisi içerisinde. Bağımsız denetçinin denetim faaliyetini “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” na gerektiği kadar uyum sağlamadan devam ettirmesi sonucu bunun sonucu oluşan olumsuz vaziyetleri fark edememesi durumunda, denetim yapılan kuruluşun kanuni sorumluluğu başlamaktadır. Bu durum bir açıdan bağımsız denetçinin, kuruluştaki gerçekleştirdiği denetimde titiz davranmaması durumunda, beklenen denetim kalitesinin ve performansın hayal kırıklığına uğratarak, anlaşmanın karşı tarafınca benimsenmemesi gerçekleşir (Önçü, 2012:24).

Denetimi yapılan kuruluşa karşı, bağımsız denetçinin mesul olduğu hukuki sorumluluklardan bir başkası ise, denetimin gerçekleştiği esnada temin ettiği bilgileri illegal yollar ile kullanarak, manipülasyon ya da dolaylı yöntemlerle ticari işlere kalkışmamaktır. Bağımsız denetçinin herhangi bir formda denetim faaliyetini devam ettirdiği kuruluş sayesinde manipülasyona kalkışması hukuki sorumluluk ile sonuçlanmasına sebep olacaktır.

Başka kişilere karşı da bağımsız denetçinin, hukuki sorumluluklar bulunmakta ve maruz kalması olasıdır. Bu sorumluluğun kökeni, diğer kişilerin mali verilere duydukları itimadın yok olması veya geçersiz olması ile alakalıdır. Diğer kişilerin mali verilerin doğru olduğuna inanarak yaptıkları işlemler neticesinde, gerçekte olan ile farklı veriler ile karşılaşmaları sonucunda zarara uğramaları, bağımsız denetçi bu tip kesin durumlarda sorumlulukla baş başa kalabilir. Burada diğer kişinin anlaşılacak bazı özelliklerinin olması, sorumluluğun oluşmasını belli eder.

Diğer kişilere karşı bağımsız denetçinin mesul edilmek istendiği bir başka kesim ise sermayedarlar, denetim yapılan kuruluş ile hali hazırda bağı olmayan kredi verenler, sigorta firmaları ya da kuruluşu tamamıyla almak konusunda istekli başka bir kuruluştur. Buna göre, denetimi yapılmış mali tabloların kullanıcıların tamamını, denetime gereken itinayı göstermemeleri neticesinde, diğer kişilerin hataya düşmeleri ve sonucunda zarara uğramaları durumunda, bu kişilere yönelik denetçinin sorumluluğu bulunacaktır.

1.4.3. Kamu denetçisi

Kamudaki denetçilerce yapılan kamu kuruluşlarının ya da özel kesimdeki şirketlerin yasalara, yönetmeliklere, politikalara ve prosedürlere uygun olup olmadıklarının araştırılması düşüncesiyle gerçekleştirilen denetim türüdür. Kamu denetçileri çalıştıkları kurumlarda iç denetim, özel kesim kuruluşlarında ise kamusal denetim gerçekleştirirler. Kamu kurumlarında çalışma denetimi ile uygunluk denetimi, vergi denetimini ise özel kesim işletmelerinde gerçekleştirirler.

2. BAĞIMSIZ DENETİM

Çalışma ortamında, bir ortaklığın hisse sahipleri ve kazançlıları şeklinde tanımlanan, muhatap kuruluş malikleri, hissedarlar, yönetim kurulu ve üst yöneticiler, tedarikçileri, şirket personelleri, müşterileri, kredi sağlayanlar, sermayedarlar, kredi değerlendirme kuruluşları, resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşları, yan çalışma dünyasının tüm aktörleri ortaklık mali tablo ve malumatlara istinaden değerlendirmede bulunmakta, karar vermekte ve işlerini ona göre yapmaktadırlar. Bu sebeple kuruluşların, finansal değer göstergelerini, finansal durumlarını ve işgal neticelerini ciddi ve dürüst bir şekilde açıklamaları icap etmektedir.(Uzun,2012)

Diğer tarafından, toplumda ve iş dünyasında hisse ve çıkar sahiplerinin sayısının artması, muhatap sayısının artmasına, iktisadi faaliyetlerin karmaşık bir hal almasına, dataların fazlalığı ve işlemlerin karmaşık olması ise teyit edilebilir bilgiye ulaşılmasını engellemektedir. Gelişen dünyamızda otoritelerin ulaşmak istedikleri bilgiyi doğrudan elde etmeleri neredeyse imkânsızdır. Bilgiye diğer kişiler aracılığıyla ulaşıldığı hallerde ise bilerek yahut bilmeyerek yanlış bir şekilde sunulabilme riskini taşımaktadır. Bilgiyi isteyen kişinin amacı, bilgi istediği kişi veya kuruluşun amacı ile çelişiyorsa bilginin objektif olma özelliğini kaybetme ihtimali oluşur. Bilgi doğru olmayan bir şekilde veya eksik bir şekilde iletilebilir. Bununla birlikte, ortaklıklar ve aralarında gerçekleştirdikleri işlemler büyüyüp karmaşık bir hal aldıkça kontrol altında tutulması zorlaşır.

Bilgi kirliliğini azaltarak güvenilir bilgiye ulaşmak için bilgi talep eden kişinin izleyebileceği üç yol vardır: talep ettiği bilgiye ulaştıktan sonra kontrolünü sağlamak, bilgi elde ettiği kaynağa güvenmek veya bağımsız denetimcilerin görüşünü talep etmek.

İlgililerin talep ettikleri bilgilerin bağımsız ve belirli standartlara ne kadar uygun olduğunun tespiti sağlanarak, bilgiye ulaşmaktaki amaca ulaşıp ulaşılamadığının tespitinin yapılabilmesi için denetime gereksinim duyulur. Ayrıca, günümüzde yapılan birçok hukuki düzenleme ile kurum ve kuruluşların finansal tablolar hazırlayarak bağımsız denetime sunmaları ve sonuçlarını kamuoyuna duyurmaları zorunludur.

Hissedar ve çıkar sahiplerinin doğru, güvenilir ve tarafsız bilgiye ulaşmasının yolu denetimi gerçekleştirecek olan denetçinin bağımsızlığının sağlanması ile mümkündür.

Birbirinden farklı birçok otorite tarafından çeşitli isimlerle ifade edilen bağımsız denetim; serbest olarak kendi nam ve hesabına işlem yapan ya da bir denetim kuruluşunun hissedarı yahut ta uzman denetçisi olan kimseler tarafından işletmelerin finansal tablolarının genel kabul edilmiş muhasebe standartlarına uygunluk miktarını tespit etmek için yapılan denetimdir.

Bir başka deyişle bağımsız denetim, işletmelerin halka sunulacak ya da Sermaye Piyasası Kurulunca talep edilecek yıllık mali tablo ve diğer finansal değerlerinin, finansal değerlendirme kriterlerine uygunluğu ve doğruluğu bakımından, yeterli güvence sağlayacak ve buna paralel bağımsız denetim verilerinin elde edilmesi için, bağımsız denetim standartlarına uygun denetim yöntemleri uygulanarak, tabloların defter, doküman ve belgeler üzerinden kontrolünün sağlanarak denetlenmesi, incelenmesi ve nihayetinde rapor oluşturulmasını ifade eder (Karapınar ,2011:77).

Tüm bu nitelendirmelerde dikkat edilmesi gereken üç kayda değer öge bulunmaktadır. Bunlardan ilki dış denetimin daha önceden belirlenmiş olan kriterlere göre yapılmasıdır. Bu kriterler, denetçinin bilgileri denetlemek için uygulayacağı kriterlerdir. Kuruluşlar işlemlerini gerçekleştirdikleri çevreye göre ya da uzun dönemde ulaşmaya çalıştıkları hedeflerine göre mali tablo ve raporlarını oluştururlar. Denetimde baz alınacak kriterler denetimin ne amaçla yapıldığına göre değişiklik gösterecektir. Dış denetim yapılırken işletmelerin uymak zorunda oldukları vergi mevzuatları, sermaye piyasaları ve şirketlerin bağlı olduğu otoritelerce kurallaştırılan prosedürler göz önünde bulundurularak çalışma boyutu belirlenir.

Dikkat edilmesi gereken ikinci öge bağımsızlık ilkesidir. Gerçekleştirilen denetimin amacına hizmet etmesinin ölçütü, hazırlanan denetim raporunun bağımsızlık derecesine bağlıdır. Finansal tabloları inceleyen birçok aktör, edindiği bilgilerin objektif ve güvenilir olması için bağımsız denetçi raporu talep eder. Denetçi gerek kanıt elde ederken ve gerekse topladığı kanıtları incelerken önyargısız, nesnel ve hazakatli bir şekilde davranmalıdır.

Üçüncü önemli öge de denetim ölçütleriyle uyum içerisinde olmaktır. Gün geçtikçe iç içe geçerek globalleşen iş ve sermaye pazarları, dünyanın hemen hemen her yerinde kullanılan ve birbirine benzeyen denetim prosedürlerini güçlü bir şekilde gelişme meyline sokmaktadır. Bu kapsamda denetçi çeşitli otoritelerce kurallaştırılarak prosedür haline getirilmiş olan denetim şart ve standartlarına riayet etmek zorundadır.

Türkiye’de 1960’lı yıllarda bağımsız denetim uygulanmaya başlanmış, 1970’li yıllardan sonra ise global bağımsız denetim kuruluşlarının üye firmaları tarafından uluslararası standartlar Türkiye’de uygulanmaya başlamıştır. Bu kapsamda Sermaye Piyasası Kanunu’na bağlı olan firma ve bankalara bağımsız denetim zorunluluk olarak getirilmiş, denetim yapacak kişi ve firmalara yetki verilmiş yapılacak çalışmalar için tebliğ ve yönetmelik hazırlanarak bunlara uyulması sağlanmıştır.

1989’da Türkiye’de Yeminli Mali Müşavirlere çıkartılan 3568 sayılı yasa ve yine aynı yılda yayınlanan SMMM ile Türkiye’de bulunan finansal kuruluşlar işletmeler ve kamu kurumlarını, küreselleşmenin yaşanmasıyla; bilinen denetim anlayışının topyekûn değişmesinden dolaysız bir şekilde etkilenmeye başlamıştır. (Kartal, 2013 :66)

2011 yılında Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) kurulması bağımsız denetim mesleğinin gelecekteki durumu bakımından son derece önemli bir adım olmuştur. Finansal piyasalarda güvene erişilmesi ve gereken şeffaf gerçek bilginin sağlanması için en uygun metodun bağımsız denetimin olması bu kurumun önemini gün geçtikçe arttırmaktadır.

Türkiye’de yakın zamanda denetimle alakalı gelişim bilhassa özel sektörde ve kamu sektöründe görülmüştür. 2012 tarihinde uygulamaya konan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, şirketlerin kuruluş ve yapılarında geniş düzenlemelere yer vermekle birlikte faaliyetlerin doğrultusunu, kararların işletilmesini, raporlama ve denetim hususlarında yönetim kuruluna destek olmak üzere; zorunluluk arz etmemekle birlikte, bir öneri olarak bağımsız denetim komiteleri kurulmasına yer vermiştir.

Kamu kesiminde İç Denetim Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur ancak, kamu kuruluşlarında denetime bakış açısı, katı bürokratik anlayış, kökleşmiş kurum kültürü ve

etkin denetimin tatbiki sonucuna göre harekete geçirilememesi gibi gerekçelerle kamu kurumlarında iç denetimin etkin olmadığı yönünde düşünceler bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün tarihinin eski olması ve bu sebeple yerleşik bir banka kültürünün mevcut bulunması denetim konusunda önemli bir yere sahip olması sonucunu doğurmuştur. 1999 yılına ait geçersiz 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve devamında 2005 yılında kanunlaşmış 5411 sayılı Bankacılık Kanununun kabul edilmesiyle birlikte iç denetimin genel yapısında devrim niteliğinde değişimler yaşamıştır. Bu değişimlerden en büyük olanı; iç denetim hususunda yetkili olan müfettişler yerine, risk odaklı gözlem açısına haiz olması istenen iç denetim birimlerinin oluşturulması ve bu birimlere iç kontrol ve risk yönetim birimlerinin yapılarının verimliliğinin ve yeterliliğinin denetimi görevi verilmesidir. Bir yandan da denetim faaliyetlerinin yapılabilmesi için risk yönetim birimlerinin kurumsallaştırılarak kadro oluşturulması, resmi kurumlara denetimle ilgili pek çok konuda bildirim gönderilmesinin, mali ve bürokratik yük oluşturacağı şeklinde eleştiriler yapılmıştır. (Kartal, 2013 :77)

2.1. Bağımsız Denetimin Amaçları

Mantıklı ve belirli ölçüde objektif olan denetimin kapsamının, Türkiye Denetim Standartlarına uygun olup olmadığının belirlenmesindeki kıstas; mali tablo ve finansal bilgileri de içermek üzere, denetim konularının önceden belirlenmiş standartlara uyması konusunda güven teşkil etmesidir. Bu güveni sağlamak amacıyla bağımsız denetim; denetimin konusuyla ilgili, mesleki etik kurallarına uymak koşuluyla, Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde doyurucu ve denetim konusuna uygun denetim argümanı toplanmasını, bu argümanlara istinaden bir kanaat oluşturmasını ve raporlanmasını kapsar.

Bağımsız denetimin öncelikli amacı kuruluşların finansal durumlarıyla ilgili bir kanı oluşturmaktır. Bu amaca ulaşılma yolunda, izlenen yol ve yürütülen çalışmalar sırasında, önceliği olmayan bazı durumlarda irdelenerek yan hizmet sunulmuş olur. Denetim sonrasında öncelikli olarak finansal tablolar ve durum hakkında rapor oluşturulurken, bir yandan da denetim sırasında açığa çıkan yanlış uygulama ve hatalarla ilgili yönetime bilgi sunulacaktır. Bu açıdan bakıldığında denetimin hata ve hileleri ortaya çıkarıcı ve engelleyici bir araç olduğu da görülür. Bu açıklamalar doğrultusunda denetimin amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz (Gürbüz, 1995:28):

- a. Mali tablo ve durum ile ilgili rapor vermek,
- b. Uygulama hata ve hilelerini açığa çıkarmak,
- c. Uygulama hata ve hilelerinin oluşmasını engellemek,
- d. Yönetime tavsiyelerde bulunmaktır.

2.1.1. Mali tablolar hakkında rapor vermek

Bağımsız denetçinin mali tabloları denetleme amacı, finansal tabloların bir bütün olarak yürürlükte bulunan finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığıyla ilgili görüş sunmaktır (Gray&Manson, 2008:21). Diğer denetim çalışmalarında olduğu gibi, mali tabloların denetimi de tabloların karşılaştırılması yolu ile yapılır (Gürbüz, 1995:28).

“TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu” standardına uygun tam bir finansal tablolar seti aşağıdakileri bilgileri içerir ve bir ortaklık bu finansal tabloların hepsini aynı önemle sunar. (KGK, 2008)

- a. Dönem sonu mali durum tablosu (bilanço),
- b. Döneme ilişkin kapsamlı gelir tablosu,
- c. Döneme ilişkin öz kaynak değişim tablosu,
- d. Döneme ilişkin nakit akış tablosu ve önemli muhasebe politikalarını kısaca anlatan dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar.

Muhasebe bilgi kullanıcıları karar verirken bağımsız denetçinin oluşturduğu raporla sunmuş olduğu görüşe daha fazla itimat ederler (Gürbüz, 1995:30).

2.1.2. Hata ve hileleri ortaya çıkarmak

Bağımsız denetçilerin mali tablolarda manipülasyon, usulsüzlük ya da yanlışlıktan doğan; kuruluş hakkında yanlış bir izlenim oluşmasına neden olabilecek önemli hataların bulunmadığına dair kabul edilebilir seviyede güvence sağlama sorumluluğu bulunmaktadır(SPK :2006).

Her işletme yönetiminin kuramsal olarak yolsuzluk ve hile yapma konusunda potansiyel sahibi olduğu kabul edilebilir. Denetçinin, yönetimin kural dışı davranış sergilemeye meyilli olduğu kanısına varması durumunda denetim çalışmalarını yaparken dikkatli ve hazırlıklı olması bunun yanı sıra yönetimin birbiri ile çelişen beyanlar vermesi halinde bu durumu ortadan kaldıracak güçlü kanıtlar bulması gerekmektedir (Dalkılıç&Oktay, 2001:49).

Çizelge 2.1: Hilelerin ortaya çıkartılma biçimleri (Bozkurt, 2009:48)

Hilenin Ortaya Çıkış Biçimleri	2006%	2008%
İhbar	%34,2	%46,2
Şans Eseri	%25,4	%20,0
İç Denetim	%20,2	%19,4
İç Kontrol	%19,2	%23,3
Bağımsız Denetim	%12,0	%9,1
Polis Uyarısı	%3,8	%3,2

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners-Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Birliği) tarafından yayımlanan ve 959 hile davranışından yararlanılarak hazırlanmış olan 2008 Hile Raporu'na göre hile hadiselerinin, 2006 yılında %12 ve 2008 yılında %9,1'lik bir kısmının bağımsız denetim çalışmaları kapsamında ortaya çıkarıldığı görülmektedir. (Bozkurt, 2009:49). Denetçilerin yapmış oldukları denetimlerde hileli işlemleri ortadan kaldırmak için hile riskine verdikleri önemi arttırmannın yanı sıra hile riskinin yüksek olduğu durumlarda durumu ortaya koyabilmek için daha fazla kaynak ayırmaya gereksinim vardır (Emir, 2008: 88).

İşletmede muhasebe kayıtları tutulurken hata ve hile yapılabilme potansiyeli, uygulanan muhasebe düzeni ve iç kontrol sisteminin hata veya hile oluşmasına meydan verecek sistem açıkları bulundurması ile yakından ilişkilidir. Bu gerekçe ile muhasebe

kayıtlarında yapılan hata ve hilelerin tespit edilmesinin en etkin yöntemi, işletmedeki muhasebe düzenin işleyiş biçiminin ve iç kontrol sisteminin incelenerek değerlendirilmesidir. Denetçi ilk olarak bu kriterleri değerlendirdiği takdirde etkin bir iç kontrol sistemine sahip olan bir işletme için hata ve hile olasılığının daha düşük, zayıf bir iç kontrol sistemi olan işletme için ise hata ve hile ihtimalinin yüksek olduğunu daha en başından varsayarak çalışma boyutunun genişliğine karar verir ve zamandan da tasarruf sağlamış olur (Gürbüz, 1995:30).

2.1.3. Hata ve hileleri önlemek

Şirket yönetimlerinin yapılan hataları sıfıra indirmeleri mümkün değildir ancak hatayı en düşük seviyeye indirmek için bağımsız denetim firmalarıyla etkin çalışmalar yaparlar (Bozkurt,2000:20).

Çalışmalarının denetçi tarafından denetleneceğini bilen personel yolsuzluktan kaçınmaya elinden geldiğince hata ve hile yapmamaya çalışır. Bu da denetimin hata ve hileleri engelleyici moral etkisi olarak ortaya çıkmaktadır (Gürbüz, 1995:31).

2.1.4. Yönetime önerilerde bulunmak

Mali tabloları bağımsız denetimden geçirilerek sunulan doğru ve güvenilir bilgiler öncelikli olarak işletmeler için yararlıdır. İşletmelerin mali tablolarının bağımsız denetimden geçirilmesiyle hazırlanan raporlar, işletme yönetiminin ileriye yönelik tahminleri daha güvenilir kılarak, alacakları kararları güçlendirir (Bizim, 2008:124).

2.2. Bağımsız denetimin yararları

Bağımsız denetim, mali tabloların gerçekte uyumlu olup olmadıklarını belirleyerek, rapora duyulan güveni artırır. Vergi beyannameleri denetlenen mali tablolar aracılığıyla hazırlanacağından, bu beyannamelerin daha güvenilir olması, kamu kesimi tarafınca yapılacak vergi denetiminin olumsuz sonuçlar doğurması riskini azaltır (Güredin, 2008: 17).

Kuruluşların yönetim kararlarına, denetimden geçirilmiş finansal tablolar yol gösterir (Dabbagoğlu, 1988:4). Bağımsız denetim yoluyla denetlenen işletmelerde; finansal tablo ve raporlar hakkında durum değerlendirilmesi yapılması ile işletmenin mali durumu yetkili mercilere eksiksiz ve güvenilir olarak iletilir. Mali durum hakkında güvenilir bilgi sunulması ile işletmenin kredi limitini yükseltir. Çalışmaların hukuki mevzuata uygun olup olmadığı belirlenerek, devam eden uygunsuz durum varsa düzeltilmesini sağlar.

Bağımsız denetim yapılması, işletme yönetimi ve personelinin mevzuat dışı davranarak sahtekârlık yapmalarını engellemeye yardımcı olurken bir yandan da çalışmalarına destek olarak firmanın etkinliğini artırır. Şirketlerin çalıştıkları finans kurumları (ticaret bankaları ve yatırım bankaları) kredi sağlama ya da birleşme dolayısıyla işletmelerin mali ve iktisadi durumları ile ilgili teferruatlı bilgi edinmek için rapor talep ederler. Talep edilen bu raporların, kullanılacak krediler veya uygulanacak finansmanlara fikir oluşturması bakımından, hazırlanan raporların yetkili ve nesnel inceleme organlarınca hazırlanmış olmasına ve onaylanmalarına bağlıdır. Haliyle, raporların istenilen kriterlere sahip olabilmesi için bağımsız denetime ihtiyaç duyulur.

Denetlenmiş finansal tabloların bir yararı da şirket yönetimi ile işçi sendikalarının arasında yapılacak ücret ve sağlanacak sosyal destekler için pazarlık yapılmasında yardımcı olur. Kamulaştırılan ve bağımsız denetimden geçirilen şirketler için oluşturulan finansal raporlar, yatırım yapmak isteyenleri işletme ile alakalı oluşabilecek risklerden korur. İşletme ile bağlantısı bulunan ve işletmenin ilgilendirdiği tüm kurumlara, işletme ile ilgili güvenilir bilgiler sunar. Bağımsız denetime tabi tutulan; kamu iktisadi teşebbüsleri, belediyeler, dernek ve vakıflar ile bunlara bağlı iktisadi müesseselerde yolsuzluklar engellenmiş olacak ve daha verimli çalışabilmeleri sağlanacaktır.

Bağımsız denetim, kamusal alanda da bilgi üretimi ve geleceğe yönelik planlama yapma konusunda faydalar sağlamaktadır. Örneğin bağımsız denetim vergi gelirlerinin artmasına katkıda bulunur. Güvenilir ve şeffaf bilgi edilmesini kolaylaştırdığından işletme ortaklarının ve yöneticilerinin vergi hesaplanması ve ödenmesi konusunda hile yapma isteklerini ortadan kaldırır.

2.3. Bağımsız Denetim Türleri

Sermaye Piyasası Kurulu denetimi üç kola ayırmıştır. Bunlar bağımsız denetim, sınırlı bağımsız denetim ve özel bağımsız denetim olarak üçe ayrılır.

2.3.1. Sürekli bağımsız denetim

Bağımsız denetim uygulanması bazı şirket ve kurumlarda mecburidir. Bu şirket ve kurumlarda her senenin sonunda finansal tablolarının uluslararası denetim kurallarına ve raporlama standartlarına uygun muhasebe uygulamaları konusunda genel kabul görmüş hükümlere uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesine sürekli bağımsız denetim denir. Yapılan denetimin en önemli özellikleri bağımsız, nesnel ve güvenilir tam denetim olmasıdır. Bu denetimin gerçekleştirilebilmesi için cari yıl sona ermeden denetimi yapacak olan denetçilerle şirket veya kurum arasında anlaşma yapılmalıdır. Denetçi ile yapılacak anlaşmada, denetçinin özgür bir şekilde ihtiyacı olan kadar delil toplamasına izin verilmesi ve bağımsız denetim ilkelerini denetleme alanına giren her hususa uygulayabilmesi, denetim hakkında herhangi bir kısıtla karşılaşmaması sağlanmalıdır.

Sürekli bağımsız denetimde üç ilke önem arz etmektedir. Bunlardan ilki yapılacak olan bağımsız denetimin daha önceden saptanmış kistaslara göre yapılmasıdır. Bu kistaslar bağımsız denetçinin elde ettiği bilgileri değerlendireceği normlardır. Şirket ya da kurumlar faaliyetlerini sürdürdükleri alan ya da gelecek planlarına göre bilgileri hazırlayıp toplarlar. Bir diğer önemli ilke ise bağımsızlık ilkesidir. Gerçekleştirilen denetimin amacına hizmet ettiğinin ölçüsü raporu oluşturan denetçinin dürüstlüğüne, ahlaki değer takdirine ve bağımsızlığına olan güvendir. Son unsur ise denetim standartlarına uyulması mecburiyetidir.

Bağımsız denetlemeye tabi tutulan firma ve kuruluşlar şu şekilde sıralanabilir;

- a. Aracı kurumlar,
- b. Anonim şirket olarak faaliyet gösteren yasal borsalar, organize piyasalar ve takas ve saklama kuruluşları,

- c. Paylara ayrılmış hisse senetleri menkul kıymet borsalarında ya da teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören anonim ortaklıklar,
- d. KGG VE SPK'ca bağımsız denetime tabi tutulması zorunlu kılınmış kurum ve işletmeler,
- e. Yatırım ortaklıkları,
- f. Konut finansmanı fonları,
- g. Emeklilik yatırım fonları,
- h. Diğer yatırım fonları,
- i. Portföy yönetim şirketleri,
- j. Aracılık faaliyetlerine özgü olmak üzere bankalar,
- k. İpotek finansmanı kuruluşları,
- l. Varlık finansmanı fonları.

2.3.2. Sınırlı (Ara) denetim

Sınırlı denetime tabi olan işletme ve kuruluşlar; aracı kuruluşlar, hisse senetleri menkul kıymet borsalarında veya organize diğer piyasalarda işlem gören anonim ortaklıklar, portföy yönetim işletmeleri, varlık finansmanı fonları, konut finansmanı fonlarıdır. Belirli dönemleri içeren emeklilik yatırım fonları ve faaliyetlerin, finansal tabloları hazırlattırılarak yaptıkları denetim sınırlı denetimlerdir(SPK, 2001).

2.3.3. Özel denetim

Firmaların halka arz işlemleri başvuruları, bölünme, tasfiye devir ya da birleşme işlemlerinde, sermaye piyasasına bağlı olanların finansal durumlarını göstermek, büyüme oranlarını açıklayabilmek için en az üç döneme ilişkin finansal raporlar sunulmasını talep etmektedirler. Bu tarz durumların tespiti için yapılan denetimler için özel raporlar icap edilmekte ve çıkarılan raporlar bağımsız denetçiler tarafından hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu raporların dönemi ilgili tarihleri kapsar.

Özel bağımsız denetim, denetimin başladığı mali yılın sonunda veya daha sonraki bir tarih itibariyle düzenlenir bununla birlikte şirket ve kuruluşların mali tablolarının sermaye piyasalarında değerlendirilmesini ve diğer ilgili tüm düzenlemeleri içerir.

2.4. Bağımsız Denetime Tabi Olmanın Şartları

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunuyla yapılan düzenlemeye göre mali tablolara bağımsız denetim uygulanması zorunlu hale getirilmekle birlikte bu denetimlere tabi olacak uyarınca finansal şirket ve kurumları saptama yetkisi Bakanlar Kurulunda verilmiştir ve 19.12.2012 tarih ve 2012/4213 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 2013 yılı itibariyle bağımsız denetime tabi olacak kurumlar belirlenmiştir. Daha sonra 19.03.2016 tarih ve 29658 Sayı ile Resmi Gazete’de yayınlanan 2016/8549 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile bazı değişiklikler yapılarak bağımsız denetimden geçmesi zorunlu olacak kuruluşların belirlenmesinde dikkat edilecek hususlar yeniden belirlenmiştir.

Kanunda üç kıstas belirlenmiştir. Buna göre şirket ya da kurumların üç kıstastan en az ikisini iki hesap döneminde aşmaları durumunda, bir sonraki hesap döneminde bağımsız denetime tabi olurlar. Bağımsız denetime tabi tutulan şirket ya da kurumların kapsamdan çıkmaları için, aşmış oldukları kıstasların 2 dönem boyunca tavan seviyesinin altında tutmaları ya da yüzde yirmi ve üstünde bir oranla altında kalmaları gerekmektedir. Kararda belirtilen üç kıstasın aşıp aşılmadığının tespiti yapılırken; yürürlükteki kanun göz önünde tutularak geçmiş son iki yıla ait hazırlanmış finansal tablolar, şirketin aktif toplamı, yıllık net satış tutarı ve son iki yılda çalışan ortalama personel sayısına bakılır.

2.5. Bağımsız Denetim Standartları

Bağımsız bir denetim faaliyetinin amacına uygun bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacı ile finansal tabloların doğru olup olmadığını, ne derece güvenilir olduğunu, yapılan bağımsız denetimin; hangi vasıfları taşıyan kişiler tarafından, hangi yöntemlerle yapılacağını ve sonuçlarının nasıl raporlanıp alakalı kişilere sunulacağını belirleyen ilke ve kuralların bütünü bağımsız denetim standartlarıdır.

2.5.1. Genel standartlar

Mesleki eğitim ve deneyim

Yapılan bir denetimin güvenilir ve daha geçerli olması için mesleki açıdan yeterli bilgi ve tecrübe düzeyine sahip meslek mensubu ve yetkili kişilerce gerçekleştirilmesi

gerekir. Bir denetçinin başarılı olabilme kriteri, aldığı mesleki eğitimin yeterli düzeyde olması ve bunun yanında kendisini geliştirip tecrübe sahibi olması, ileride yeterli olamayacağı düşüncesi ile yeniliklere açık ve kendisini sürekli olarak geliştirmesidir. Aynı zamanda denetçinin, ulusal ve uluslararası çapta muhasebe ve denetim ve muhasebe standartları konusunda da kendini geliştirmesi ve sürekli yakından takip etmesi gerekir.

Bağımsızlık ve tarafsızlık

Denetçinin yaptığı iş bir bakıma kamuya destek ve hizmet vermektir. Bu kriteri göz önünde bulundurarak hazırladığı raporu hiçbir kimsenin ya da kurumun etkisinde kalmadan, kimsenin çıkar sağlamasına meydan vermeden, özgür iradesiyle raporunu hazırlamalıdır. Raporunu hazırlarken bunlara dikkat eden bir denetçinin çalışması güvenilir ve gerçekçi olur. Denetim yapılacak firmalara karşı bağımsız denetçinin objektif davranması zorunludur.

Denetçinin denetim yapacağı şirket temsilcileri ile arasına mesafe koyması bağımsız dürüst ve tarafsız hareket etmediği gibi düşüncelerine sebep olacak samimi hareket ve konuşmalardan kaçınması gerekir. Çünkü raporu kullanacak olanların denetçinin bağımsızlığı hakkında bir şüphelerinin olmaması gerekir. Böyle bir şüphe var ise denetçinin raporu bir anlam ifade etmeyecektir (Kepekçi, 2004:19).

Denetçinin işletme yöneticileri ile mesafeli olası denetimin bağımsızlığını etkilemeye sebep olacak çıkar sağlayıcı davranış göstermemesi gerekmektedir (Çömlekçi, 2010:11).

Mesleki dikkat ve özen

Denetçilerin bağımsız olması, denetim konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olması, çalışmalarını yaparken gerekli titizlik itina ve önemi göstermesi gerekir. Gerekli dikkat ve özeni göstererek hazırladıkları raporlara duyulan güven de bir hayli yüksek olacaktır.

Denetçi yapmış olduğu çalışmalar sırasında gerekli titizliği göstermemiş ise denetim raporuna göre iş yapan ve fayda sağlayanların denetçinin yanlış ya da yanlış değerlendirmelerinden görecekları zarardan mesul olur.

İşini gerekli titizlik ve özeni göstererek yapan denetçi yeterince kanıt toplayarak toplamış olduğu bilgi ve belgeleri test eder, nizami bir şekilde bunları planlar, düzgün ve titiz bir şekilde çalışma evrakını hazırlayarak işletme ya da kurumun finansal tabloları ile ilgili bir kaniya ulaşır bunları aktaracağı bir rapor hazırlar.

Denetçiler, inceledikleri şirket, kurum ve ortaklık hakkında edindikleri bilgi ve sırları saklamak zorundadırlar. Denetçi denetim raporunu oluştururken ve çalışmalarını yaparken toplamış olduğu tüm bilgiyi değerlendirme ve incelemelerini tekrar gözden geçirerek görevinin icap ettirdiği şekilde ciddiyetini bozmadan bütün argümanları bir araya getirip, bilgi sahibi olması gerekir. Konu ile ilgili kendi bilgi ve tecrübesi yeterli değilse bu durumda başka uzman kişilerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanabilir (Güçlü, 2008:8). Denetçilerin, aynı zamanda mensubu oldukları meslek örgütüne karşı da sorumlulukları vardır. Bu durum 1989 yılında 3568 Serbest Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik yasası ile meşrulaştırılmış ve hukuki boyut kazanmıştır. Disiplin yönetmeliğinde meslek mensuplarının uyması gereken ahlaki kurallara da yer verilmiştir.

2.5.2. Çalışma alanı standartları

Denetimin planlanması ve gözetim

Denetime yardımcı öğelerin doğruluk ve güvenilirliği kontrol edilerek, denetimin aşamaları tam olarak planlanmalıdır. Denetimin en önemli aşaması planlanmadır. Planlama, denetim aşamaları için kendisine yardımcı olan personelin zaman çizelgesi oluşturularak, bu çizelge çerçevesinde işlerini yürütmesidir. Denetçi düzenlemiş olduğu programa riayet edilip edilmediğini programın dışına çıkılıp çıkılmadığını denetler. SPK'nın bu konu ile ilgili ait düzenlemelerine Seri: X 22 numaralı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliği"nde sürdürülen denetim faaliyetinin verimli olması için bir program oluşturularak denetimi planlanması şart koşulmuştur. Bağımsız denetimin planlanmasının amacı bağımsız denetim politikasının belirlenmesi ve

bu politika yürütülürken risk seviyesinin en aza indirilmesini amaçlamaktadır. Planlama işlemi iyi yapılmış ise, bağımsız denetimin gerekli noktalarına itina gösterildiği, doğabilecek problemlerin uygun bir şekilde ve zamanında tanımlanıp çözüldüğü gözlemlenebilir (SPK,2011).

Yeterli sayı ve kalitede kanıt toplama

Denetim faaliyetinde önem gösterilmesi gereken bir diğer önemli konu ise nitelik ve sayıda delil toplamaktır. Denetçi, denetim süreci boyunca oluşturacağı rapora tesir edecek mali tablolarla alakalı yazılı ve görsel bütün argümanları incelemelidir (Kepekçi, 2004:20).

Denetim sonunda oluşturulacak raporun sağlamlaştırılması ve güven oranının yükselmesi için; gözlem, bilgi toplama, daha teferruatlı bilgi, irdeleme, sayım ve döküm incelemesi, konfirmasyon, yeniden hesaplama, belge incelemesi, soru sorma,, soruşturma gibi tekniklerden yararlanılmaktadır. Yapılan denetimde seçilen tekniklerin uygun olması, mesleki değerlendirme ile ilgili bir konudur. Artlara dayalı olarak mesleki değerlendirmeyi ilgilendiren bir konudur. Genel olarak kabul gören denetim standardı; denetçinin yeterli, kaliteli ve güvenilir bilgi edinerek çalışmalarını sürdürmesi, toplamış olduğu bu delilleri objektif olarak değerlendirmesi ve işin sonunda varması gereken kanı için toplamış olduğu bilgi ve belgelerin raporunun sonucuna sağlam bir dayanak oluşturması gerekmektedir.

Bağımsız denetçi, güvenilir ve gerçekçi bir sonuç elde etmek için bazı denetim yöntemlerinden faydalanır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- a. Somut araştırma yöntemi: Miktarların doğruluğunu onaylamak için kullanılır.
- b. Tasdik yöntemi: Kullanılan bilgilerin veya şartların konunun ehli olan üçüncü bir kişiye onaylatılması sürecidir.
- c. Tekrar hesaplama yöntemi: Belge ve kayıtların sayısal olarak doğruluğunun kontrolünün sağlanması amacıyla tekrar hesaplanmasını ifade eder.
- d. Kayıt inceleme yöntemi: Kayıt inceleme, fiziki ya da elektronik ortamda erişilebilen, iç ve dış kaynaklı tüm belgelerin incelenmesini ifade eder.

- e. Bilgi edinme yöntemi: Bilgi edinme, işletme ve kurumların içlerinden ya da dışarıdan kişilerce, maddi değeri olan olmayan her türlü bilginin toplanması yöntemidir. Kayıtlı belgelerle desteklenebildiği takdirde kullanışlı bir yöntem olabilir.
- f. Analitik inceleme tekniği: Mali ve mali anlamda kullanılmayan dataların birbirleriyle olan ilişkilerine dayanarak edinilen mali bilgilerin değerlendirilmesini ifade eder.

2.6. Bağımsız Denetimde Raporlama Standartları

Mesleki incelemeye ihtiyaç duyan tüm aktörlerin kullanabilecekleri tek araç bağımsız denetim raporlarıdır. Bu bakımdan bağımsız denetçi raporunun meslekî alanda kullanılacak olduğunu göz önünde bulundurarak hazırlamalı ve okuyacak kişilere sunması gereklidir. Denetim raporlarının nasıl olması gerektiği ve hazırlanmasına ilişkin normlar, denetim standartlarıyla belirlenmiştir. Oluşturulan raporun, toplumun farklı kesimlerince anlaşılabilir olması yani ortak bir dille yazılmış olması, genel standartlara ve iş alanı standartlarına göre daha spesifik ve özel olmaları gerekir.

2.6.1. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulup, uyulmadığı denetçi için önemli bir kriterdir, bunun kontrolünü sağlayarak raporunda durumla ilgili bilgi verir. Sermaye Piyasası Kurulu'nun bu standarda dair düzenlemelerine Seri: X, 22 numaralı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliği" nde (SPK, 2006); "Bağımsız denetim raporu, bağımsız denetim faaliyeti neticesinde, bağımsız denetçinin mali tablolar hakkında açık bir şekilde ifade edilen görüşünü içermektedir. Bağımsız denetimin gayesi, mali tabloların, bütün önemli yönleri ile mali raporlama ilkeleri uyarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hususunda bağımsız denetçi görüşünün ortaya çıkarılabilmesini sağlamaktır. Bağımsız denetim görüşünün ortaya konmasıyla alakalı olarak bağımsız denetçinin bu kısımda düzenlenen yükümlülükleri gizlidir." hükmü belirtilmektedir.

2.6.2. Devamlılık özelliği

Denetçi denetim raporunda belirtmek üzere cari dönem ve önceki dönemlerde muhasebe kayıtlarının nasıl tutulduğunu görüp bilmek ister. Buna bilgiye raporunda yer

vermesinin sebebi yıllar itibari ile ulaşılan şirket tablo ve göstergelerinin birbiriyle kıyaslanabilir olup olmadığını tespit eder. Zira bunun sağlanabilmesi bakımından devamlılık ilkesinin kullanılması önemlilik arz eder. Şirketler ancak çok geçerli bir sebepleri olduğunda, yapacakları değişikliği dipnotlarda göstermek suretiyle uyguladıkları ilke metotlarda değişiklik yapabilirler.

2.6.3. Açıklayıcı bilgiler

Denetçi yeterli bir şekilde mali tabloları açıklamak ve belirtmek zorundadır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun bu ilkeye dair düzenlemelerine Seri:X, 22 numaralı 'Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ'inde "Bağımsız denetçi tarafından, etkileri ve belirsizlikleri hakkında mali tabloların yanıltıcı olmamasına dayalı olarak kamuya açıklama yapılması durumunda, olası etki önemli bir düzeyde olacağından, önemli belirsizlik mümkün olmaktadır " hükmü bulunmaktadır.

2.6.4. Görüş bildirme

Denetim süreci boyunca yapılan tüm işlemlerden sonra bir yargıya varılmalıdır. Olumlu, olumsuz ya da tam olarak bir kaniya ulaşılamıyorsa şartlı görüş bildirilmeli yeterli dayanağın olmadığı düşünülüyor ise görüş bildirmekten kaçınılmalıdır. Görüş bildirmekten çekinilen durumda bunun sebepleri detaylı olarak açıklanmalıdır

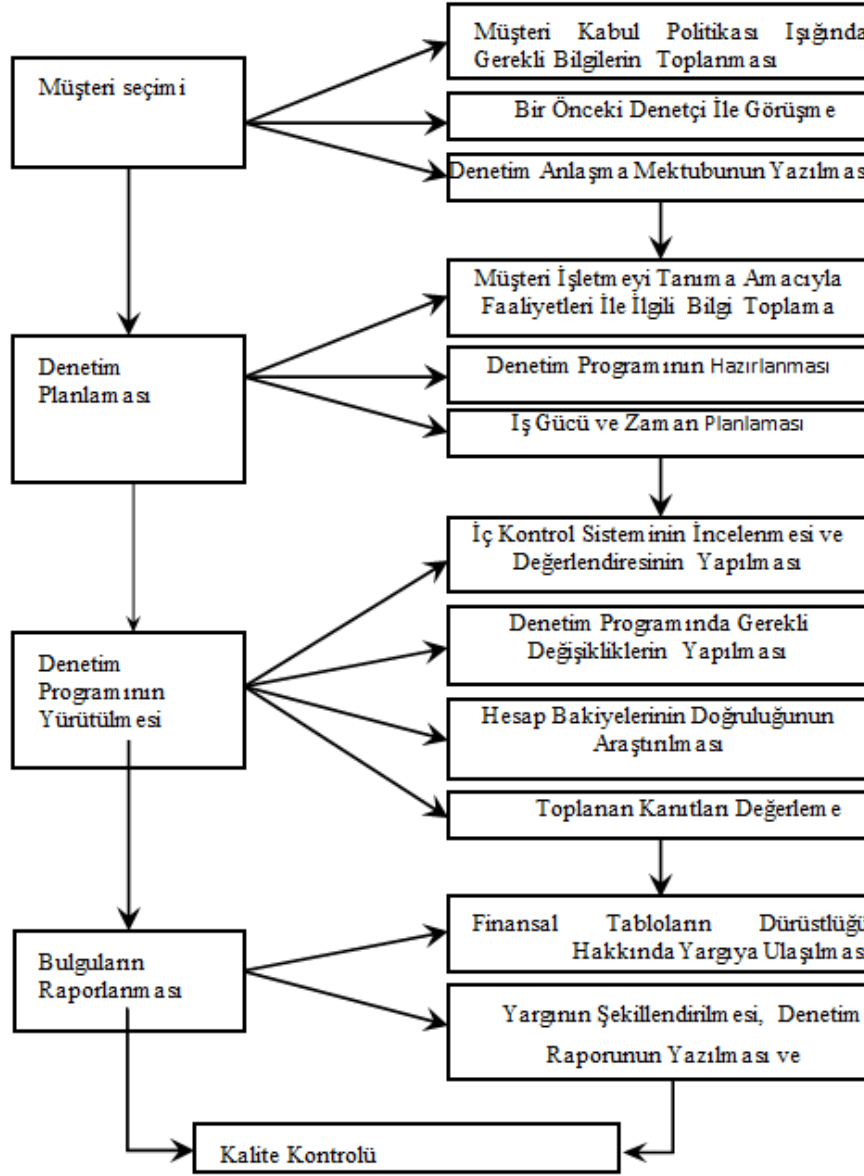
2.7. Bağımsız Denetim Süreci

"Bağımsız denetçi, işletme yönetiminin hazırlayıp sunduğu finansal tabloların gerçeği, gösterip göstermediği hakkında bir görüş bildirmek amacıyla kanıt toplar, değerlendirir ve raporlar." (Davutyan ve Kavut 1997:33)

Bağımsız denetim çalışmaları dört aşamadan oluşmaktadır.(Güçlü, 2008:78)

- a. Müşterinin belirlenerek, işin kabul edilmesi ve anlaşma yapılması,
- b. Denetim kapsamının belirlenmesi ve planlama yapılması,
- c. Belirlenen denetim programının uygulanması,
- d. Elde edilen bulguların değerlendirilerek rapor oluşturması.

Bağımsız denetim sürecini detayları ile aşağıdaki gibi şekillendirmek mümkündür.

Şekil 2.1: Bağımsız Denetim Süreci (Güredin, 2008: 179.)

2.7.1. Müşteri seçimi ve işin alınması

Denetim süreci denetimin yapılacak olan müşteriye işin teyidinin yapılması ve görevin teslim alınabilmesi için denetim sözleşmesi gönderilmesiyle başlar. Müşteri ile ilk kez çalışılıyor ya da daha önce denetimi yapılan bir müşteri söz konusu olabilir. Müşterinin denetim anlaşmasını kabul edip imzalayarak, denetim şirketine geri göndermesiyle süreç

başlamış olur. İşin başında gönderilen denetim anlaşması, hem taraflar arasındaki ilişkiyi düzenler, görev ve sorumlulukların tanımını yapar, hem de denetimin kapsam ve koşullarını belirleyici rol oynar.(Güredin, 2008:177)

Denetim işletmesinin her müşteriyi kabul etme zorunluluğu olmadığından, denetim işletmesi öncelikli olarak müşteri işletme hakkında uluslararası denetim ve kalite kontrol standartları açısından araştırma yapar ve işi alıp almayacağını belirler. Denetim şirketinin yapacağı araştırmanın öncelikli unsurları; işletme sahip ve ortaklarının kim olduğu, şirketin piyasada gördüğü itibar, mali durum, hangi sektörde faaliyet gösterdiği, yönetim anlayışı, şirket ile ilgili hali hazırda görülen bir hukuk davası olup olmadığıdır. Bu araştırmalar sonunda müşterinin kabul edilmesi, araştırılan unsurlar sonrasında denetim şirketinin belirlemiş olduğu denetim riski seviyesinin altında olduğu kanısına varmasına bağlıdır (Selimoğlu & Uzay, 2009: 77)

Müşteri kabul edilirken ilk kez denetlenecek bir firma için, bir önceki denetleyen şirket ile de görüşme yapılmasında fayda vardır. İş alacak olan yeni denetçi, müşteri işletmeye başvurarak bir önceki denetçi ile sözlü veya yazılı olarak irtibata geçer. Yaptıkları görüşmeler gizlidir. İki denetçinin de sır saklama yükümlülüklerini göz ardı etmeden birbirleri ile görüşmeleri gerekir.

2.7.2. Denetimin kapsamı ve planlanması

Denetim anlaşmasının müşteri işletme tarafınca kabul edilip imzalanmasıyla, denetim sürecinin bir sonraki aşaması olan denetimin planlanması aşaması başlar.

Denetim planlaması aşaması denetim riskinin makul bir seviyeye indirgenmesini amacıyla, denetim planı oluşturulması ve denetim stratejilerinin belirlenmesini içermektedir.(SPK,2011)

Planlama aşaması; müşterinin tanınması, sektör içerisindeki yerinin belirlenmesi, şirketin iç kontrol yöntemlerinin öğrenilerek bilgi edinilmesi, kontrol riskinin saptanması, müşterinin yasal sorumluluklarının da göz önüne alınarak denetim programının genel hatlarıyla belirlenmesi ve hazırlanması safhalarını içerir. Yine planlama aşamasında

denetimin kapsamı, amacı, önemlilik düzeyi, süresi ve zamanı ve denetimde görev alacak kişiler belirlenir (Yavaşoğlu, 2001:60).

Bir müşteri şirkette ilk kez denetim yapılacak olması, tekrarlanan bir denetim yapılmasına göre çalışma yoğunluğu ve zorluğunun artmış olması demektir. Böyle bir durumda hesap başı bakiyelerinin birkaç dönem geriye yönelik olarak incelenmesi gerekir bunun yanında bazı ek bilgilere de ihtiyaç duyulur. Bu bilgilerin teyit edilebileceği bir çalışma olmadığından denetçinin iş yükü artar (Güredin, 2008:180).

Denetimin planlanması aşamasında bir proje üzerinde çalışılıyormuşçasına davranılarak her denetim faaliyeti ayrı olarak değerlendirilmelidir. Denetim planlaması aşamasında yapılacak işlemler belirlenirken, denetim işletmesinin politikaları ve prosedürleri, denetim programları, denetim maliyetleri ve denetimin süresi gibi konulara dikkat edilmelidir (Atabek,2007:45).

2.7.3. Önemlilik düzeyi belirlenmesi

“Önemlilik kavramı bir hesap kaleminin ya da finansal bir işlemin, işletme büyüklüğüne nispeten ağırlık ve öneminin mali tablolara dayanılarak verilecek olan işletme kararlarını veya durumunu etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder.” (Acar & Tetik, 2010:15)

Finansal tablolar incelenirken yanlış bir bilgiye ulaşılması durumunda denetçi bu bilginin işletmenin kararlarında, ya da başkalarının bu işletme ile ilgili verecekleri kararda etkili olup olmadığına bakar. Eğer etkileyecek kadar büyük bir hata değilse bu yanlışlığı kabul edilebilir derecede değerlendirerek olumsuz görüş bildirmeyebilir (Kaya - Demiral, 2001:11).

Önemlilik kavramının finansal tabloların hazırlanması ve değerlendirilmesinde, uluslararası finansal raporlama sunanlarla farklı açılardan sürekli tartışılmakla birlikte genelde şu noktalar hakkında mutabakata varılmıştır;

Hatalar, eksiklikler ayrı ayrı ve toplu bir şekilde mali tabloları esas olarak karar veren aktörlerin ekonomik hamlelerini etkiliyorsa önemli olduğu kabul edilir.

- a. Önemlilik bulunulan dönemin şartlarıyla değerlendirilir ve hatanın yapısı ve büyüklüğünden ya da her ikisinden etkilenir,
- b. Mali tablolardan yararlananlar için özellikle değerli olan kararlar, tablolardan faydalananların gereksinimleri olan paydaş mali bilgilerin dikkat edilmesine dayanır. Hataların gereksinimi geniş yelpazede bulunan belli özel faydalananlar için etkisi göz önüne alınmaz.

Denetim görüşünün meydana gelebilmesi amacıyla daha fazla denetim riski olan ve daha önemli olan hususların tespiti gerekmektedir.(Türktan, 1989:30.) Temel itibariyle doğru bir kullanıcının karar vermesini etkilemeyecek en çok hata tutarı olarak söylenebilen denetim sürecinin ilk zamanlarında tespit edilen önemlilik seviyesi, denetçinin denetim çalışmalarını belirleyeceği denetim yöntemleri, yapısı, zamanı ve boyutu bakımından etki eder. Denetçi tespit ettiği önemlilik seviyesini denetim çalışmaları esnasında değiştirebilir (Cömert, 2012: 109).

Önemlilik düzeyinin tespiti mesleki tecrübe ve uzman kanı gerekir. Finansal tabloların neredeyse tamamının önemlilik seviyesinin tespitinde genellikle bir yüzde, belirlenmiş bir ölçüt için bir giriş noktası olarak uygulanır. Uygun bir ölçüte karar verilmesini etkileyebilecek faktörler şunları içerir (IFAC,2009);

- a. Varlıklar, yükümlülükler öz sermaye gelirler ve giderler gibi finansal tablo unsurları,
- b. İşletmenin finansal performansını değerlendirmek amacıyla kullanıcılar kar gelir veya net varlıklara odaklanabilir. Bunlar gibi özellikle işletmenin finansal tablolarına odaklanma eğiliminde olan kullanıcıların dikkatini çeken öğeler olup olmadığı,
- c. İşletmenin niteliği, yaşam döngüsünün, içinde faaliyet gösterdiği sektörün ve ekonomik çevrenin neresinde olduğu,

- d. İşletmenin mülkiyet yapısı ve bu yapının finansman şekli, (Örneğin bir işletme öz kaynaktan ziyade yalnızca borçla finanse edilirse kullanıcılar varlıklar ve varlıklara ilişkin iddialara işletmenin kazançlarından fazla ağırlık verebilirler.)
- e. Belirlenen ölçütteki nispi değişiklikler.

Aktiflerinin büyük bölümü nispeten düşük olan bir kuruluş için önemli olan bir tutar, aktif toplamı büyük olan bir işletme için aynı düzeyde önemli olmayabilir. Göreceli bir kavram olan önemlilik için yanlışlığın önemli olduğunu belirleyen esasların oluşturulması gerekir. Önemlilik düzeyi belirlenirken genellikle varlık toplamı, toplam gelir veya kârı esas alan oranlar kullanılır. Bu bağlamda vergi öncesi kârın %5'i ile %10'u, toplam varlıkların %0,5'i ile %1'i, öz kaynakların %1'i, brüt satış kârının %0,5'i ile %1'i, brüt satış kârının %0,5'i ile 1% i gibi tutarlar önemlilik düzeyi olarak belirlenebilir.(Cömert, 2012:38)

2.7.4. İç kontrol yapısının incelenmesi

Denetçiler iç kontrol sisteminin sağlamlığına olan ilgilerinin iç denetimin iç kontrol rolü ile ilgilidir. Düzgün ve yerleşmiş bir iç denetimi uygulayan ortaklıklarda bu yapı dinamik bir görev üstlenmektedir. Bağımsız denetim amaçları ile benzerlikler taşıması sebebiyle denetçi, iç denetim faaliyetlerine güven duyması olasıdır. Denetçiler kuruluştaki çalışan bilgili personele güvendiği zaman bile bütün sorumlulukları aynı şekilde sürdürülmektedir. Bu nedenle bağımsız denetçi eğer iç denetim işlemlerini dayanak alıp, buna göre karar vermek isterse, oluşan durum denetim görüşünün sorumluluğu hiçbir şekilde yok etmez, aksine denetçi iç denetim işlemlerinin güvenliğini muhakeme etmesini sağlar. İç denetim, bağımsız denetimin risk incelemesi yapmak istediğinde bağımsız denetçinin iç denetim yapısının değerlendirmesini uygulama gerektiğine dikkat çekmektedir. (Gray & Manson, 2008:592)

2.7.5. Risk düzeyinin belirlenmesi

Denetim riski, denetçi tarafından mali tabloların yanlış ifadeler içermesi durumunda gerçekleri yansıtmayacak şekilde denetim görüşünün sunulma ihtimali olarak tanımlanır. Denetim riskini belirleyen unsurlar şu şekilde sıralanabilir; (Davutyan ve Kavut, 1997:89)

- a. Denetimi yapılan kuruluşun iç kontrol yapısındaki zayıf yönler,
- b. Denetimi yapılan kuruluşun kurumsal yapısının karmaşık olması ve görev ayrılığı kuralına göre uyumlu olması,
- c. Denetimi yapılan kuruluşun sene sonu iş hacminin yüksek boyutlu olması,
- d. Denetimi yapılan kuruluşun muhasebe biriminin deneyimsiz ya da yeterli olmayan bilgiye haiz muhasebe personellerinden kurulması,
- e. Denetimi yapılan kuruluş ile bağlı ortaklıklar arasında önemli meblağlarda yapılan ticari faaliyetler,
- f. Yönetimin hukuki değişimlere uyumu,
- g. Yönetimin muhasebe ilkelerine uyumu,
- h. Düzenli periyotlar ile hazırlanmamış finansal tablo ve raporların oluşu,
- i. Amaçların ve bütçelemenin gerçek dışı olmasıdır.

Denetim riski, iç kontrolün yer almadığı ya da yeterli bulunmadığı düşünüldüğünde, denetimi yapılan hesap kalemlerinde yanlışlık ve manipülasyon oluşma ihtimalini anlatan doğal risk, iç kontrol strateji ve yordamlarıyla engellenemeyecek hataların olması ihtimalini anlatan kontrol riski ve muhtemel hata ve yanlışların denetim yapılarak belirlenmesinin ihtimalini anlatan bulgu riskinden oluşur. Doğal risk ve kontrol riskine etkisi bulunmayan denetçi gerektiği zaman denetim ekibinin tecrübeli denetçilerden meydana gelmesi, örneklem oranının artırılması gibi metotlarla bulgu riski oranını düşürmek biçimde bu üç riskin toplamının anlamı denetim riskinin kontrolde tutmaya uğraşır (Yavaşoğlu, 2001:63).

AICPA'ya göre, denetim riskinin azaltılması, denetim riski fazla olan hususlara daha fazla zaman verilmesi ve daha detay inceleme gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir. Sağlam ve geçerli bir iç kontrol sistemi denetim riskini en az seviyeye indirilmesine sağlayacak en önemli koşuldur (Türkkan, 1989:28).

Denetim riski; doğal risk, kontrol riski ve bulgu riskinin çarpım fonksiyonu olarak elde edilir (AICPA, 2017).

Denetçi, doğal risk ve kontrol riskinin düşük olduğu bir durumda işletmenin taşıdığı risk az, önemli hataların bulunması ve ortaya çıkartılmaması olasılığı düşük olduğu için yüksek bir bulgu riski yüklenebilir. Doğal risk ve kontrol riskinin yüksek olduğu bir durumda ise kendisini sağlama almak için ayrıntılı ve dikkatli bir çalışma yaparak bulgu riskini düşük tutar. (Bozkurt, 2006:116.)

Denetçi görüşüne temel teşkil edecek olan kanıt miktarının belirlenmesi, denetim riski çalışmasının esas amacıdır. Tüm risk unsurları ile kanıt miktarı arasında ilişki bulunmasına rağmen kanıt miktarına karar, bulgu riski düzeyine göre verilir. Bulgu riskine göre alınacak kanıt miktarı kararları şöyledir; (Bozkurt, 2006:119.)

- a. Bulgu riski yüksek ise planlanan kanıt miktarı düşüktür,
- b. Bulgu riski orta düzeyde ise planlanan kanıt miktarı orta düzeydedir,
- c. Bulgu riski düşük ise planlanan kanıt miktarı yüksektir,
- d. Denetim riski arttıkça, bulgu riski artar ve planlanan kanıt miktarı azalır,
- e. Doğal risk arttıkça, bulgu riski azalır ve planlanan kanıt miktarı artar,
- f. Kontrol riski arttıkça, bulgu riski azalır ve planlanan kanıt miktarı artar.

2.7.6. Analitik inceleme prosedürlerinin oluşturulması

Çoğunlukla dataların kullanımı yüksek bir seviyede yer alan analitik değerlendirme metotları, denetim planlamasında kullanılır. Denetçinin bilgisi ile beraber analitik inceleme metotları, ek soruşturma ve etkili bir planlama için temel olarak hizmet vermektedir. Denetim sürecinin önemli bir bölümü olan analitik inceleme metotları, finansal ve finansal olmayan datalar içinde bulunan yeterli çalışmaların değerlendirmelerinden bir araya gelen mali bilgilerdir. Denetim planlamasında kullanılan analitik inceleme teknikleri sıklıkla sadece mali veriler olarak kullanmalarına rağmen, bazen denetimle ilgili finansal olmayan bilgi olarak da düşünülebilir. Örneğin, çalışan sayısı, satış alanı kare görüntüleri, üretilen mal hacmi ve benzeri bilgiler inceleme tekniklerinin amacını gerçekleştirmeye katkıda bulunabilir. (AICPA, 2012)

Başlangıç analitik inceleme prosedürlerinin denetim planlaması aşamasında kullanılması, müşteri işletmeyi daha yakından tanımak ve işletme riskini ölçmek için

önemlidir. Denetçi analitik inceleme prosedürleri yardımı ile işletmenin eğilim ve mali analiz oranlarını kullanarak işletmeyi geçmiş yıllar, sektörel oranlar ve rakip işletmeler ile karşılaştırır. Çıkan sonuçlar denetçiyi denetim sırasında ortaya çıkabilecek yanlışlık riskine sahip denetim alanlarına karşı hazırlıklı olmasını sağlar. (Selimoğlu ve Uzay, 2009:82)

2.8. Denetim Programının Yürütülmesi

Denetim programının yürütülmesi sürecin sonraki aşamasıdır. Burada denetimi gerçekleştiren denetim planından hareketle, birçok denetim metotlarından faydalanarak denetim ispatlarını bir araya getirir. Bir araya getirmiş olduğu bu kanıtları denetim raporundaki görüşünü desteklemek ve raporuna kaynak sağlamak için incelemeye alır. Bu aşamada, öncelikle iç kontrol sisteminin değerlendirilmesiyle harekete geçer. Denetçi hâlihazırda denetimini yaptığı kuruluşun iç kontrol yapısını inceleyerek denetime başlamadan önce tahmin etmediği bir aksilikle karşılaşma riskini elimine ederek denetim programını buna istinaden tekrar belirler (Güredin, 2008:198).

2.8.1. Denetim ispatları

“Denetim ispatı, denetlenen verilerin önceden belirlenmiş olan standartlara uygunluğunu tespit etmek kastıyla denetçinin kullanılabileceği bütün bilgi, doküman ve kayıtlardır.”(Bozkurt, 2006:53).

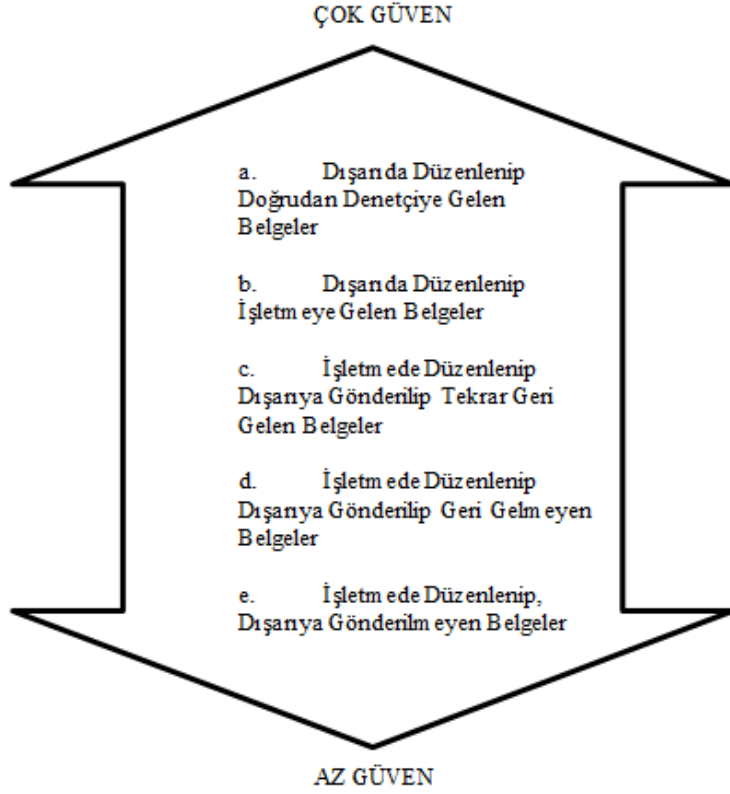
Denetim ispatları, destekleyici denetim ispatları ve muhasebe sisteminden edinilen ispatları olarak iki kısma ayrılabilir. Muhasebe verilerinden edinilen ispat niteliğindeki dokümanlar; yardımcı defterler, yevmiye defterleri, elektronik transfer kayıtları, büyük defter, çekler, maliyet dağıtım hesaplamaları, muavin defter kayıtları gibi muhasebe tarafından bilgiye dayanan belgelerdir. Dayanak olan denetim ispatları ise denetçinin muhasebe bilgilerinden edinmiş olduğu ispatları denemek amacı ile bir araya getirdiği ispatlardır ve dayanak kanıtlar;

- a. Denetçi tarafından fiili inceleme ile sayım işlemlerine dayanan maddesel ispatlar,

- b. Denetçinin başvurmuş olduğu başka kişilerin ifadelerine dayanan teyit etme ispatları
- c. Denetçinin işletmede bulunan personele yönelik sorularının yanıtlarına dayalı olarak yürüttüğü soruşturmalar, sonucunda elde edilen ispatlar (işletme personelinin beyanı),
- d. Denetçinin muhasebe sisteminden elde etmiş olduğu, hesaplanmış verilerin doğruluğunu tespit etmek amacı ile yaptığı sağlamalara dayalı aritmetik ispatlar (mekanik doğruluk kanıtları),
- e. Denetçinin muhasebe kayıtlarının temelini oluşturan, işletme dışından düzenlenerek işletmeye gelen dış belgeler ve işletmenin kendi içinde düzenlemiş olduğu iç belgelerin şekil ve içerik açısından incelemesine dayanan belgeye dayalı ispatlar,
- f. Denetçinin analitik inceleme standartlarını uygulayarak edineceği analitik ispatlar olarak sınıflandırması yapılabilir (Selimoğlu ve Uzay, 2009:127-130).

Denetlenecek öğenin önceden belirlenen standartlara uygun olma seviyesini saptayabilmek için denetim sürecinde toplanan ispatların, yeterince güvenilir olması, kanaat oluşturacak şekilde birbiri ile örtüşmesi gerekir (Türker ve Pekdemir, 2002:2).

Denetim kanıtlarının denetimin amacına hizmet ettiğinin ölçütü; ispatların denetim gerekçesinin açıklanmasına yönelik olması, denetçi kanaatinin oluşmasına yardımcı olması, ispatın denetim dönemini kapsayacak zaman dilimini içermesi, objektif (nesnel) olması ve kaynağının güvenilir olmasına bağlıdır. Denetime konu kuruluş dışından edinilen kanıtların kuruluştan ulaşılan ispatlara, iç denetimin etkin olarak çalıştığı durumlarda ulaşılan ispatların, iç denetim sisteminin etkisiz olduğu durumlarda ulaşılan ispatlara, denetçinin dolaysız ulaşabildiği ispatların dolaylı yollarla ulaştığı ispatlara kıyasla ispatların temeli bakımından daha güvenli olduğu düşünölmektedir. Zaman uyumu bakımından ise, örnek verilecek olursa denetçinin fiziki sayım işlemini yıl sonunda yapılması, hesapların incelemeleri ile geçmişe doğru gerçekleştirilecek çalışmalara kıyasla daha güvenli verilere ulaşılmasını temin edecektir (Yavaşoğlu, 2001:297-298).

Şekil 2.2: Belge Kaynakları ve Güvenilirlik İlişkisi (Bozkurt, 2006:62)

İspat miktarının yeterli olması inceleme yapılan birimin önem ve risk derecesine, ispatların kalitesine, ispat elde etme giderlerine, örneklem alınan ana kütleinin büyüklüğüne ve kalitesine bağlıdır.

Herhangi bir hesap kaleminin önem derecesi, o kalemin finansal tablolara göre varılacak yargıları tesir seviyesidir. Denetleyen kişi kayda değer bir hesap kalemini değerlendirirken etkisiz hesap kalemine nazaran elde edeceği ispat sayısı fazladır. Bir kalemin yanlış veya kanun dışı olabilme ihtimalini belirten risk derecesi, rakamsal olarak artmaya başladıkça denetçinin ihtiyaç duyduğu ispat sayısı artar. İç kontrol yapısının etkin olması durumunda, bir hesap kaleminin risk derecesini saptamada o derece düşmektedir. İspatların kalitesi ile ispatların çeşidi ve güvenliği anlatılmak istenmektedir. İspatların güvenliği ile ispat sayısı ters yönlüdür. İspatların güvenliği arttıkça gereksinim hissedilen ispat sayısında azalma olur. Denetçi elde ettiği ispatların güvenilir olmasını isterken karşılığını da göz ardı etmemelidir. Çünkü maliyet bedeli yüksek bir ispatın gerek

duyulmasına rağmen alınmaması durumunda, hemen hemen aynı güvenilir özellikteki ispatlardan maliyeti daha az olan seçilmesinin doğru olacağı anlaşılmalıdır. Ana kütlelerin toplam sayısı artması nedeniyle toplanması gereken denetim miktarı da artar. İlâveten ana kütlelerin benzer yapıda olması ispat sayısını aşağıya çeken bir öğeyken birbirine benzemeyen bir ana kütle ile işlem yapılması ispat sayısını arttıracaktır.

2.8.2. Denetim teknikleri (İspat toplama teknikleri)

Denetim ispatları ile denetim tekniklerinin birbirleriyle yoğun bir ilişkisi bulunmaktadır. (Gürbüz, 1995:96). Denetim teknikleri, denetim ispatına ulaşmak amacıyla, buna ilişkin metotlar ve bu metotların gerçekleştirilmesidir(Kepekçi, 2004: 108). İspat elde etmede kullanılan denetim teknikleri:

Fiziki inceleme tekniği

Kuruluş içinde yer alan maddi varlığa yöneliktir. Denetçi fiziki varlıkların sayım işlemini gerçekleştirir ve mevcutların özellikleri, belgelerinde yer alan niteliklerini inceler. Gerektiği durumlarda ise konuyu hâkim kişilerden yardım talep edilebilir. Elde edilen neticeler ile kıyaslar. (Bozkurt, 2006:65.)

Doğrulama (Teyit) tekniği

Denetçi tarafından kuruluşun muhasebesinde ortaya çıkan bilginin doğru olup olmadığının kontrolü amacıyla kuruluş dışından kişilerden yazılı olacak şekilde cevap istenmesidir. Burada denetçi, anlaşma yazıları aracılığıyla temin edilen bilgiler ile kuruluş muhasebesinde yer alan bilgeleri onaylamayı hedefler. Alınan doğrulama yazılarının cevapları dolaysız yoldan denetçiye ulaştığından bu metotla temin edilen ispatlarda yüksek güven vardır.

Üç tip doğrulama yazısı vardır. Bunların birincisi, karşı tarafın bütün sorulara yanıt vermesi beklenen, içinde hesap kaleminin meblağı bulunan pozitif doğrulama yazısıdır. Sonraki ise karşıdakinin yalnızca ret etmediği mevzuları cevaplaması beklenen, içeriğinde hesap kaleminin meblağı bulunan negatif doğrulama yazısı, sonuncuysa içinde hesap

kaleminin meblağı yazılmayan, karşı taraftan o kalemin kalan bakiyesinin gönderilmesi talep edilen bakiyesiz doğrulama yazısıdır (Selimoğlu & Uzay 2009:135-137).

Belge inceleme tekniği

Muhasebe kayıtlarının temelini meydana getiren bütün belgelerin içerik ile dokümanlara uygun olup olmadığı bakımından incelenmesidir (Yavaşoğlu, 2001:93).

Kayıt sürecinin yeniden izlenmesi tekniği

Denetçinin örneklem ile belirlediği bilgi ve belgeye dayanan muhasebe verilerini aşama aşama takip edilmesini ve bu kayıt sürecinde oluşabilecek yanlış ve karışıklıkları belirleyebilmesini sağlar. Denetçi muhasebe verilerinin ve kayıt sürecinin doğru olup olmadığını değerlendirir. Böylelikle kayıt aşamalarını kontrol eden iç kontrol de kontrol edilmiş olur (Bozkurt, 2006:70).

Yeniden hesaplama tekniği

Reeskontlar, yıpranma payı ve ayrılan karşılık hesabı gibi hesaplanan işlemlerin denetçinin örneklem yoluyla tekrar hesaplayarak doğrulaması tekniğidir (Kaval, 2008:151).

Gözlem tekniği

Denetçinin kuruluştaki belli işlemlerin yapılırken, işlemin yapıldığı yerde olmasıdır. Denetçi işlemlerin devamı ve sonuçlandırılması işlemlerinin, normal iş akışı içinde takip eder ve işlemi kontrol eder. Bu teknikle birlikte denetim ispatı dolaysız temin edildiğinden güvenilirdir (Güredin, 2008:268).

Soruşturma tekniği

Soruşturma, kuruluş içinden ya da kuruluş dışından bilgi sahibi kişilerden, mali ya da mali olmayan bilgileri öğrenmeye çalışmaktır. Denetim çalışmaları süresince genel

olarak kullanılan ve çoğunlukla diğer denetim metotlarını tamamlama niteliğinde olan bu teknikte sorular sözlü ya da yazılı biçimde olabilir. Soruların cevaplarının incelenmesi soruşturma sürecinden kopamaz bir parçadır.

Analitik inceleme tekniği

Bu teknikte, denetimi yapılan kuruluşun önceki yıllara dair hesap işlemlerinin içinde bulunulan yıla ait hesap işlemleri ile istatistik yapılarak mukayese edilmesine yaslanmaktadır. Oran analizi, eğilim analizi, karşılaştırmalı tablolar analizi gibi metotlar kullanılır. Analitik inceleme tekniklerinden denetim seviyelerinin bütün seviyesinde fayda sağlanmaktadır. Bu metot denetçinin denetim esnasında daha çok odaklanması gerekli alanları belirlemesine imkan tanır (Yavaşoğlu, 2001:95).

2.9. Çalışma Kâğıtları

Çalışma kâğıtları denetçinin denetimi yapılan kuruluş ile alakalı kullandığı denetim standartlarını, uyguladığı denetim metotlarını, işlemleri ve tecrübeleri, ilave bilgileri ve incelemelere ilişkin vardığı neticeleri gösteren bütün yazılı belgelerdir. (Güredin, 2008: 287). Diğer bir adı denetim belgeleri olan çalışma kâğıtları, alakalı denetim kanıtları ve denetçinin vardığı neticeleri kapsayan, sona ermiş denetim standartlarının belgesidir. Bu belgeler kâğıt ortamında, elektronik ya da başka ortamlarda saklanmış olabilir.

Denetim programı, analizler, doğrulama yazıları ve bu yazılara alınan cevaplar, denetçinin düzenlediği ya da kuruluştan temin edilen her türlü dosya, tablo, çizelge ve yorumlar çalışma kâğıdı olarak kabul edilebilir (Bizim, 2008:88).

Çalışma kâğıtlarının kullanım zamanları açısından devamlı ve geçerli sene dosyaları olarak iki dosya incelenir. Devamlı dosya, gelecek dönemlerde meydana gelecek denetimlerde yer alacak, dönemler itibari ile aynı kalan hususlarda çalışma kâğıtlarının bir araya getirildiği dosyadır. Denetlenen kuruluş ile alakalı olarak genel bilgiler, tüzük, şirket ana sözleşmesi, uzun süreli sözleşmeler, geçmiş yıl denetim raporları, genel kurul raporları, kurumsal personel yapısı ve yönetmelikler gibi belgelerin bir araya getirildiği devamlı dosya geçerli yıl için oluşmuş bilgidir ve aynı kalan konularla alakalı sürekli

bütün dönemlerde tekrar çalışma kâğıdı düzenlenmesi gereksinimini yok eder (Kaval, 2008:151).

Çalışma kâğıtlarının faydaları şu biçimde sıralanabilir: (Bozkurt, 2006:75)

- a. Denetim raporuna esas oluştururlar,
- b. İç kontrol sisteminin incelenerek ve kontrol riskinin saptanmasına destek olurlar,
- c. Denetim faaliyetlerinin devamlılığına inkân tanırılar,
- d. Denetçi bakımından koruma aracıdırılar,
- e. İlerde gerçekleştirilecek faaliyetlerine rehber olurlar.

2.10. Denetim Raporunun Oluşturulması

Denetim sürecinin son evresi olarak denetimin sona ermesi ve rapor haline getirilmesi sürecinde denetçi, kanya vardığı denetim raporunu meydana getirir. Yıllık faaliyet raporu boyutunda kuruluşun finansal tabloları ile birlikte kamuoyuna deklare edilen denetim raporu, kamuda denetim faaliyetleri ile alakalı tanıdıkları tek belgedir ve denetçinin muhasebe kullanıcılarına bilgi göndermesine olanak sağlayan önemli bir araçtır. Muhasebe birimi çalışanları denetim raporunu algılayıp, yorumlamalarında mühim zorluklara maruz kalmalarını önlemek amacıyla kamuya sunulan belge türlerini ve bunların içerdikleri bilgileri belirleyerek, denetim raporlarının tek biçimde geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Denetim raporlarının genel itibariyle metin bakımından tek tip olmasına rağmen farklı durumlarda tek tipin haricinde bulunması da olasıdır.(Güredin, 2008:67.)

Denetim faaliyetleri neticesinde denetim ile alakalı denetçi fikir sunmakta mecburidir. Denetim görüşü olumlu ve sınırlı olumlu, olumsuz, görüş bildirmekten kaçınma olarak olumlu görüşten sapma biçimde kategorize edilebilir.(Selimoğlu ve Uzay, 2009:166.)

Çizelge 2.2: Sapma dereceleri ve denetçi görüşü ilişkisi (Bozkurt, 2006:374)

Sapma Derecesi \ Sapma Türü	Önemsiz	Önemli	Çok Önemli
TFRS'den Sapma	Olumlu	Sınırlı Olumlu	Olumsuz
Devamlılık Temelinden Sapma	Olumlu	Sınırlı Olumlu	Olumsuz
Yeterli Açıklama İlkesinden Sapma	Olumlu	Sınırlı Olumlu	Olumsuz
Çalışma Kapsamında Sınırlama	Olumlu	Sınırlı Olumlu	Görüş Bildirmekten Kaçınma
İşletmenin Önündeki Belirsizlikler	Olumlu	Sınırlı Olumlu	Görüş Bildirmekten Kaçınma

Denetçin inceleme gerçekleştirdiği finansal tablolar için pozitif görüşü olması halinde belirlediği pozitif veya koşulsuz denetim raporunun gerçekleşmesi için gereken şartlar şunlardır;(Bozkurt, 2006:367)

- Denetim faaliyetlerinde genel prosedürlere ve faaliyet çevresi ilkelerine riayet edilmiştir,
- İnceleme gerçekleştirilen finansal tablolar TFRS'lere uygun olarak belirlenmiştir,
- Geçmiş yıla ilişkin finansal tablolar ve incelenen finansal tablolar içinde uygulanan muhasebe politikaları uyumludur,
- Finansal tablolarda makul ve şeffaf bilgiler yer bulunmaktadır,
- Kuruluş ile alakalı finansal tabloları etkileyebilecek karışıklıklara denk gelinmemiştir,
- Denetim faaliyetleri sınırlandırılmamıştır.

Denetçi genel itibariyle muhasebe standartlarına uygun hareket etmesine rağmen bazı hatalı işlemlere denk gelirse de bu halin finansal tablolara güvenilemeyeceği ifade

edilmesi gerektiğinde sınırlı olumlu görüş bildirir. Sınırlı olumlu görüş kuruluşun devamlılığı ilkesine aksi bir durumun belirlenemediği, denetim çalışmalarının ispat toplama bakımından bazı yeterli olmayan durumlar taşımasına rağmen finansal tabloların kuruluşun vaziyetini aslına uygun bir şekilde yansıttığını belirtir. Denetim raporunda ispat elde etmeye dair yetersizlikler ve finansal tablolara tesiri açıklanmaktadır. (Kaval, 2008:181.)

Denetim neticesinde denetçi, TFRS'ye uyulmama ve mali tabloların dürüst ve güvenilir olma ile alakasının kalmaması, yönetim ile arasındaki fikir ayrılıklarının mali tablolara olan etkisinin sınırlı olumlu görüş sunmakla dahi açıklanamayacak olması, kuruluşun devamlılığı ile alakalı ters bir durumun varlığı yargısına ulaşması durumunda raporunda olumsuz görüş gönderir(Uyar ve Çelik, 2009:41).

Kuruluşun ya da denetim firmasının vaziyetten oluşmadığı durumda yeterince ispat elde edilememesi ya da yeterli ispat toplansa dahi bir görüşe varılamaması durumunda denetçi denetim raporunda görüş beyanından kaçınacağını belirtebilir. Denetçinin görüş beyanından kaçınma biçiminde görüş bildirmesi için gereken koşullar şunlardır;(Kaval, 2008:182.)

- a. İç kontrolün ve muhasebenin yetersiz olması sonucu yeterli ispat elde edilememesi, edinilen bilgilerin güvenli olmaması veya birbirini onaylamaması,
- b. Yeteri kadar ispat elde etmenin önünde olanaksızlar veya sınırlamalar bulunması,
- c. Kuruluşun devamlılığı ilkesine dair yakın zamanda olması muhtemel belirsizliklerin bulunması,
- d. Bilanço tarihi sonrasında özelleştirme, devir, birleşme, tasfiye kararı verilmesi gibi sebeplerle finansal tablo tertip ilkelerinin geçersiz olması.

3. KONTROL VE İÇ KONTROL SİSTEMİ

3.1. Kontrol Kavramı ve Tanımı

Kontrol kavramı, sözlük anlamına göre; “Bir şeyin gerçeğe ve aslına uygunluğuna bakma” ve “Yoklama, arama” olarak tanımlanmıştır. Kontrol kelimesi, İngilizcede “Control” ve Latince “Contrarotulus” olarak yer alan ve denetim anlamına gelen kelime ile alakalıdır. Kontrol ile denetim kelimeleri aynı kökenden gelmelerine karşın içerdikleri anlam başkadır. Denetim, iş süreçlerinin dışında ve konusunda bilgin kişilerce gerçekleştirilir. Kontrol ise sistem içinde, iş sürecini gerçekleştiren personelce yürütülen kontrol faaliyetlerini kapsar.(Uzay, 1999:6)

Genel anlamda kontrol, iş performansının ölçülmesi ve performansın varılmak istenen amaçlara ulaşma olasılığının saptanmasıdır.(Can, 1991:161) Kontrol için, bir karşılaştırma işlemi de denilebilir. Yani faaliyetlerin gerçekleşen ve önceden planlanmış olan durumlarının karşılaştırılmasıdır.(Fişek,2005:198) Kontrol, önceki dönem ile içinde bulunulan dönem ile ilgili bilgi sağlamanın yanında, gelecekle ilgili de tahminlerde bulunmaya ortam hazırlar. Bir işletmeyi sağlıklı bir şekilde amaçlarına ulaştırmayı sağlayan stratejiye “Kontroller”, bunların bir araya getirdiği bütüne “İç Kontrol Yapısı” denilmektedir.(Bozkurt, 2010:122)

İç kontrolün içeriğinde “Kontrol” kelimesi geçmesinden dolayı, kontrol eyleminin altında olduğu düşünülmektedir. Kontrol, var olan neticelerin tahmin edilen neticeler ile kuralların karşılaştırılması ve bunun sonucunda gerekiyorsa tedbirlerin alınması ve amaçlara ulaşabilme ile alakalıdır. İç kontrol, ulaşılan neticelerin konulan hedeflere yaklaşılması için gereken koşulların düzenlenmesi ile ilgilidir. Her ikisinin amacı hemen hemen aynı olsa bile birbirleriyle olan farkı; kontrol, yanlış ve hileli işlemleri tespit ettikten sonra, düzeltmeye yönelik çalışmaları anlatırken, iç kontrol yanlış ve hileli işlemlerin henüz oluşmadan önleyici bir ortam hazırlanarak işletmenin amaçlarına ulaşması hedeflenmektedir (Azaltun,1999:38-39).

İşletmeye güvenin kaynağında ayakları yere basan iç kontrol yapısı bulunmaktadır. Finans işlemlerinin güvenilir, çalışmaların etkin ve verimli olması ve kanunlara, diğer

hukuksal kurallara uygun olma durumu iç kontrol yapısının hedeflerini bir araya getirir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yeteri kadar güven ortamı tesis etmek üzere kurulan ve kuruluşun yönetim kurulu, üst yönetim ile çalışanlarınca etkilenmesi kaçınılmaz olan süreç olmak üzere, iç kontrol bir kuruluşta gerçekleştirilen tüm metot ve stratejileri içeren bir kavramdır.(Doyrangöl, 2002:33)

İç kontrol, anlık olay veya durum olmayıp, kuruluşun devamlı olarak çalışmalarını devam ettirdiği bir süreç ve teknikler silsilesidir.(Rezaee,1995:5-9) Genel olarak hedeflere ve amaçlara ulaşmada için kuruluş idaresince onaylanan politikalar ile yürütülen kural ve metotların tamamını ifade eder. (Aksoy,2005:139)

İç kontrol, kuruluş yapısında yönetim kurulu, yöneticiler ile çalışanların yönlendirdiği, işlemlerin etkin ve verimli olmasını sağlayan finansal raporlama sisteminin güvenilir, hukuki gelişmelere uygun, uzun vadede yeterli güven ortamı sağlamak için planlanmış, iş süreçleri içerisinde bulunmasından dolayı bir düzen olarak tanımlanan kavramdır.(Uzun,2010)

İç kontrolü sınıflandıracak olursak, kurumun işlevlerine göre, Yönetimsel Kontrol ve Muhasebe Kontrolü olarak iki sınıfa ayrabiliriz. (Saltık, 2007:5)

3.1.1. Yönetimsel kontroller

Yönetimsel kontroller bütün kontrolleri kapsayacak niteliktedir. Örgüt planı, işlemlerin verimlilik ve yönetim politikalarına bağlı olarak gelişen, bütün teknik ve prosedürleri kapsayan bir düzendir. İşletme politikalarıyla bütünleşmeyi teşvik eder, aynı zamanda yürütülen işlerin etkinliğini artırmayı hedefleyen iç kontrollere yönetimsel kontrol denmektedir. (Kaval,2008:89) İç kontrol yapısının iyi bir şekilde yerleştirilip, sürdürülmesi ile ilgili yönetiminin amaçları şunlardır:

- a. Bilgide güveni sağlamak,
- b. Ortaklığın varlıkları ile kayıtlarını korumak,
- c. Faaliyetlerin verimliliğini artırmak,
- d. Belirlenmiş politika ve kurallara bağlılığı özendirmek.

3.1.2. Muhasebe kontrolleri

Muhasebe kontrolleri kurum planı, mevcutların muhafazası ve mali bilgilerin güvenliği ile dolaysız olarak tüm metot ve prosedürleri kapsar. Muhasebe kontrolleri, genel itibariyle yetki verme ile tasdik etme, kayıt altına alma ve mali bilgilerin düzenlenmesine ilişkin görevleri, çalışmaların veya mevcutların korunması ile mevcutlar üzerindeki fiziki kontrolleri içerir.(Gürbüz,1995:46).Bir işletmede kurulmuş olan belge düzeni sayesinde, personellerin sorumluluğundaki varlıklar kolayca ortaya çıkarılabiliyorsa, hata ve hilelerin olması halinde, kimden kaynaklandığı tespit edilebiliyorsa, kayıt yöntemiyle tüm bilgiler doğru ve zamanında muhasebe bölümüne aktarılabiliriyorsa muhasebe kontrolü var demektir. (Gürbüz,1995:46)

Yönetmelik kontroller ile muhasebe kontrolleri, birbirlerine seçenek değil, bütüncü olarak düşünölmelidir. (Gürbüz,1995:46).Çünkü etkin bir iç kontrol sisteminin sağlanması için, tüm kontrollerin bir arada olması ve bir bütün halinde işlemesi gerekmektedir.

3.2. İç Kontrol Sisteminin Tarihsel Gelişimi

İç kontrolün ortak bir tanıma ulaşması uzun zaman almıştır. Bilhassa Amerika'da iç kontrol ile ilgili faaliyetlerde bulunan ve ilkeler belirleyen ayrıca raporlar yayımlayan birçok kuruluş vardır.

1940'lı yıllardan itibaren işletme yapılarındaki büyümeler, faaliyetlerin artması ve işlemlerin karmaşıklaşması gibi sorunlar doğurmuştur. Bu senelerde başlayan iç kontroller ile alakalı çalışmalarda, hem teorik açıdan hem de uygulama açısından modernleştirme çalışmalarına girişilmiştir. (Bozkurt,2009:121)

1946 yılında Victor Z. Brink tarafından yayımlanan "İç Denetçi" başlıklı makalede iç kontrol hakkında açıklamalar yer almaktadır ve bu makale günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Victor Z. Brink dinamik bir iç kontrolde unsurlar, bilgiyi vaktinde aktaran nitelikli muhasebe yapısı, strateji ve prosedürler, işlemlerin verimliliğini ve verimliliği değerlendirmek için belirlenmiş bütçeler ve iç denetimdir.(Moeller, 2005:70)

1977 yılında, Kamu kaynaklarının yasalara aykırı bir şekilde yabancı devlet bürokratlarına irtikâp ve benzer yöntemlerle yollandığının tespit edilmesi nedeniyle, giderlerin beyan edilmesini mecburi yapan (Yabancı Ülkelerde Yolsuzluk Uygulamaları Yasası Foreign Corrupt Practices Act FCPA) çıkarılmış ve bu sayede iç muhasebe kontrolü gelişmiştir. Yolsuzluk Yasası diye isimlendirebilen bu yasa, bütün kuruluşlarda zorunlu hale getirilmiş ve böylece iç kontrolün tesir edeceği bölgeler büyümüştür. (Saltık, 2004:9) Bu kanun ve Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC), işletmelerin iç muhasebe kontrollerinin etkin bir şekilde kurulmasını öngörmektedir (Uzay,1999:12).

İç Denetçiler Enstitüsüne (IIA Institute of Internal Auditors) 1978 yılında yayınlanan “İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları” adlı bildiri, iç kontrol derin bakış açısıyla değerlendirmeye alınarak, iç denetim çalışmalarının kuruluşun iç kontrol yapısının etkin ve yeterli olup olmadığının incelenmesi ile denetime alınması gerektiği yer almaktadır. Yine İç Denetçiler Enstitüsü, iç denetim faaliyetlerinde iç denetçilere iç kontrol hakkında rehber olacağı düşüncesiyle 1983’te “İç Denetim” adlı çalışmayı yayımlamıştır. Bu çalışma ile kontrol, işletme yönetiminin amaçlara ulaşmak için planlama, örgütlenme ve yönlendirme yapması ile gerçekleşen, idari, yönetim ve genel iç kontrol gibi kategorilere ayrılmış örgütteki diğer sistemlerle bütünleşmiş, önleyici, belirleyici veya yönlendirici genel bir tanım olduğu ifade edilmiştir (Wilson ve Root,1989:17-19).

İç Denetçiler Enstitüsü, yönetim kurulunun ve tepe yönetimin kuruluş içerisindeki kontrol sistem yapısına yaklaşımı, önemli olduğuna dair hal ve tutumları iç kontrolü tanımlamaktadır.(Kayım,2006:28-32)

1985’te kurulan bilinen adıyla Treadway Komisyonu, diğer adıyla Hileli Mali Raporlama Ulusal Komisyonu tarafından 1987’de yayınlanan bildiride, hile içeren mali raporların sayısını düşürmek için, iç kontrol sisteminin çok mühim olduğunu, ilaveten muhasebe sisteminin kendi iç kontrolünden daha fazla anlam içerdiğini belirtmiştir. Özellikle halka açık işletmelerde etkin bir iç kontrol sisteminin kurulması gerektiğini vurgulayan komisyonun önerisini dikkate alan Uluslararası Muhasebeciler Birliği “İç Kontrol Rehberi” yayımlamıştır. Kılavuz ile iç kontrolü oluşturan kontrollerin muhasebe,

yönetmelik ve faaliyet kontrollerinden oluşan geniş bir fonksiyon olduğu belirtilmiştir.(Tuan, 2008:37)

1988 yılında AICPA tarafından yayınlanan “Bir Finansal Tablo Denetiminde İç Kontrol Yapısının Dikkate Alınması” isimli 55 no’lu standart 1990 yılı başında uygulamaya konmuştur. Kurul tarafından yayınlanan bu standart ile kurum içi muhasebe ve yönetim kontrolü kavramlarını yürürlükten kaldırmak suretiyle, iç kontrolün öğelerini kontrol çevresi, muhasebe sistemi ve kontrol prosedürleri olmak üzere sınıflandırmıştır. Yapılan sınıflandırmalar ile denetçinin iç kontrole ilişkin denetim yapmasının kolaylaşacağı belirtilmiştir.(Erdoğan,2009:24)

1995’te Denetim Standartları Kurulu (ASB), yayımlanmış olduğu 78no’lu “Bir Finansal Tabloda İç Kontrolün Göz Önüne Alınması (SAS 78 -Consideration of Internal Control in a Financial Statement)” isimli standart ile COSO Raporuna uygun olarak iç kontrol tanımını güncellemiştir: “İç kontrol, finansal raporların güvenilirliği, faaliyetlerin etkililiği ve verimliliği, yasalara ve diğer düzenlemelere uygunluk amaçlarına ulaşılmasını dikkate alarak yeterli ölçüde güvence sağlamak üzere, işletmenin yönetim kurulu, yönetici ve diğer personeli tarafından etkilenen bir süreçtir ”(Demirbaş, 2005:168).

Treadway Komisyonunun tavsiyesi üzerine COSO (The Committee of Sponsoring Organizations) kurulmuştur. Ekim 1992’de COSO’nun yayınladığı “İç Kontrol: Bütünleşik Çerçeve (Internal Control: Integrated Framework)” adlı raporla birlikte iç kontrol için herkesçe kabul edilecek ortak bir bakış açısı oluşturulmuştur. Bu rapor ilerleyen zamanlarda yapılan nice çalışmaya da kılavuz olmuştur (Erdoğan, 2010:24).

COSO tarafından iç kontrolün tanımı şu şekilde yapılmıştır: kuruluşun yönetim kurulu, tepe yönetimi ve çalışanlarca devam ettirilen çalışmaların etkili ve verimli, finansal raporlama bilgilerinin güvenilir ve kanunlara, hukuki değişikliklere uygunluğu konusunda amaçlarına ulaşma yönünde yeterli güven tesis etmek için tasarlanmış bir süreçtir. Bu tanım, dünya üzerindeki tüm düzenleyici kuruluşlar kadar denetim firmalarınca da benimsenmiştir.(Kaval, 2008:121) Sonraki yıllardaWorld.com, Parmalat, Enron gibi büyük kuruluşlarda meydana gelen finansal ve denetim ile ilgili skandallar sonucu bu kuruluşların

verdikleri bilgilere ve bu firmaları denetleyen bağımsız denetim birimlerine karşı güven yok olmuştur. Bu güveni yeniden sağlayabilmek amacıyla 2002 yılında ABD’de Sarbanes-Oxley Yasası (SOX) çıkarılmıştır.(Donald K, 2003:50.). Yaşanan bu krizler, kuruluşlarda iç kontrolün sistemsal olarak yerleşmemesine ya da verimli bir şekilde işletilmemesine sağlanmıştır. Bu sebeple SOX Yasası, esas itibariyle iç kontrolün etkin bir şekilde yerleşmesini sağlamak amacıyla oluşturulan düzenlemeleri kapsamaktadır.

3.3. İç Kontrol Sisteminin Önemi

İç kontrol yönetim fonksiyonudur. İç kontrol yapısının önemli olmasının nedeni, iç kontrolün amaçlarından dolayıdır. İç kontrol sistemince, bir kuruluşta en başta finansal verilerin güvenilir ve anlaşılır olması hedeflenir. Ayrıca varlıklarının korunmasına, hukuki düzenlemelere uygunluğun ve etkinliğin artırılmasına dayanak olur. İlaveten, iç kontrol yapısının iyi dizayn edilip, uygulanıyor olsa da, hedeflere ulaşmada yönetim kuruluna yalnızca makul ölçüde güvenilir muhasebe kontrolü sağlar (Kepekçi, 1994:23).

Sistem yapısında denetim riskinin tespiti ve süre planlaması süreçlerinde bağımsız denetçi için büyük önem oluşturur (Yavaşoğlu, 2001:342). Dinamik iç kontrol yapısının yerleştiği kuruluşlarda bağımsız denetçiler, denetimlerini ciddi yapmaktadırlar (Keskin,2008:12). Yapılan incelemeler, iç kontrolün manipülasyonları tespit edip engellenmesinde her 100 işlemde 65 inde yer aldığı gözlenmiştir (Bozkurt, 2001:11).

Hiyerarşik düzenin ve kişilerin sorumluluk alanı belirlenmiş olan, bölümler arası iş birliğinin sağlanarak, iç kontrol yapısının yerleştiği kuruluşlarda, iç kontrolün ne derece etkili olduğunun ya da ortaklığın politika ile amaçlarına uyumlu olduğunun değerlendirilmesi önceliklidir. İç kontrol sisteminin etkin ve amaçlara ulaşmada mali bilgilerin güvenilir olması, bunun yanı sıra işletmenin politika ve hukuki değişikliklere uygunluğunun sağlanıp sağlanmadığı bakımından da önem teşkil etmektedir. Büyük kuruluşlar dışında, diğerleri günümüze dek sağlam olmayan ya da varlığı dahi bulunmayan kontrol sistemleri ile faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Bugün için iç kontrol kuruluşlara güven veren, işlemlerin etkin olmasını sağlayan ve kuruluşun hedeflere ulaşmak için önemli bir basamak olarak gördüğü bir sistemdir (Biçer, 2006:41).

İç kontrol, işletmede kurumsal yönetimin değerli bir parçasıdır. İşletmedeki işlemlerin hileli olup olmadığına ve hile içeren işlemlerin düzeyinin belirlenmesine etki eder. İç kontrolü dışarıdan sağlayan işletmeler, iç kontrole sahip olan işletmelere kıyasla hileli işlemleri zorlukla belirleyebilmektedirler. Bu durum, iç kontrol sisteminin işletme çevresini gözlemleyerek kontrolü geliştirmek suretiyle kuruma değer katma özelliği olduğunu gösterir (Coram, Ferguson ve Moroney 2006).

İç kontrol sisteminin etkili olmasıyla birlikte, kuruluşlar ile çalışanları mesnetsiz iddialara ve soruşturmalara maruz kalmaz, personel amaçlara ulaşmak için önemli rol oynar ve işletmenin performansını artırarak daha başarılı olmasını sağlayabilir. Ayrıca iç kontrol sisteminin sağlam olması, finans sistemlerinin de etkili olmasını sağlar (Uzay, 2003: 207).

İç kontrol, bir organizasyon içerisinde asttan üste, üstten asta bütün personelin içinde bulunduğu bir yapıdır. Çalışma akışlarının içeriğinde iç kontroller bulunmaktadır.

Bir işletmede iç kontrol yapısının var olmamasının negatif sonuçları; kazanç ve servet yitilmesi, yanlış kararlar verilmesi, sistimal ve sahtekârlıklara maruz kalınması, kazanç kaybı ve amaçlara ulaşılamaması şeklinde sıralanabilir (Uzun , 2010).

3.4. İç Kontrol Sisteminin Amaçları

COSO (Committee of Sponsoring Organisations of The Treadway Comission) çerçevesi işletmelerin iç kontrol sisteminin farklı yönlerine odaklanmalarını sağlayan ileri amaçları üç kategoride belirler. Bu kategoriler şunlardır (COSO, 2012).

- a. Faaliyet Amaçları,
- b. Raporlama Amaçları,
- c. Uyumluluk Amaçları.

Bu farklı ama örtüşen kategoriler farklı ihtiyaçlara hitap eder ve farklı bireylerin doğrudan sorumluluğu olabilir. Üç kategoride ayrıca iç kontrole yönelik beklentiler gösterilmektedir. İç kontrol sisteminin, dış raporlama ve kanun ve düzenlemelere uyum ile

ilişkili bu hedeflere ulaşılabacak makul güvenceye sahip bir organizasyon sağlaması beklenir. Büyük ölçüde kanun koyucular, düzenleyiciler ve standart belirleyiciler tarafından oluşturulan kanunlara, kurallara, düzenlemelere veya standartlara dayanan bu amaçlara ulaşılması organizasyonun kontrolündeki faaliyetlerin nasıl yürütüldüğüne bağlıdır. Genellikle yönetim, öncelikle dış taraflarca yürütülmeyen iç raporlama hedefleri belirlemede daha büyük takdir hakkına sahiptir. Ancak organizasyon, iç raporlamamın işletmenin dış raporlamasını daha iyi desteklemesini sağlamak için iç ve dış raporlama hedeflerini uyumlaştırmayı tercih edebilir. Örgütün dış standartlara uygun olarak faaliyet gösterdiği durumlarda kuruluşun, başarılı faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği ile ilişkili amaçlara makul güvence elde edilmesi mümkündür. Ancak faaliyetlerin amaçlarına ulaşması her zaman organizasyonun kontrolünde değildir. İç kontrol organizasyonun operasyonel hedeflerine ulaşmasında başarısız olmasına neden olabilecek kötü hüküm veya kararlara veya dış olaylara engel olamaz. Bu amaçla iç kontrol sistemleri yalnızca, yönetimin işletmenin bu hedeflere doğru, zamanında ne ölçüde hareket ettiğinin bilincinde olduğu, makul güvence sağlayabilir (COSO, 2012).

3.4.1. Faaliyet amaçları

Faaliyet amaçları, işletme faaliyetlerinin operasyonel, finansal performans hedefleri ve kayıplara karşı varlıklarını koruma da dâhil olmak üzere etkinliği ve verimliliğine ilişkindir. (COSO, 2012).

İşletmenin bölümler itibari ile önceden belirlemiş olduğu hedeflere ulaşması ölçüsünde etkinlik sağlanmış olur. Verimlilik ise belirlenen hedeflerin bu hedeflere ulaşmak için kullanılan kaynaklara orandır. Bununla birlikte işletme varlıklarının korunması amacıyla kontrol ve karar verme süreçlerinin meydana getirilmesi iç kontrolün işlevidir (Acındı, 2007:7).

3.4.2. Raporlama amaçları

Raporlama amacı, iç ve dış finansal ve finansal olmayan raporlamaya ilişkindir ve düzenleyiciler, standart belirleyiciler ya da işletme politikaları tarafından öne sürülen güvenilirlik, güncellik, saydamlık ve diğer koşulları kapsayabilir (COSO, 2012).

Üst yönetime gidildikçe özet haline gelen bilgi ile tabloların parasal hareketleri de kapsamı dolayısıyla muhasebe raporları da bu kapsamda değerlendirilir. Raporlama sistemi, bir yandan finansal tabloların güvenilirliğini sağlarken bir yandan da zamanında üretilmelerine olanak tanır (Kaval, 2008: 126).

3.4.3. Uyumluluk amaçları

Uyumluluk amaçları, işletmenin tabi olduğu yasa ve düzenlemelere uyulmasına ilişkindir. Yönetim kuruluşun amaçlarını hukuki düzenlemeler çerçevesinde sağlamak için faaliyetlerin kabul ettiği stratejilere, programlara ve kanunlara uyumluluğu temin edecek kontrol, prensip ve yöntemlerini belirler. Yönetim, politikaları ile kontrol usul ve yöntemlerini işletme personeline aktararak tüm işletme çalışanlarının iç kontrol sisteminin bilincinde olmasını sağlar (Baydarol, 2007: 27).

3.5. İç Kontrol Sistemi Hakkındaki Düzenlemeler

İç kontrolün gelişimine bakıldığı zaman, ilk zamanlar kullanım yerlerinin mali alanla sınırlı kaldığı ve ana amacının finans raporlarındaki eksik, hata ve hilelerin tespit edilerek önüne geçilmesi olduğu görülmektedir. İşletmeler zaman içinde büyümesiyle birlikte teknolojik alanındaki gelişmeler artmış ve piyasa şartlarındaki değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu durum kuruluşların faaliyetleri üzerindeki kontrol ihtiyacını arttırmıştır. Bu sebeple bir hayli uluslararası kurum iç kontrol sisteminin yerleşmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamak için düzenlemeler yapmaya başlamıştır. SEC, AICPA ve COSO'nun ilgili faaliyetlerinin, zamanla ABD ile çeşitli yerlerde yayınlanan birçok düzenleme takip etmiştir. ABD'de bulunan demiryolu firmaları, devlet kurumları, finans kuruluşları, nakliye şirketleri ve büyük fabrikalar iç kontrolün öneminin ilk olarak farkına varılan yerler olmuştur. Uluslararası sermaye yatırımları ve şirket evlilikleri arttıkça, ticari kısıtlamalar azalıp, piyasalar karmaşıklaştıkça ve risk yönetimi bakış açısı önem kazandıkça verimli olarak ilerleyecek olan iç kontrol sistemlerinin meydana gelmesi ve sürdürülebilmesi için yapılan çalışmalar artarak devam etmiş ve iç kontrol küresel açıdan önem kazanmıştır.

3.5.1. Dünyadaki düzenlemeler

İç kontrol ile ilgili dünya genelinde yapılmış olan düzenlemeleri beş başlık altında toplayabiliriz.

COSO Raporu

COSO, dünya genelinde örgüt yönetimi, çalışma ahlakı, iç kontrol, risk yönetimi, manipülasyon ve mali raporlama gibi önemli hususlarda kılavuz olma görevi üstlenen bağımsız komitedir. Kurucusu James C. Treadway oluşu isminin genellikle “Treadway Komisyonu” olarak bilinmesine neden olmuştur. 1985’de Hileli Mali Raporlama Üzerine Ulusal Komisyonu (National Commission on Fraudulent Financial Reporting) destek vermek amacıyla COSO kurulmuştur. Hile içeren finansal raporlamaya neden olan kalıcı olmayan etkenleri tespit etmeye uğraşan bağımsız girişimdir. İlaveten öneriler sunduğu kuruluşlar içinde kamu kurumları, SEC ve düzenleyici kurumlar ve bağımsız denetçiler bulunmaktadır. Komisyon 5 kuruluştan destek görmektedir.

Bu kurumlar;

- a. Amerikan Muhasebeciler Birliği (AAA)
- b. Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Kurumu (AICPA)
- c. Finansal Yöneticiler Kurumu (FEI)
- d. İç Denetçiler Enstitüsü (IIA)
- e. Ulusal Muhasebeciler Birliği

Tamamen bağımsız olan bu kuruluşların yanı sıra Ulusal Komisyonunda, özel sektörden, kamu kurumlarından, yatırım firmalarından ve New York Borsasından (NYSE) katılımcılar yer almaktadır.

Kurumsal risk yönetimi, iç kontrol ve finansal manipülasyonu önleme ile birbirlerine yakın üç kavrama yoğunlaşarak görüş önderliği oluşturmak COSO’nun amacıdır. COSO’nun 1992 senesindeki “Internal Control-Integrated Framework” isimli raporu da kuruluşlara iç kontrol hakkında inceleme fırsatı tanıyarak, rehberlik etmiştir. Bu

kapsamda zamanla yasalar ve hukuki değişiklikler ile uyum sağlayarak, kuruluşların iyi bir şekilde iç kontrol faaliyetlerini devam ettirmelerini ve hedeflerine ulaşma hakkında yol gösterici olmuştur. Fakat zaman içerisinde risk yönetiminin önemi artmıştır. Riski tam olarak tespit etmek, değerlendirmek ve koordine ederek yönlendirmek için ayakları yere basan bir çerçeve gereksinimi oluşmuştur. Bu nedenle COSO, 2001 senesinde Price Waterhouse Coopers ile gereksinimi gidermek amacıyla proje başlatmıştır. Bu akım devam ederken uluslararası şirketlerin kriz ve başarısızlıkları meydana gelmiştir. ABD’de Sarbanes-Oxley Yasası 2002 yılında uygulamaya başlanırken, birçok ülkede de konuyla ilgili yasalar uygulanmıştır.

Gelişmelerin bu şekilde ilerlemesi sonucu risk yönetimi ihtiyacı zorunlu hale gelmiştir. Çalışmaların neticesi olarak komisyon 2004 yılında “Enterprise Risk Management-Integrated Framework (ERM-Kurumsal Risk Yönetimi)” yayımlamıştır. COSO, 2009’dan itibaren kurumsal risk yönetimi hakkında çok sayıda bildiri yayınlamıştır. Bu raporlar COSO ERM 1992 yılındakinin detaylı hali gibi gözükse dahi, ERM “COSO I” olarak tanınan “Internal Control-Integrated Framework” raporunun yerini tutmamaktadır. COSO ERM iç kontrol ile risk yönetimini bütünleştirmektedir. İç kontrolü yayarak risk yönetimi hakkında daha geniş açıdan önemli bir yere taşımaya çalışmaktadır. COSO ERM, işletmelerin iç kontrol taleplerini karşılamaları için ve genele yayılan risk yönetimi sürecini sürdürmeleri için zorunlu hale gelmiştir (COSO ERM, 2004).

COSO ERM; kuruluşun yöneticileri, idaresi ve çalışanlarınca politika oluşturabilmek amacıyla, kuruluşu etkilemesi olası hadiseleri belirlemek için bir araya getirilmiştir. Aynı zamanda risk yönetimi, kuruluşun amaçlarına ulaştırabilmek için gerçekçi ve güvenilirliği yerleştiren süreçtir. COSO ERM, değişikliklere ve yasalara uyumlu ve etkin raporlamayı tesis ederek, kuruluşun saygınlığının tahrir edilmesinden imtina eder. İşletmeleri çalışmalarını boyunca karşılaşmaları muhtemel beklenmedik olaylardan zarar görmesini engelleyerek, hedeflerine ulaşmada işletmelere dayanak görevi üstlenir (COSO ERM, 2004). COSO 2013 yılında İç Kontrol-Bütünleşik Çerçeveyi yayınlamasının ardından, 2014 yılında uygulamadan kalkmıştır. 2006’da yayınlanan “Küçük Halka Açık Şirketleri için Rehber (Internal Control Over Financial Reporting-Guidance for Smaller Public Companies) de benzer tarihte uygulamadan kalkmıştır. COSO idarecileri Kurumsal

Risk Yönetiminin (ERM) İç kontrole kıyasla çok detay içerdiği, ayrıca İç kontrolden ayrılmasının mümkün olmadığını kabul etmektedir. Hal böyle iken 2004’de yayınlanan Kurumsal Risk Yönetimi (COSO ERM) ile İç Kontrol raporunun birbirini tamamladığının altını çizmektedir (McNally, 2013:7).

Daha önce de belirtildiği gibi, COSO raporuna göre iç kontrolün tanımı; faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini, finansal raporlamanın güvenilirliğini, ilgili kanun ve düzenlemelerle uygun olmasını tesis etmek amacıyla makul bir güven ortamı sağlamak için yerleştirilen, bir kuruluşun yönetim kurulu, tepe yönetimi ve çalışanlarınca gerçekleştirilen süreçtir. Bu tanımda, iç kontrolün sonu olmayan bir süreç olması vurgulanmaktadır. Yani iç kontrol, hedeflere ulaşmada araç görevi üstlenmektedir. Bu süreç sadece yönetim politikalarına göre değil, bireylere göre de belirlenmektedir; yani iç kontrol insanların etkisine açıktır (Saltık, 2007:60). Ayrıca tanım, makul güvence kavramını da içermektedir. Makul güvence ile işletmenin iç kontrol sisteminden dolayı katlanacağı maliyetlerin, işletme yararlarını geçmemesi belirtilmektedir (Pany ve Whittington, 1997:270). İç kontrol, önemli derecede güvence sağlar, ancak hiçbir zaman tam güvence veremez.

COSO Raporu dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, iç kontrol sisteminin kuruluşların tepe yöneticileri bakımından değerlendirilmesine yer verilmiştir. Sonraki kısımda, iç kontrolün tanımı ve öğeleri açıklanarak, yöneticiler, yönetim kurulu üyeleri ile orta ve alt düzey idarecilerinin işletmelerinin iç kontrol sistemlerini inceleyecekleri unsurlardan bahsedilmektedir. Üçüncü kısımda, yayınlanmış finansal tabloların düzenlenmesi esnasında iç kontrol hakkında kamuoyuna rapor sunan işletmelere rehber olunmuştur. Son bölüm olan dördüncü kısımda ise, iç kontrol sistemini değerlendirilmesine yardımcı olacak rehber mevcuttur. Özetle COSO raporu, farklı tür ve büyüklükteki işletmeler için, iç kontrol sistemlerini değerlendirebilecekleri ve faaliyetlerini kontrol edebilecekleri ortak bir yapı oluşturmayı sağlamaktadır (Yılancı, 2003:38).

COSO, Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesini de güncel hale getirerek, 6 Eylül 2017’de, “Kurumsal Risk Yönetimi-Risk’in Strateji ve Performansla Uyumlaştırılması” ismiyle yayınlanmıştır. Güncellemenin sebepleri içinde, çerçevenin

kuruluşundan bugüne dek, yeni risklerin oluşması, risklerin komplike hale gelmesi, hissedarların risk yönetiminin farkına varması, risk raporlamasının daha kaliteli yapılması talebi ve risk yönetiminde yer alan gelişimlerin COSO'ya aksettirmesi, sayılmıştır.

Güncellemeyle birlikte çerçevenin ismi ve yapısı yenilenmiştir. Çerçevenin isminde, strateji, risk ve başarı sağlama arasındaki bağa dikkat çekilmiştir. Güncellenen çerçevede 5 tane bileşen ve bileşenlere ait 20 adet prensip oluşturulmuştur.

Şekil 3.1: Yenilenmiş COSO Prensipleri

Geçmiş 2004 çerçevesinde bileşen sayısı sekizdi (İç Ortam, Hedef Oluşturma, Olay Belirleme, Risk Değerlendirme, Kontrol Aktiviteleri, Bilgi&İletişim, İzleme). Bileşenlerin içinde prensipler yoktu. Kurumsal yönetimin sahip olduğu bileşenler, kuruluşun amaçları ve kurumsal yapı ilişkisi küp biçiminde gösterilmişti.

Şekilde yer aldığı gibi, güncellenen yapıda küp yerine, spiral biçiminde şema bulunmaktadır.

Şekil 3.2: COSO Helezonu

Güncellenen şemada, risk yönetiminin bileşenlerinin, kuruluşun görev, gösterim ve karakteristik özellikleri ile bağı yer almaktadır. Helezonda üç şerit boyunca devam eden genel prosesi gösterdiği, diğer iki şeritte ise risk yönetiminin dayandığı öğeleri temsilen yer aldığı belirtilmiştir.

Yenilenen gösterimde, risk yönetimi, strateji geliştirme, faaliyet amaçlarının meydana getirilmesi ile uygulanmaya konması ve başarıyla bütünleştiğinde, bu durumun kuruluşa değer katacağı belirtilmektedir. Kurumsal risk yönetiminin durağan değil, verilen kararlar aracılığıyla birlikte politika üretme, çalışma amaçlarının meydana getirilmesi ve amaçların gerçekleştirilmesine uyumlu olarak dinamik olması ifade edilmiştir.

Öğeleri ve öğelere ait prensiplerin tespiti, çerçevenin kullanışlı olması anlaşılmasını daha iyi sağladığından cazip hale gelmiştir. Küp biçiminde olan gösterimin bırakılması, COSO iç kontrol küpünün şekil olarak benzemesini engellemek ve risk yönetimin kuruluşun bütün aşamalarına uyumlu oluşunu belirtmek amacıyla yararlı olmaktadır.

Yenilenen COSO'da kurumsal risk yönetiminin tanımında değişiklik yapılmıştır. 2004 yılındaki kurumsal risk yönetimi; "Bir kuruluşun yönetim kurulu, üst yönetimi ve bütün personelinden etkilenebilen, politikanın yerleşmesinde ve kuruluşun tamamında uygulanabilen, etkileme ihtimali yüksek, hadiseleri tespit etme ve risk hevesi kapsamında riskin kontrolü hedefiyle tasarlanan, kuruluşun amaçlarına ulaşması için

yeterli güven ortamı yerleştiren süreçtir.” biçiminde tanımlanmıştır. Yenilenen çerçevede ise kurumsal risk yönetimi; “Organizasyonun değer yaratma, koruma ve realize etmede, riski yönetmek için güvenebilecekleri, stratejinin belirlenmesi ve yürütülmesine entegre edilen, kültür, imkân ve uygulamalardır.” biçiminde ifade edilmiştir.

Görüleceği üzere, tanımlamada risk yönetiminin ana hedefinin katkı sağlamak, muhafaza etmek ve gerçekleştirmek olduğu, politikanın tespiti ve uygulanmasına uyumlu halde olmasının şart olduğu belirtilmektedir. Kurumsal risk yönetiminde yalnızca, katkı sağlamaya engel olmaya ve risklerin kabul edilebilir düzeye çekilmesine yoğunlaşmadığı, politika tespit etme ile uyumlu, değer artırışı ve devam ettirilmesi amacıyla olanakların sağlanmasına da destek vereceği yer almaktadır. Kurumsal risk yönetimini bir bağıntı, bölüm veya risklerin tablo haline getirilmesinden oluşmadığı, yönetimin, riskleri doğru bir biçimde kontrol etmek için uyguladıkları metotları kapsadığı anlatılmıştır.

Yenilenen COSO’da kurumsal risk yönetiminin kuruluşun bütün aşamalarına uyumlu hale getirilmesinin önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Kurumsal risk yönetimi, kuruluşun tüm bütün eylem ve iş akışlarına uyumlu hale getirilmesinin, yapının yönetim, politika, amaç saptama ile işlemlerine ait karar verme aşamalarını iyi duruma getireceği, başarıya ulaşılacağı ve kuruluşun değerlerinin oluşturulması, himayesi ve devam ettirilmesine katkı vereceği belirtilmiştir.

Güncellenen COSO Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesinde bulunan, birbiriyle alakalı beş öge ile ögelere dair 20 prensip aşağıda yer almaktadır.

Yönetişim ve Kültür

Kurumsal risk yönetimin ögelerinin kökeninde yönetim ile kültür yer almaktadır. Yönetişim esas olarak; unvan, güç ile görev dağılımının, hissedarlar, yönetim kurulu ve idare arasındaki paylaşımına dikkat çeker. Yönetişim kuruluşun havasını oluşturur. Kültür, yönetimin ve çalışanların davranışlarına etki eden hareketler, karar alma ve riski algılama halidir ve kuruluşun vizyon, görev ve olmazsa olmaz değerlerini yansıtır. Bu ögeye ilişkin beş prensip bulunmaktadır:

1. Yönetim Kurulu Risk İzlenimini Sağlar: Yönetim Kurulu, idarenin politika ile amaçların uygulamasına destek vermek için, politikanın kontrol altında tutulmasını ve yönetim sorumluluklarını sağlar.
2. Operasyonel Yapıyı Tesis Eder: Organizasyon, strateji ve çalışanların iş amaçlarını sağlamak için operasyonel sistemi tesis eder.
3. İstenilen Kültürü Belirler: Organizasyon, kuruluşun değer yargılarını yansıtan, istenilen eylemleri belirler.
4. Esas Değerlere Bağlılık Gösterir: Kuruluşun esas değerlerine bağlı gösterir.
5. İnsan Sermayesini Elde Etmeye Çalışır: Organizasyon, politika, çalışma hedefleri ve buna uygun olarak insana yatırım yaparak, sermaye olarak görür.

Strateji ve Hedef Belirleme

Strateji planı aşamasında, kurumsal risk yönetimi, strateji ve amaç saptamayla beraber aksiyon alır. Stratejiyle birlikte, risk hevesi oluşturulur. Çalışma hedefleri; risklerin saptanması, incelenmesi ile yanıt verilmesine temel olur. Çalışma hedefleri, stratejinin değerlendirmeye alınmasını ve kuruluşun gündelik işlemlerini ve öncelik sıralamasını belirler. Bu öge bulunan prensip sayısı dördür:

6. Çalışma Ortamını Tahlil Eder: Organizasyon, yer aldığı çalışma ortamını, risk görünümünü amacıyla muhtemel tepkilerini tahlil eder.
7. Risk Hevesini Belirler: Organizasyon, risk hevesini, değer sağlama, muhafaza etme ve gerçekleştirme anlamında tanımlar.
8. Strateji Seçeneklerini Değerlendirir: Organizasyon, strateji seçeneklerinin risk görünümüne yönelik tepkilerini değerlendirir.
9. Çalışma Amaçlarını Belirler: Organizasyon, çalışma amaçlarını belirlerken, stratejiyle dengeli, dayanak olacak biçimde, birçok seviyedeki riskleri önemser.

Performans

Her kuruluş, iç ve dış kaynaklı risklerle karşı karşıya olduğu için amaçlara ulaşırken risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Risk değerlendirmesi yapmadan önce işletme faaliyetleri bazında amaçların belirlenmesi uygun

olacaktır. Risk değerlendirmesi, işletmenin belirlenen hedeflere ulaşmasına ilişkin risklerin tanımlanıp tahlil edilerek, idarenin takip edeceği risk yönetim sürecini oluşturmasını sağlayan süreç olarak tanımlanabilir (Erdoğan,2009:29).Bu öğeye dair beş prensip bulunmaktadır:

10. Riskleri Tespit Eder: Organizasyon, politika ve iş amaçlarının uygulanmasına etki eden riskleri belirler.
11. Risklerin Etki Oranını İnceler: Organizasyon, risklerin etki oranını inceler.
12. Riskleri Önceliklendirir: Organizasyon, risklere sunacağı yanıtta temel olması amacıyla, riskleri önceliklendirir.
13. Risk Yanıtlarını Gerçekleştirir: Organizasyon, risklere sunacağı yanıtları tespit eder, ardından uygular.
14. Portföy Bakış Açısı Geliştirir: Organizasyon, risklere dair portföye farklı pencereden bakmayı sağlar ve inceler.

Gözden Geçirme ve Düzeltme

Organizasyon, gelişmelerin önemli boyutta olduğunda, gelişmelerin amaçların başarısını ne derece etkilediğini, kurumsal yönetim çalışmalarına verim sağlayıp sağlamadığını, kuruluşa katkı verip vermediğini, katkı sağlamayı sürdürüp sürdürmediğini ve yenilenmesi gereken konu varlığını gözden geçirir. Bu öğede üç prensip bulunur:

15. Önemli Değişimleri Değerlendirir: Organizasyon politika ve iş amaçlarına ciddi düzeyde etki eden gelişmeleri tespit eder ve incelemeye alır.
16. Riskleri ve Başarı Düzeyini Gözlemler: Organizasyon kuruluşun başarı durumunu gözlemler ve riskleri değerlendirir.
17. Kurumsal Risk Yönetiminde Gelişmeleri İzlemeye Alır: Organizasyon, kurumsal risk yönetiminde gelişmeleri izlemeye alır.

Bilgi, İletişim ve Raporlama:

İletişim, bilginin sağlanması, bütün kurumda paylaşılması gereken ve devamlı yinelenen bir oluşumdur. Yönetim, kurumsal risk yönetimine destek vermek amacıyla;

kurum içinden ve kurum dışından gerekli malumat toplanarak kullanılır. Organizasyon, bilgi ve dataları saklamak, işlem yapmak ve kontrol etmek üzere bilgi sistemlerinden faydalanır. Tamamı için bilgiden yola çıkarak, yapı, kültür, risk ve başarıya yönelik rapor düzenler. Bu ögede üç adet prensip bulunmaktadır:

18. Bilgi ve Teknoloji Üstünlüklerinden Faydalanır: Organizasyon, kurumsal risk yönetimine destek olmak için, kuruluşun bilgi ve teknoloji üstünlüklerinden faydalanır.
19. İletişim Yollarını Kullanır: Organizasyon, kurumsal risk yönetimine destek olmak amacıyla iletişim yollarını kullanır.
20. Risk, Kültür ve Performans İle İlgili Raporlama Gerçekleştirir: Organizasyon, işletmede bulunan farklı düzeydeki, risk, kültür ve performans ile ilgili raporlama gerçekleştirir.

Eski çerçevede bulunan “Kontrol Faaliyetleri” bu çerçevede yer almamış, fakat COSO İç Kontrol Çerçevesine atıfta bulunarak, kontrol çalışmaları ile ilgili çerçeve hâlihazırda geçerliliğini korumaya devam etmektedir.

Basel iç kontrol düzenlemeleri

“Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Komite) 1974 yılında G10 ülkelerinin katılımıyla, üye ülkelerin bankacılık alanında bilgi ve birikimlerini paylaşmalarını sağlayacak bir platform olarak oluşturulmuştur. Komite farklı ülkelerdeki sermaye yeterliliği standartlarını yeknesaklaştırmayı amaçlayan Basel Sermaye Uzlaşısını (Basel-I) 1988 yılında yayımlamıştır. Daha sonra finansal piyasalarda ve bankacılık alanındaki gelişmeleri de kapsayacak şekilde Basel-II Uzlaşısı 2004 yılında, Basel II.5 Uzlaşısı 2009 yılında, Basel III Uzlaşısı ise 2010 yılında yayımlanmıştır. Diğer taraftan 25 Mayıs 2009 itibarıyla ülkemiz Komite üyeliğine kabul edilmiştir. Üyelik sonrası Kurumumuz Komite'nin pek çok alt çalışma grubuna katılma fırsatı bulmuş ve Komite tarafından oluşturulan Basel II.5 ve Basel III gibi oldukça önemli uluslararası standartların oluşturulması sürecine dâhil olmuştur. Ülkemiz bankacılık sektörünün tabi olduğu düzenleyici çerçevenin uluslararası standartlar ve düzenlemelere uyumluluğunun sağlanması 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 88 inci maddesi çerçevesinde de Kurumumuzun temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.” (BDDK, 2016: 5). 1998’de, “Basel Bankacılık Komitesi” nce “Bankalarda İç Kontrol Sistemleri İçin Çerçeve” isimli bir bildiri yayımlanmıştır (Yurtsever, 2003: 10). Bu bildiride Basel Komitesi'nin iç kontrol ile ilgili yayımladığı en değerli bildiri olduğu

düşünülmektedir (Yurtsever,2008: 37). Bildiride iç kontrolün önemi ile alakalı; (Yavuz, 2002: 40).

İç kontrol yapısının etkili olması, banka genelinde bütün birimleriyle sağlam ve uyumlu çalışmasının en önemli etmenlerinden biri olduğu, bankaların ve finans sisteminin bütününde güvenliği sağlamak amacıyla etkin iç kontrolün şart olduğu, sistemde yer alan her finans kuruluşunun iç yapısı ile çalışma karakteristiği ve risk yapısıyla birlikte dengeli bir iç kontrol yapısı kurmasının doğru olacağı ifade edilmiştir.

Ayrıca Basel Komitesi tarafından 2001 yılında “Bankalarda İç Denetim ve Murakıpların Denetçilerle İlişkisi” adlı iç kontrolleri ilgilendiren bir başka doküman daha yayınlanmıştır. Bu dokümanda, 1998 yılında yayınlanan tavsiye kararında konu edilen, iç kontrol sisteminin denetimine ilişkin prensipler daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Söz konusu doküman doğrudan iç kontrol yapısını çerçeveleyen bir özellik taşımamaktadır. Çalışmada daha çok iç denetim tarafından iç kontrol sisteminin denetlenmesine ilişkin hususlar üzerinde durulmuştur (Yurtsever, 2003: 11). Bu çalışma Basel Komitesince Haziran 2012’de “Bankalarda İç Denetim Fonksiyonu” ismi ile güncellenmiş olup bahse konu dokümanda da aynı şekilde iç denetimin iç kontrol sistemi üzerindeki denetleyici etkisine vurgu yapılmıştır (Basel,2012: 2). Bu çalışmanın yanı sıra Basel Komitesi tarafından 2010 yılında iç denetimle ilgili “Kurumsal Yönetimi Destekleyici Standartlar” adlı çalışma dokümanı yayınlanmıştır. İç kontrol ve iç denetime ilişkin Basel Komitesince yayınlanan çalışma dökümanları dünya genelinde olduğu kadar ülkemizde de banka ve finans sektörü için iç kontrol ve iç denetimin kurulmasında kaynak olmaktadır.

Basel İç Kontrol Düzenlemesi

Basel iç kontrol düzenlemesinde, bankacılık sektöründe iç kontrolün amacı ve iç kontrolü meydana getiren beş temel bileşen ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İç Kontrolün Amacı

Bankalarda iç kontrolün esas amaçları aşağıda yer aldığı gibidir (Basel,1998: 8):

- a. Faaliyetlerin etkin, verimli olması (faaliyet amaçları),
- b. Mali bilgiler ile yönetim bilgi sisteminde yer alan bilgilerin güvenli, tam ve uygun olması(bilgilendirme amaçları),
- c. Kanunlara ve hukuki değişikliklere riayet edilmesi (uygunluk amaçları).

İç kontrol yapısı bankada çalışan gişe görevlisi olarak çalışan bir kişiden üst yönetime dek bütün çalışanların yer aldığı bir sistemdir. İç kontrol, zaman zaman gerçekleştirilen bir çalışma değil. Bankanın bütün kademelerinde devamlı yapılan politikaların yansımasıdır (Oktay, 1998: 1).

İç Kontrolün Bileşenleri

Basel Komitesi'nce yapılan çalışmada bir iç kontrol sürecinin ana unsurları olarak, yönetimin gözetimi ve kontrol kültürü, risk tanımlama ve değerlendirme, kontrol faaliyetleri ve görevlerin ayrımı, bilgi ve iletişim ile izleme faaliyetleri ve eksiklikleri düzeltme şeklinde beş olgu üzerinde durulmuştur (Basel, 1998: 10-21).

Yönetim Gözetimi ve Kontrol Kültürü

Bu başlıkta yönetim kurulu, tepe yönetim ve kontrol kültürü şeklinde üç alt öge ele alınmıştır (Basel, 1998: 10-13).

Banka yönetimi, banka çalışmalarına dair mühim politika ve stratejileri onaylamak, dönemsel olarak değerlendirmek, temel risklerin farkında olmak ve riskleri makul seviyeye çekerek, en düşük ve en yüksek limitleri tespit etmek ve tepe yönetimin bu riskleri belirlemesi, seviyesini belirlemesi, hükmetmesi ve kontrol etmesi hususunda gereken önlemlerin alınmasını sağlamak ile bankanın kurumsal düzenini onamak ve tepe yönetimin iç kontrol sisteminin faaliyetlerini takip etmesini tesis etmek sorumluluklarındandır. Banka Yönetim Kurulu değişikliklere uyumlu ve etkili bir iç kontrol yapısının oluşturulması ile devam ettirilmesinden sorumludur (TBB, 1998).

Tepe yönetim, banka yönetim kurulunca kabul edilen politika ve stratejilerin uygulanması, maruz kalınan risklerin tanımlanması, seviyesinin belirlenmesi, takip

edilmesi ve kontrolü için süreçler geliştirilmesi, görev, sorumluluk ve raporlama ilişkilerinin şeffaf bir biçimde tesis edildiği bir örgüt yapısı kurulması, sorumluluk devirlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi, koştut iç kontrol politikalarının meydana getirilmesi ve iç kontrol yapısının ciddi ve etkin biçimde izlenmesinden sorumludur (Basel, 1998: 11). Gerek yönetim kurulu gerek üst düzey yönetim, etik ve dürüstlük standartları geliştirmeli, kurum içinde tüm çalışanlara iç kontrolün önemini, uygulayarak ve göstererek yaymalı ve böylece ortak bir kültürün gelişmesine çalışmalıdır (Oktay, 1998:2).

Risk Tanımlama ve Değerlendirme

Dinamik bir iç kontrol, bankanın amaçlarına varmada engel olabilecek risklerin belirlenmesini ve incelenmesini zorunlu kılar. Risklerin incelenmesinde bankanın, paydaşların maruz kaldığı tüm riskler önemsenmelidir. İç kontrolün, henüz oluşmuş veya geçmişte kontrol edilmemiş riskleri uygun şekilde açıklamak üzere yapılandırılması gerekebilir (Basel, 1998: 14).

Kontrol Faaliyetleri ve Görevlerin Ayrımı

Kontrol işlemlerinin günlük faaliyetlerden ayrılması mümkün değildir. Üst yönetim her seviyede uygulanacak kontrol mekanizmalarını açıkça belirterek uygun kontrol sistemi geliştirmelidir. Bu faaliyetler (Oktay, 1998: 2):

- a. Üst düzey gözetimi,
- b. Her bölüm ve ünite için uygun faaliyet kontrollerini,
- c. Fiziki kontrolleri,
- d. Limitlere uyulup uyulmadığına ilişkin periyodik yoklamaları,
- e. Teyit ve hesap tutturma sistemini,
- f. Onay ve yetkilendirme sistemini,
- g. Personellere verilen görev ve sorumlulukların ayrımını kapsayan kontrollerdir.

Bilgi ve İletişim

Dinamik bir iç kontrol, karar verme süreçlerini etkileyebilecek olaylar ve durumlar hakkında dış piyasa bilgisinin yanında, yeterli ve kapsamlı iç finansal, operasyonel ve uygun verileri gerektirir. Bilgi güvenliğinin eksiksiz, tam zamanlı, ulaşılabilir ve uygun formda yer alması gerekmektedir (Basel, 1998: 17).

İzleme Faaliyetleri ve Eksikleri Giderme

Üst yönetim, kurumun amaçlarına ulaşması bakımından iç kontrol sisteminin etkinliğini sürekli olarak gözlemelidir. Temel risklerin gözlenmesi günlük işlerin parçası haline gelmelidir. İç kontrol sistemi etkin ve kapsamlı bir şekilde işin uzmanı olan müfettişler tarafından denetlenmelidir. Teftiş sonuçları doğrudan yönetim kuruluna sunulmalıdır. İç kontrol sisteminde yaşanan aksaklıklardan yönetim ivedilikle haberdar edilmeli, önemli olanlar üst yönetime ve yönetim kuruluna iletilmelidir (Oktay, 1998:2). Söz konusu aksaklıklar yönetim tarafından öncelikli olarak ele alınmalıdır.

Muhasebe Standartları Bildirisi 55 (SAS 55)

Denetim Standartları Kurulu (ASB) 1988 yılında, hata ve hilelerin tespit edilip raporlanması konusunda denetimin mesuliyetinin artarak, denetçiler ve denetim kurulu bağlantısının sağlanması ve denetçiler ile yöneticilerin finansal veriler hakkında sorumluluklarını açık bir şekilde belirten denetim raporlarının yayımlanmasında kullanılacak denetim ilkelerini belirlemiştir.(Erdoğan, 2009:11)

AICPA tarafından 1988 yılında yayımlanan “Bir Finansal Tablo Denetiminde İç Kontrol Yapısının Dikkate Alınması” başlıklı 55 no’lu standart 1990 yılı başında uygulamaya konarak, iç muhasebe kontrolü ve iç yönetim kontrolü terimlerini ortadan kaldırmış, iç kontrolün öğelerini kontrol ortamı, muhasebe sistemi ve kontrol prosedürleri olmak üzere sınıflandırmıştır. Yapılan bu sınıflandırma ile denetçinin iç kontrole ilişkin denetim yapmasının kolaylaşacağı belirtilmiştir.

55 no'lu standart, iç kontrolü geniş bakış açısıyla inceleyerek iç kontrolü tanımaya ve değerlendirmeye ilişkin bağımsız dış denetçinin sorumluluklarını arttırmaktadır. Standarda göre bir kuruluşun iç kontrol sistemi, amaçlara ulaşmada güvenliği tesis etmek için belirli politika ve yordamlardan oluşmaktadır. SAS 55 ile “İç muhasebe kontrolü” ve “İç yönetim kontrolü” terimleri kaldırılarak iç kontrolün unsurları yeniden şekillendirilmiştir. Buna göre bağımsız denetim açısından, iç kontrol yapısını oluşturan temel unsurlar şunlardır.(Uzay, 2009:11)

- a. Kontrol Ortamı,
- b. Muhasebe Sistemi,
- c. Kontrol Yordamları (Prosedürleri).

Bu üç unsurun bir araya gelmesi ile önemli yanlışlık ve hilelerin tespit edilerek düzeltimi ve bu durumdan koruyucu politika ile prosedürlerin geliştirilmesi sağlanır.(Robertson, Irwin, 1990:228)

Kontrol Ortamı

Dinamik iç kontrol yapısı kurabilmek amacıyla kurum içinden ve dışından öğeler gerekmektedir. Bu öğelerin oluşturduğu ortama “İç kontrol ortamı” denilebilir.(Ataman, Rüstem ve Bozkurt, 2001:62) Kontrol ortamı genel olarak, işletme yönetiminin kontrole karşı tutumunu, verdiği önemi gösterir. Kontrol ortamına ilişkin faktörler, yönetim tarafından etki altına alınan iç faktörler olabilmekle beraber, yönetim tarafından kontrol edilemeyen dış faktörler de olabilmektedir.(Yılancı, Sevim, 1991:129)

Bu faktörlerin belli başlıları şunlardır:

- a. Yönetim felsefesi ve çalışma şekli,
- b. Örgüt sistemi,
- c. Yetki ve sorumluluk dağılımı bildirim metotları,
- d. Yönetim kontrol metotları,
- e. Çalışan politikaları ile uygulamaları.

İyi bir kontrol ortamı, yazılı olan kontrol prosedürlerini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Ancak unutulmamalıdır ki, kontrol ortamı ne kadar güçlü olursa olsun, tek başına iç kontrol sisteminin etkinliğini sağlamada yeterli değildir.(Kepekçi, 2004:78.)

Muhasebe Standartları Bildirisi 78 (SAS 78)

SAS 55’ te birtakım değişiklikler yapılarak 1995 yılında oluşturulan SAS 78 ile 1 Ocak 1997 tarihi itibariyle başlayacak dönemlerdeki finansal tablo denetimlerinin yeni düzenlemelerden etkilenmesi hedeflenmiştir. SAS 78 ile iç kontrol, COSO raporuna uygun olarak tanımlanmış, bazı özellikler yeniden düzenlenmiş ve bazı kavramlar değiştirilmiştir. (“Elemanlar” kavramı “Öğeler”; “Kontrol Yordamları” kavramı “Kontrol Faaliyetleri”; “İç Kontrol Yapısı” kavramı “İç Kontrol”; “Politika ve Yordamlar” kavramı “Kontroller” şeklinde değiştirilmiştir.) Buna göre, 1995 yılında AICPA tarafından yayımlanan SAS 78’ de yer alan iç kontrol tanımı ve unsurlarının COSO Raporunu yansıttığı söylenebilir. Aralarında bulunan tek fark, COSO tüm bilgi sistemlerini vurgularken, SAS 78 sadece finansal raporlama ile ilgili sistem ve kontrollere vurgu yapmaktadır (Demirbaş, 2005:169).

SAS 78, SAS 55’te yer alan iç kontrol unsurları ile COSO Raporundaki beş unsuru değiştirmiştir.

İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) düzenlemeleri

İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors - IIA)’ nün 1978’de yayımladığı “İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları” adlı çalışmada, iç kontrol kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Bu bildirimde, bir kurumun iç kontrol sisteminin etkinliği ile yeterliliğinin değerlendirilmesi ve denetlenmesinin iç denetimin faaliyet alanını oluşturduğu belirtilmiştir.

Kurum, 1983 yılında da “İç Denetçi” adlı çalışmasını yayımlayarak, bu çalışma ile iç denetçilere iç kontrol hakkında rehber olmasını hedeflemiştir. Bu çalışmada iç kontrol ile ilgili varılan sonuçlar şunlardır:

- a. Kontrol, yönetim tarafından belirli amaçlara ulaşabilme ihtimalini arttırmak için uygulanan bir çalışmadır.
- b. Kontrol, yönetimin programlaması, örgütlemesi ve yol göstermesi ile oluşur.
- c. Kontrol, genel bir kavram olmakla birlikte, idari kontrol, yönetim kontrolü, iç kontrol tipinde çeşitleri bulunmaktadır.
- d. Kontrol sistemi kurumda kavramsal olarak bulunur. Yani, kurum amaçlarına ulaşabilmek için kontrol yapısı kurumdaki diğer yapılarla bütünleşmiş haldedir.
- e. Faaliyetler, yönetim planları ve organizasyonlar belirli amaçlara ulaşılmasını sağlayacak biçimde olmalıdır. Böylece kontroller, engelleyici, belirleyici veya düzeltici tutumda olabilir. Bu tip kontroller yönetsel kontroller ve muhasebe kontrollerin her ikisi için de uygundur.
- f. İç denetim, hedeflere varmada güvenilir bir sistemin varlığının tespiti amacıyla planlama, organizasyon ve yönetim aşamalarının değerlendirilerek ve incelemeye alınmasıdır.

İç Denetçiler Enstitüsü'nün 1991 yılında yayımladığı "Sistemlerin Denetlenebilirliği ve Kontrol Raporu (Systems Audability and Control Report - SAC)" bilgi teknolojilerine kontrol rehberi olmuştur.100 Bu raporda iç kontrol sistemi tanımlanarak unsurları açıklanmış, çeşitli kontrol sınıflandırmaları sunulmuş, kontrolün amaç ve riskleri açıklanmış ve iç denetçinin rolü belirtilmiştir. Rapora göre iç kontrol sistemi, işletme amaçlarına etkin bir şekilde ulaşmanın güvencesini vermek için sınıflandırılan süreçler, faaliyetler, işlevler, alt sistemler ve insanlar takımındır (Janet&Bowen, 2010:228).

1993 yılındaki tanımda iç kontrol, bilginin ciddi ve dürüst, stratejilerin kanunlara uyumluluğunu, mevcutların muhafazasını, kaynak verimliliğinin sağlanması ile amaçlara ulaşmayı sağlayan kontroller bütünüdür. Kuruluşların maruz kaldıkları en büyük risk bahsedilen amaçların bir bütün halinde yönlendirilememesidir. Dolayısıyla iç kontrol, kuruluşları bu tip risklerden men etme görevini üstlenmiştir (Hermanson&Heather, 1994 :29).

1999'da, COSO raporuna istinaden, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü'nce (IIA) iç kontrolün tanımı yenilenmiştir. Bu tanımlamaya göre "iç kontrol, yönetimden ayrılamayacak bir parça olarak, işlemlerde dinamik ve verimli olma esasıyla, bütçe yapılırken mali tablolara ilişkin raporlar içinde yer alan mali bilgilerin güvenliğini sağlama ve mevcut kanunlara ve hukuki değişikliklere uygun olarak gerçekleştirilmesini, güven ortamında sağlayan, kuruluş çalışmalarında süreklilik ve seri davranış ve aksiyon almadır" (Demirbaş, 2005:169).

Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC) ve Sarbanes Oxley Kanunu

Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC) 1934'de kurulmuştur. SEC iç kontrolün amacını "mali bilgilerin güvenilir olmasını ve mali tabloların tamamında kabul edilen muhasebe standartlarına uyumlu olarak düzenlemek" şeklinde tanımlamaktadır. SEC'in iç kontrol sisteminin yerleşmesindeki amacına bakıldığı zaman iç kontrolü yalnızca muhasebe bağlantılı bir kavram olarak görmektedir.(IFAC, 2009: 24)

SEC'in iç kontroldeki yeri, 2002'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yasalaşan Sarbanes Oxley Yasasının uygulanmasının SEC ile başlamasıdır. Sarbanes Oxley Yasasının resmi adı "Şirket Raporlarının Doğruluğu ve Güvenilirliğini Geliştirerek Yatırımcıları Koruma Amaçlı Emniyet Kanunlarına Uygun ve Diğer Amaçlara Yönelik Kanun"dur. Yasanın esas amacı; mali raporlama yapan kuruluşların açıklamaları ile kamuoyuna takdim ettikleri mali tabloların ciddiliğinin ve güvenilirlik seviyesinin artırılmasıyla sermaye sahiplerinin korunmasıdır.(Ersoy, 2005: 55)

İç kontrol sistemine ilişkin düzenlemeler Sarbanes Oxley Yasanın 103, 301, 302 ve 404. maddelerinde yer almaktadır. Yasanın 103. maddesinde, bağımsız denetim kuruluşlarınca kullanılması gerekli denetim, doğrulama ve kalite kontrol ölçütlerinden söz edilmektedir. 301 no.lu maddede ise borsada bulunan şirketlerin iç denetim komitesi oluşturmaları yer almıştır. "Finansal Raporlamada Şirketin Sorumluluğu" başlıklı 302. maddede, Şirketlerin içinde genel müdürün de yer aldığı tepe yönetimin, çalışanların karıştıkları bütün yolsuzluk ve yanlış tasarrufları, niteliğine bakılmaksızın, işletmenin iç

denetim komitesine ve bağımsız denetçiye bildirmelerinden söz etmektedir. Yasanın “Yönetim Tarafından İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi” başlıklı 404. maddede ise, bağımsız denetim gerçekleştiren kuruluşların iç kontrol raporunu onaylayacakları yer almaktadır (Akışık, 2005:95-96).

404. maddesinde diğer taraftan yöneticilerin iç kontrolü değerlendirmesi zorunluluğu ile iç kontrolün sistemsel olarak uygulama yordamlarının dinamikliğini inceleyen senelik rapor düzenlemeleri gereksinimini vurgulanmıştır

Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI) tarafından yapılan düzenlemeler

INTOSAI, Birleşmiş Milletlere veya Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlara mensup ülkelerin yüksek denetim kuruluşlarına bağlı bir oluşumdur. Küba’da bir araya gelen 34 ülke 1953 yılında örgütü kurmuştur. Bugün üyelerinin toplamı 170’e ulaşmıştır. INTOSAI’nin amacı yüksek denetleme kurumlarının bağlılığı ilerleterek güçlenmesini sağlamak, kamu sektöründe mali denetimin hakkında bilgi, görüş, tecrübe alışveriş ile ihtiyaç hissedilen yerlerde mensuplarına destek olmaktır (Keskin, 2005:38). INTOSAI tarafından COSO modeli baz alınmak suretiyle, 2004 yılında “Kamu Sektörü İçin İç Kontrol Standartları Kılavuzu” yayımlanmıştır. INTOSAI ilaveten, “İç Kontrol Etkinliğini Raporlama Rehberi” ni çıkartmıştır. Komitenin hedefi, kamusal alanda verimli ve etkili bir iç kontrol yapılanmasını sağlamak ve gerçekleştirmektir. Kamudaki idarecilerin, rehberde çalıştıkları kurumlarında etkili iç kontrol yapısı yerleştirmek ve uygulanması hakkında yol göstermesi hedeflenmiştir. Fakat, sadece öneri özelliği taşıyan rehber kamuda iç kontrol yapılanması için detaylı stratejiler, metotlar göstermeyip kuruluşların sistemsel niteliklerine uygun iç kontrol yapısı geliştirmelerine destek olabilecek bir tasarı sunmaktadır. (INTOSAI, 2011)

INTOSAI iç kontrol yapılarını, idarenin bakış açısı, yöntemler, kurallar ve amaçlara ulaşılmasına makul bir güven ortamı oluşturan tedbirler de içinde olan organizasyon planları şeklinde tanımlar. INTOSAI, kuruluşun hedefleri ve iç kontrol bileşenleri arasındaki bağlantının dolaysız olduğunu iddia eder. İç kontrol, organizasyonun tamamı ile

birbirlerinden bağımsız bölümleri hakkındadır. İdare devamlı olarak iç kontrolü gözlem altında tutarak güncellemeli, çalışanlar ile değişiklik hususunda iletişim kurmalı ve iç kontrole örnek olmalıdır. INTOSAI kapsamında iç kontrol prensipleri COSO prensiplerinin neredeyse aynısıdır. Bunlar sırasıyla; kontrol alanı, risk, kontrol çalışmaları, bilgi ve iletişim, gözlemdir.

Amerika Birleşik Devletleri sayıştayı (GAO) tarafından yapılan düzenlemeler

Amerika'da, kamuda iç kontrol standartları belirleme ve yayımlama ABD Sayıştayına(GAO) görev addedilmiştir. Kamu Kurumlarının iç kontrol sistemlerini incelerken kullanacakları yöntemleri belirleme görevi ise Yönetim ve Bütçe Ofisine(OMB) verilmiştir. GAO tarafından hazırlanan kamu iç kontrol standartları, iç kontrol oluşturulması ve sürdürülmesi ile kanunlara aykırılık, kaynakları gereksiz kullanma, art niyet ve kötü yönetim riskinin fazlaca bulunduğu yönetim alanlarının tespiti için genel bir kapsam içermektedir. Yönetim ve Bütçe Ofisi “Yönetimin Hesap Verme Sorumluluğu ve Kontrol” isimli bir genelge yayımlamış, bu genelgede kontrolleri inceleme ve rapor haline getirmeye dair özel maddeler içermektedir.(Erdoğan,2009: 105)

OMB'nin yayınladığı A-123 genelgesi, kuruluşların mali raporlama hakkında iç kontrol işlemlerini inceleyerek kanıtlamaları ve kontrollerin ciddiyeti ile etkin olmasına ilişkin değerlendirmelerini kanıtlamaları, “Yıllık Federal Yöneticiler Finansal Entegrasyon Kanunu” na göre ise mali beyanlarda iç kontrollün etkin olması için ayrı bir güven beyanında bulunmaları gerekmektedir.

GAO 1999'da yayınladığı “Federal Hükümette İç Kontrol Standartları” adlı bildiriye, COSO'nun yayınladığı “İç Kontrol: Bütünleşik Çerçeve Raporu” nu baz almıştır. GAO iç kontrol tanımında ve standartlarında genel itibariyle COSO ve INTOSAI'nin belirlemiş olduğu modellerden farklı olmayan bir model belirlemiştir.(Erdoğan, 2009:106)

Avrupa Birliği tarafından yapılan düzenlemeler

Avrupa Birliği 1977 yılından günümüze kadar uygulamadaki mali tüzük, mensup ve aday ülkelerce ön mali kontrol faaliyetlerinin denetleme için yeterli olmadığı, şeffaflık

ve hesap verme kurallarına göre hareket etmediği sebebiyle eleştirilmiştir. Hali hazırda yapısal kayıpları sona erdirmek ve kaynakların verimli kullanmak amacıyla faaliyetlere başlanmış, Avrupa Komisyonunca White Paper 2000 yılında yayınlanmıştır. White Paper stratejiler içinde önem sırasını tespit eden Reform Raporu ile rapora ait hareket programından oluşmaktadır(Saltık, 2007: 33)

White Paper iç kontrolün tanımını, kurumun hedeflerine varmak için hesaplı, etkin ve verimli şekilde ulaşmasını tesis etmek, standartlara uygun olmasını sağlamak, strateji ve hukuki değişiklikleri izlemek, mevcutları ve bilgiler ile yanlışlıktan ve manipülasyondan korumak, mali kayıtlarının niteliği ile güvenli bilgilerin vakitlice üretilmesine yeterli güven tesisi için yönetimin bir araya getirdiği strateji ve prosedürlerin tamamı olarak yapmaktadır (Erdoğan, 2009:10). White Paper giriş bölümünde yer alan Reform Raporunda stratejiler üç başlıktan meydana gelmektedir. Bu stratejiler; Politik olarak önem sırasına göre belirlenmesi ve kaynakların tahsisi konusunda yenilik yapılması, personel yönetimi politikalarında değer katan düzenlemeler gerçekleştirilmesi ve finansal sistemin yapısının yenilenmesidir.

Sonraki bölümde yer alan Eylem Planı, 2002 yılına dek Reform Raporuna ait uygulama planını belirlemiştir. AB mali bütçesi uygulanması ile ilgili mali tüzük 2002 yılı başında kabulüne karar verilmiş ve 2003 yılında da uygulamaya konmuştur. Mali tüzüğün sağladığı değişiklik, ön mali kontrol işlemlerinin yönetim tarafından görev addedilerek sorumlu birimlere aktarılması olmuştur.(Saltık, 2007: 3)

AB'de Kamu İç Mali Kontrolü yaklaşımı olarak PIFC (Public Internal Financial Control) esas alınmaktadır. Yaklaşımına göre PIFC; finansal kontrol, iç denetim ile her iki kısımdaki uyumlaştırma kısımlarının tamamından oluşmaktadır. PIFC, yönetim veya yönetimin otoriter kuruluşlarınca içsel olarak gerçekleştirilen finansal kontrol sistemidir. Sistemdeki hedef, kuruluşların finansal yönetiminin ve kontrolünün, kanunlara, bütçe hesaplarına ve finansal yönetim ilkelerine uyumluluğunu tesis etmektir. PIFC içerik olarak iç kontrole yaslanmaktadır. Bu yaklaşımda iç kontrol; yönetimin işlemleri gerçekleştirirken kanunlara ve belirlenmiş amaç ve politikalara uygun olarak düzenli, etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlıkların muhafazası, muhasebe kayıt düzeninin ciddi

ve eksiksiz olması, mali bilgilerin uygun zamanda ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak üzere; yönetimin oluşturduğu organizasyon, metot ve süreç ile denetimi içeren kontrollerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Arcagök ve Erüz, 2006:147).

Avrupa Birliği'nde uygulanmakta olan PIFC, COSO modelini örnek alarak hareket etmektedir. AB'nin konuyla ilgili sorumluları, COSO modelinde yer alan beş ögenin üye ülkelerde de yer aldığını farz etmektedir. AB İç Kontrol Standartları, COSO'da da yer alan kontrol çevresi, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve izleme başlıkları ile yirmi dört tane standarttan oluşmaktadır. Fakat 2000 yılına gelindiğinde, iç kontrol standartlarının yenilenmesi gerektiği söz konusu olmuştur. 2007 yılında "İç Kontrol Standartlarının Revizyonu ve Temel Çerçeve" isimli bildiri yayınlanmıştır. Bildiri ile beraber standartların toplamı yirmi dörtten on altıya düşmüştür.(Erdoğan, 2009:114)

3.5.2. Türkiye'deki düzenlemeler

İç kontrole ilişkin ülkemizde yapılmış olan düzenlemeleri genel olarak üç başlık altında şu şekilde inceleyebiliriz:

- a. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve İkincil Mevzuatı
- b. Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik
- c. SPK Düzenlemeleri

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve ikincil mevzuatı

1990'ların sonuna doğru Türkiye'de bankacılık sektöründe kanundan kaynaklanan değişiklikler ve kurumsal açıdan gelişmelerin ve uluslararası standartlara uygunluğu hususunda kritik gelişmeler olmuştur. Gelişmelerin sıçrama noktası, 23 Haziran 1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunudur (Yurtsever, 2008: 83). "Kanun 9/4. Maddesinde, Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri Kurumca (BDDK) çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlü tutulmuşlardır."

Bankalar Kanunundaki bu düzenlemeye istinaden BDDK tarafından “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır.

Yönetmelikte, İç Kontrol Sürecinin Temel Unsurları COSO bileşenlerine bağlı kalınarak hareket edilmiş ve 2002 yılı Ocak ayına kadar bankaların iç denetim ve risk yönetim yapılarını bu Yönetmelik hükümlerine hareketle uygun hale getirmek zorunda olduklarına karar verilmiştir. Böylece, özel sektör firmalarda iç kontrol sistemlerinin nasıl tesis edilmesi gerektiğine dair en belirgin düzenleme en başta bankacılık alanında yapılmıştır.

01 Kasım 2006 tarihinde yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda “Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve birimleri ile Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere göre konsolidasyona tâbi tutulan ortaklıklarını kapsayan, bu Yönetmelikte öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.”

“İç sistemler kapsamındaki birimler banka organizasyon yapısı içerisinde yönetim kuruluna bağlı olarak kurulur. Yönetim kurulu iç sistemler kapsamındaki görev ve sorumluluklarını kısmen veya tamamen iç sistemler sorumlusuna devredebilir. Görev ve sorumlulukları iç sistemler kapsamında yer alan birimler bazında ayrıştırılmak kaydıyla, birden fazla iç sistemler sorumlusu da belirlenebilir. İç sistemler sorumluluğu görevi ancak icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyelerinden birine veya bu nitelikteki yönetim kurulu üyelerinden oluşan komitelere ya da denetim komitesine verilebilir. İç sistemler sorumlusu olan üyenin veya üye sayısının ikiden az olması sonucunu doğurması kaydıyla iç sistemler sorumlusu olan komite üyesinin görevden ayrılması, görevden alınması ya da aranan nitelikleri kaybetmesi durumunda on beş gün içinde yerine aynı nitelikleri haiz bir yönetim kurulu üyesinin atanması zorunludur.”

İç kontrol birimleri, çalışmaları ile bankaların mevcutlarının güvenceye alınması, muhasebe kayıtlarının ciddiliğinin sağlanması, bankaların faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, bankaların çalışma ve faaliyetlerinin banka stratejilerine uygunluğunun takip edilmesi ve banka personelinin işlev ve sorumluluklarını tam olarak yerine getirip getirmediğilerinin devamlı bir biçimde kontrol edilmesinden sorumlu tutulmuşlardır. (Özten ve Karğın, 2012:124)

İç denetim çalışmalarında ise, objektif ve bağımsız biçimde, mesleğin gerektirdiği itina gösterilerek, yeterince banka müfettişince uygulanması şeklinde düzenleme

yapılmıştır. Kanun'da ilaveten risk yönetim sistemi ve iç denetim sisteminin rapor ortaya çıkarma zorunluluğu da getirilmiştir. Bütün bunlardan ayrı bağımsız denetim raporunun, Türkiye Denetim Standartlarında (TDS)'de tahmin edilen hususlara ilaveten bankanın iç kontrol sisteminin, mevzuata uygun ve ciddi olarak düzenlenmesi ve raporlanmasını belirleyecek kalitede olduğu, iç kontrol yapısına uygun muhasebe düzeninin yer aldığı ve uygulanmasına ait işaretleri de kapsayacak biçimde düzenlenmesi gerektiği koşulu yerine getirilmek suretiyle, bağımsız denetimin amaçlarından birisi de “bankanın iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ölçülmesi” olması sağlanmıştır.

Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik

5411 sayılı Kanuna istinaden 1 Kasım 2006 tarihinde “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiş ancak 28.06.2012 tarihinde yürürlükten kaldırılarak aynı şekilde yeni Yönetmelik uygulamaya konmuştur. Adı geçen Yönetmelik ise, 11.07.2014 tarihinde yürürlükten kalkarak ve yerini “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” (BİSİSY) almıştır.

Yönetmelikte; iç sistemlerin meydana getirilmesinde, dinamik, yeterli ve uyumlu biçimde işletilmesinin, muhasebe ve mali bilgi sisteminden tedarik edilen verilerin ciddi, güvenilir ve muhafaza edilme konularında bütün tedbirlerin alınmasının, bankadaki görev ve sorumlulukların belirlenmesinin son söz sahibinin yönetim olduğu belirtilmiş, “Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşları ile derecelendirme, değerlendirme ve destek hizmeti kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen ve sözleşme imzalanan bu kuruluşların faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, Kanuna istinaden yürürlüğe giren düzenlemeler uyarınca konsolidasyona tâbi ortaklıkların iç denetim faaliyetlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.” (BİSİSY, md.7) İfadesine yer verilmiştir.

Aynı Yönetmeliğe göre “Bankalar, iç sistemler sorumlusu üye ya da komite üyeleri ve denetim komitesi üyeleri ile bu sistemler kapsamındaki birimlerin üst düzey yöneticilerinin görevlendirilmelerini ve görevden ayrılmalarını, bu konudaki kararların alınmasını izleyen yedi iş günü içinde Kuruma bildirmek

zorundadır. Bankalar, denetim komitesinin, iç sistemler sorumlusunun görev, yetki ve sorumlulukları ile iç denetim birimi, risk yönetimi birimi ve iç kontrol biriminin teşkilat yapısına, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin iç düzenlemelerindeki değişiklikleri izleyen on gün içinde Kuruma bildirir.” (BİSİSY, md.63) hükmü konmuş ve banka iç kontrol aktörlerinin BDDK tarafından izlenebilmesi, kadro boşluklarının takip edilebilmesi sağlanmıştır.

Bankacılık iç sistemler kanununda iç kontrol standartları veya iç denetim standartları gibi bir düzenleme yer almadığı gibi Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmeliğinde COSO bileşenlerinin bilinen beş kavramı üzerinden bir yapı tesis etmek yerine, yine COSO mantığına genel itibariyle bağlı kalınarak bankaların iç sistemi; iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinden meydana getirilmiştir.

SPK düzenlemeleri

İç kontrole ilişkin ilk SPK düzenlemesi, 1996 yılı ve Seri:X No:16 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ” ile oluşturulmuştur. Amerika’da ortaya çıkan global kriz sonucu Sarbanes Oxley Yasası (SOX) çıkarılmış ve bu doğrultuda, SPK uygulamalarında da güncellemeler meydana gelmiştir. Yeni ifadeler yer alan 02 Kasım 2002 tarihli Seri:X, No:19 sayılı tebliğ ile SOX Yasası kıyaslandığında, birçok kısımda benzerlikler olduğu ve bu tebliğin, SOX Yasasının Türkiye ağına oluşturan bir tertibat olduğu söylenebilir. Ardından bu düzenlemeler 12 Haziran 2006 tarihli Seri:X, No:22 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ”e aktarılmıştır. Bu tebliğde de düzenlemeler yapılarak, 27 Temmuz 2006 tarihli Seri:X, No:23 sayılı tebliğ yayımlanmıştır.

SPK mevzuatında, iç kontrol sisteminin incelenmesi hususundaki düzenlemeler 28. maddede yer almakta “Uygulanacak inceleme tekniklerinin yapısı ve kapsamının belirlenmesine ve yanlışlıkların etkilerinin değerlendirilmesine yardımcı olmak üzere, finansal raporlama standartları çerçevesinde önemlilik kavramının dikkate alınması, İç kontrol sistemindeki önemli zayıflıklar gibi önemini koruyarak devam eden, muhasebe ve finansal raporlama ile ilgili konuların dikkate alınması ve İşletmenin iç kontrol sisteminde meydana gelen önemli değişiklikler ile bu değişikliklerin ara dönem finansal tablolarının hazırlanmasına olan etkilerinin analiz edilmesi, finansal tablolarının incelenmesinde uygulanacak bilgi toplama ile analitik inceleme ve diğer inceleme tekniklerine odaklanmasını sağlar. Bu bilgilerin edinilmesi

sürecinde bağımsız denetçi öncelikle, önceki bağımsız denetçi hakkında bilgi toplar ve önceki bağımsız denetçinin yıllık bağımsız denetim çalışmasına ve cari yılda önceki ara dönemde yaptığı incelemeye ilişkin belgeleri inceler. Bağımsız denetçi bunu yaparken, önceki bağımsız denetçinin düzelttiği ve düzeltmeye konu etmediği yanlışlıkları, işletme yönetiminin aşılabilir dahil önemli riskleri, iç kontrol sistemindeki önemli zayıflıklar gibi devam eden muhasebe ve finansal raporlamaya ilişkin önemli hususları dikkate alır.” denilmektedir.

SPK mevzuatına göre iç kontrol, kuruluşun stratejilerine riayet etmek de dahil, faaliyetlerin düzgün ve verimli devam ettirilmesi, kuruluş aktiflerinin korunması yanlışlık, manipülasyon ve usulsüz işlemlerin engellenmesi ile tespiti, muhasebe verilerinin ciddi ve tam olması, finansal tabloların güven veren ve vaktinde temin edilebilen olması ile bunlara dair metotları kapsamaktadır.

2002 yılında çıkarılan SPK tebliği ile SOX Yasası kapsamında getirilen ilave düzenlemeler şunlardır: (Aksoy,2005:160)

- a. İç kontrol sistemi kurulmasının danışmanlık hizmetleri arasında olmasından dolayı bağımsız denetçilerin, borsada işlem gören kuruluşların iç kontrol yapılarının bir araya getirilmesinde sorumluluk üstlenmeleri yasak kabul edilmiştir. Bu sebeple denetim hizmeti sunulan müşteriye aynı zamanda danışmanlık hizmeti verme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.
- b. Yönetim kurulunca denetimden sorumlu kurul tesis edilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Denetim komitesi, kamuoyuna açıklanacak senelik ve ara dönem mali tabloları muhasebe ilkeleri, gerçeğe uygunluğu ve doğruluğuyla ilgili olacak şekilde sorumlu yöneticilerin ve bağımsız denetçilerin mütalaa ederek, kendi incelemeleri ile birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.

3.6. İç Kontrol Sisteminin Gözetim ve Denetim Otoritelerince Değerlendirilmesi

Banka gözetim ve denetim otoritesi, aktiflere bakılmadan bütün bankaların, çalışma sistemi ve boyutu ile mali tablo faaliyetlerinde bankaların risklere uyumlu ve yenilenen durumlara tepki verecek düzeyde bir iç kontrolün yerleşmiş olduğunu talep etmelidir. Bankanın sahip olduğu riskler bakımından tatminkâr ve dinamik bir iç kontrol yapısının

yer almadığının tespit edilmesi halinde gerekli tedbirler otorite tarafından alınmalıdır (Basel, 1998: 22).

Banka iç kontrol yapısını meydana getiren öğelerin verimliliğinin incelenmesi için gözetim ve denetim otoritelerince: (TBB, 1998: 19)

İç kontrol hedeflerinin bankanın kurumsal sistemi ve çalışma düzeni ile uyumlu olarak belirlenmesi, iç kontrolün sadece strateji ve uygulama yordamlarının değerlendirilmesi vasıtasıyla olmayıp, ilaveten belgelerin incelenmesi, farklı bölümlerde çalışanların gerçekleştirdiği işlemlerin değerlendirilmesi, faaliyetlerin tahlili, bankanın dışında meydana gelen değişikliklerin izlenmesi gibi durumları da kapsayacak biçimde incelenmesi, Banka yönetim kurulu ile tepe yönetimi ve banka iç kontrol yapısına ait düşünce ve tavsiyelerin sunulması, belirlenen hataların giderilmesi amacıyla gerekli önlemlerin vaktinde alınması yararlı olacaktır.

3.7. İç Kontrol Sisteminin Tanımlanması

Denetçi, denetim programını yapabilmek amacıyla iç kontrol öğeleri ile ulaştığı bilgileri kanıtlamalıdır. Kanıtların büyüklüğü, kuruluşun iç kontrol sisteminin kalitesiyle birlikte kuruluşun hantallığı ve karmaşık yapısından da etkilenir. Denetçi kanıtları sunup sunmama hakkında özgürdür. Kanıtların boyutu ile biçimi, kuruluşun karmaşıklığı, yapısı ve büyüklüğü ile ilgilidir.

Denetçinin iç kontrol yapısı hakkında tespit ettikleri durumları kanıtlamak için kullanması gereken yöntemler şunlardır;

Not Alma Yöntemi, Anket Yöntemi, Akış Şemaları Yöntemi

3.7.1. Not alma yöntemi

Not alma yöntemi, bir kuruluşun iç kontrol yapısını öğrenmek amacıyla en bilinen yöntemdir. Denetçi denetimini yaptığı kuruluşta çalışanlara soru yönelterek ve sorumlular ile görüşme yaparak bilgi edinir ve son olarak süreç akışları ile birlikte kuruluşu tanımaya çalışır. Kuruluşa ait yasal belgeleri toplayarak düzgün biçimde not alır. (Kaval, 2008)

Not alma yönteminde notların rapor haline getirilip, yazılabilmesi için bazı özellikler bulunmaktadır;

- a. İşletmenin muhasebe yapısında var olan bütün doküman ve kayıtların çıkış yerlerinin belirli olması,
- b. Sistem içinde mevcut uygulamaların, akış biçimlerinin raporlama halinde takip edilmesi,
- c. Sistemdeki doküman ile belgelerin yapılırken izlenen metotların not halinde takip edilmesi,
- d. Çok yönlü kontrol standartlarının uygulama metotlarının not edilmesi.

Not alma yöntemi, çoğunlukla kontrolü kolay, işlem hacimleri küçük kuruluşlarda yapılan raporlama tekniğidir. Kullanışlı ve sade olmanın yanında, kuruluş sisteminde yer alan bütün bilgileri notlara dökme işlemi meşakkatli bir süreçtir. (Bozkurt, 2012:121)

3.7.2. Anket yöntemi

Anket yönteminde iç kontrol ile ilgili sorular denetlenen işletmeye denetçi tarafından sorulur. Soru tipleri genellikle evet, hayır, ilgisi yok veya bilinen örneklem ile rakamsal bir ölçekleme meydana getirecek cevaplar alınması amacıyla düzenlenir. Bu yöntem ile sağlanan en büyük fayda, iç kontrolün etkin olması ile ilgili hızlı ve yapının geneli ile ilgili yargıya varılmasına imkân sağlamasıdır. Bu yöntem, genellikle kapsamlı dış denetim bir biçimde yapılmadan önce uygulanmaktadır. Anket yöntemi veya başka bir deyişle iç kontrol anket formu metodu, değerlendirilmeye alınan iç kontrol sistemindeki işleyişin güvenilir ve etkin olup olmadığını tespit etmek için birçok soru yöneltir. Anket formları düzenlenirken önemli olan kısım, soru tiplerinin iddia eden ve yönlendiren değil, gerçekleşen bir durum ile ilgili net cevap arayan özellikte olması gerektiğidir. (Aksoy, 2005:55)

Anket boyutlarının büyük olması, uygulamada çok fazla deneyime ihtiyaç duyulmaması, diğer uygulamalara nazaran çabuk gerçekleştirilebilmeleri, raporlanması gereken halleri ve işletmenin dikkat etmesi gereken noktaları ortaya çıkarmaları, sonuç analizlerinin rahatlıkla yapılabilmesi, faydalarından bazılarıdır. Anket yapılırken uygulama

metoduna yönelik eleştirilebilecek nokta ise denetçinin iç kontrolün güçsüz yönlerini tespit etmek amacıyla soru sayısının çok olması ve yanıtların olması gerektiğinden fazla planlanmış oluşu, çalışanların düşüncelerinin yönlendirilmiş olasılığını doğurmaktadır. (Uzay, 1999:26)

3.7.3. Akış şemaları yöntemi

Akış şemaları yöntemi, denetimi yapılan kuruluşun iç kontrol sisteminin düzenini, işaretler kullanarak form haline getirilmesi ve gözetlenmesidir. Akış şemaları yönteminde çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarını gösteren çizelgeler şeffaf biçimde yer alır. Ayrıca bu yöntem form biçiminde olması nedeniyle anlaşılırdır. Dolayısıyla not alma yöntemine kıyasla kullanımı ve revizyonu daha rahattır. Ancak tek dezavantajı hazırlanış sürecinde meydana gelmektedir. Zira en başta uygulama emek ve zaman gerektirmektedir. (Bozkurt, 2012:124)

3.8. İç Kontrolün Etkinliğinin Değerlendirilmesi

İç kontrolün etkin olup olmadığının tespit edilmesi ile denetim yapılan kuruluşun güçsüz yönleri ortaya çıkarılmaktadır. İç kontrolün incelenmesinde birinci adım sistem yapısını tanımayla başlar. Birinci bölümde denetçi iç kontrol yapısıyla ilgili bilgileri bir araya getirir ve sistemli bir şekilde raporlar. İç kontrolün anlaşılmasında birçok bilgidен yararlanır. Kuruluşta çalışanlar ile görüş alışverişi, kuruluşun kurumsal kimliği, iç genelgeler, görev tanımları, kuruluşun mali planı ve muhasebe yönetmeliği, iç denetçi raporları, denetim plan ve programı, geçmiş yıllara ait denetim raporları ile iç kontrol raporları, muhasebe biriminde çalışan personelin izlenmesi, kayıt ve dokümanların incelenmesi ile birimlerin ziyaret edilmesi bilgi kaynaklarından birkaçıdır. İç kontrol yapısını tanımda kullanılacak metotlar sırasıyla; not alma yöntemi, münazara metodu, belge ve dokümanların kontrolü, işlemlerin izlenmesi, iş akışı ve süreç aşamalarının takip edilmesi, standartların incelenmesi, iç denetim ile işbirliği sağlanması, çapraz kontrol yapılması ve anket yöntemidir. (Aksoy, 2005:122)

İç kontrol sisteminin etkin çalışması için dikkat edilmesi icap eden birtakım ilkeler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla görevlerin ayrımı, kıymet hareketlerinin

yetkilendirilmiş olması, uygun belgeleme ve muhasebe kayıt düzeninin varlığı, varlıkların ve muhasebe kayıtlarının fiziki korunması ve bağımsız mutabakatların yapılmasıdır. Bunun yanında etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulabilmesi ve bu sistemin devamının sağlanabilmesi için aşağıda belirtilen noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

- a. Kuruluşlar faaliyet gösterdikleri ortamın, mali sorumluluğunun yüksek ve çaba gerektiren bir çevre olduğunu ikrar etmelidirler.
- b. Kuruluşun genelinde iç kontrolün algı olarak yerleştirilmesi gereklidir.
- c. İç kontrol kurulurken gider hesabı iyi yapılmalıdır. İç kontrol tek seferlik bir harcama gideri olmayıp, kuruluştaki devam niteliği olan bir gidere sebep olur.
- d. İç kontrol, riskleri azaltırken, hepsini ortadan kaldıramaz. İç kontrol kuruluşların hedeflerine ulaşması için garanti veremez, fakat makul bir güven ortamı sağlar.
- e. İç kontrol beşeri işlemler etrafında oluşup yerleştiğinden, insanla ilgili bütün sınırlara uymak zorundadır
- f. İç kontrole, çalışanların yaptıkları işlemlerde usulsüzlük yapmak istemesi, aşırıya kaçma, personeller içinde anlaşarak görevi kötüye kullanılması, kararlarda standart sağlanamaması, özensiz çalışma, kurum içi teamül ya da nizamın bozulması gibi sebeplerle zarar verilebilir.
- g. Kuruluşun iç kontrole ayırdığı bütçede kısıtlama meydana gelmesi durumunda iç kontrolün etkin olması beklenmemelidir.

4. İLLER BANKASI VE İLLER BANKASINDA İÇ KONTROL SİSTEMİ VE BAĞIMSIZ DENETİMİN İŞLEYİŞİ

4.1. İller Bankası'nın Kuruluşu, Amacı ve Görevleri

Şehirlerin nüfusu yıllar itibariyle gittikçe artmış, şehirlerde yaşayan insanların sayısı, kırsalda yaşayan insanların sayısını geçmiştir. Bu durum, şehirlerin altyapı ihtiyacını artırmış, buna bağlı olmak üzere kredi gereksinimi oluşmuştur. İhtiyaçlar doğrultusunda Belediyeler Bankası ile İmar Heyeti bir araya getirilerek 1945 yılında İller Bankası kurulmuştur. (Keleş, 2009:21). Böylelikle gelirleri il özel idareleri ve belediyelerden kaynaklanan, yaptığı harcamalarını ise bu kamu kurumlarına ilaveten köyleri de içeren bir yapı meydana getirilmiştir (Güler ve Çınar, 2006: 33).

İller Bankası kuruluş amacını 4759 sayılı Kanunun 1. Maddesinde “İl Özel İdareleriyle belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı tüzel kişiliği haiz olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların imar işleriyle ilgili konularla uğraşmak” olarak belirtmiştir. Belediyeler Bankası'nın kuruluş amacı ise ‘belediyelere kredi sağlamak’ üzerine kurulmuştur. Bu itibarla, kuruluş amaçları yönünden iki kurum birbirinden oldukça farklıdır. Belediyeler Bankası sadece finans sağlayan bir yapıda iken, İller Bankası bu özelliğe ilave olarak Bankanın yatırım özelliği de bulunmaktadır. Aslında bu kavram bankanın karakteristiğine daha çok yaklaşmıştır. Kanun tasarısı Meclis’e, 1944 yılında ‘Mahalli İdareler İmar Bankası’ olarak sunulmuş, akılda kalması ve kısalığı sebebiyle Bütçe komisyonunca tavsiye edilen “İller Bankası” olarak değiştirilmiştir. Tasarı İçişleri Bakanlığınca hazırlanmıştır. Kanun gerekçesinde “Belediyeler Bankası İktisadi krizler ve İkinci Cihan Harbinin doğurduğu büyük müşküller, çok gayri müsait ve ağır şartlar içinde geçen faaliyet devresinde başarılı olmuştur. Elde edilen olumlu sonuçlar, bu kuruluşun yenilenmesini ve faaliyet alanının diğer yerel yönetim birimlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesini gerekli kılmıştır.” İller Bankası kurucu kanunu, 23 Haziran 1945 tarihinde uygulamaya konmuştur. Kanun ile oluşturulmak istenen kurum ile ilgili olarak İller Bankasının sermayesinin kamuya ait olduğu ve kamu hukuku kuralları ile denetime girmesi durumları dışında, sermayesini kullanma yetkisi kendine ait özel hukuk tüzel kişisidir (TODAİE, 1993: 25). İller Bankası, ilk zamanlar İçişleri Bakanlığı’na bağlıydı. Kamu yönetiminde uzmanlaşmaya dayanan yapılaşma sebebiyle hiyerarşik bağlantısı

değişerek, 1958 yılından anonim şirket olana dek İmar ve İskân Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu haline gelmiştir. (TODAİE, 1993: 27).

4.2. İller Bankası A.Ş. Dönemi

4.2.1. İller Bankası A.Ş.'nin kuruluşu

İller Bankası Anonim Şirketi (İlbank A.Ş.) 6107 sayılı İller Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun'un 08.02.2011 tarih ve 27843 sayı ile Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile kurulmuştur. Yasa Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 01.12.2006 tarih ve 5537 sayılı yazısı ile TBMM'ye gönderilmiştir. Yazının ekinde yer alan gerekçede, yasanın temel hali, yapısal değişim üzerine kurulmuştur. Tasfiye aşamasında yer alan raporda yer aldığı gibi, gerekçe mülga İller Bankası'nın esasen il özel idareleri, belediyeler ve köylere kaynak üretmek için kurulmuş kredi teşekkülü olmasına karşın, çoğunlukla yatırım yapması nedeniyle oluşan durumun Bankanın ana görevleri ile uyuşmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca, İller Bankasının global gelişmelere ve ülke şartlarına uymayarak, daha kârlı ve dinamik hizmet üreterek 8. Kalkınma Planında da yer aldığı haliyle, Bankanın yeni baştan revizyonuna yönelik, Bankanın teknik faaliyetlerinden çekilmek suretiyle Bankacılık faaliyetlerine yoğunlaşmasına hareketle bu yasanın hazırlanmış olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, İller Bankası A.Ş.'nin 5411 sayılı Bankacılık Kanununa uyumlu olarak genel yapısı değişerek ve Kalkınma ve Yatırım Bankası haline gelmiştir.

4.3. İller Bankası A.Ş.'nin amacı ve görevleri

Statüsü Kalkınma ve Yatırım Bankası olan İller Bankasının işgal alanı 6107 sayılı Yasa'da; "İl özel idareleri, belediyeler ve bağlı kuruluşları ile münhasıran bunların üye oldukları mahalli idare birliklerinin finansman ihtiyacını karşılamak, bu idarelerin sınırları içinde yaşayan halkın mahalli müşterek hizmetlerine ilişkin projeler geliştirmek, bu idarelere danışmanlık hizmeti vermek ve teknik mahiyetteki kentsel projeler ile alt ve üstyapı işlerinin yapılmasına yardımcı olmak ve her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yerine getirmek" şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda Bankanın görevleri aşağıdaki gibidir:

- a. Paydaşlarına kısa, orta ve uzun süreli nakdi ve gayri nakdi kredi kullanırabilir.

- b. Çalışmalarının yanı sıra inceleme, proje geliştirme ve danışmanlık hizmeti verebilir ya da yaptırabilir, teknik destek sağlayabilir.
- c. İşletme kurma ve devretme hakları bulunmaktadır.
- d. Sigorta acenteliği yapabilir.
- e. Lazım olan izinleri almak şartıyla yurtda ve dünya genelinde şube ve temsilcilik açabilir.
- f. Yurt içinde ve yurt dışında bulunan finans kuruluşlarıyla anlaşma yapabilir, bu kuruluşların yer aldığı ulusal ve uluslararası kuruluşlara mensup olabilir.
- g. Yurt içinde ve yurt dışındaki kredi sağlayanlar ile para piyasalarından ve bütün fonlardan tedarik sağlayabilir.
- h. Amacına ulaşmada yardım sağlayabilecek bütün kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyetlerini yapmakta özgürdür.
- i. Bakanlıkça yapılması istenen özel projeler ve kentsel altyapı projeleri ile yapım faaliyetlerini uygular ya da gerekirse uygulatır.
- j. Bankaya kaynak sağlamak amacıyla, proje finansmanı için ne şekilde olursa olsun yükümlülük altına girmemek şartıyla kazanç getiren gayrimenkul yatırım projeleri yapar ya da yaptırır.

4.4. İller Bankası A.Ş.’nin sermaye yapısı

Bankanın paydaşları Belediyeler ve İl Özel İdareleridir. 6107 sayılı İller Bankası Kanunu gereğince, Bankanın sermayesi 5779 sayılı “İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun”dan hareketle, her ay Maliye Bakanlığı ve İller Bankası’na dağıtılmasına karar verilen vergi gelirleri toplamından aylık %2 oranında kesinti yapılacak meblağ ve yıllık Banka karının %30’undan meydana gelmektedir. Bu sebeple, Banka’nın sermayesi yapısında dolaysız veya dolaylı egemenlik hakkı bulunan sermaye kesimi yoktur.

İlaveten İller Bankası’nın NİĞBAŞ’da (Niğde Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş) %1,86 hissesi İller Bankası A.Ş’ye devir olunmuştur. Bu hisse senetleri Borsa İstanbul’a (BİST) kote durumdadır. Ayrıca İller Bankası’nın Emlak Konut GYO’da %0.000032152 oranında hissesi mevcuttur. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un 7.nci maddesinin 1. Fıkrasının (c) bendinde düzenlenerek, Bankanın 6107 Sayılı

Kanununa göndermede bulunmak suretiyle kentsel dönüşüme sermaye sağlamak için İller Bankası Kanununda da değişiklikler yapılarak, Bankanın Amacı ve çalışma konularını içeren 3. Maddesinin (2) fıkrasına 648 sayılı KHK ile “Bakanlık tarafından talep edilen özel projeler ve kentsel altyapı projeleri ile yapım işlerini yapar veya yaptırır. Bankaya kaynak temin etmek üzere, proje kaynağı için herhangi bir borç ve şartlı yükümlülük altına girmemek kaydıyla kar amaçlı gayrimenkul yatırım projeleri yapar ve yaptırır” hükümleri yer almaktadır.

4.5. İller Bankası Bankası A.Ş.’nin organları

Yönetim kurulu diğer kurumlarda olduğu gibi İller Bankasında da karar ve temsil organıdır. İller Bankası Yönetim Kurulu, yönetim kurulunun doğal üyesi olan Genel Müdür ile birlikte 7 kişiden oluşmaktadır. Bankacılık Kanunu bankaların yönetim kurulunun en az 5 kişiden oluşması gerektiğini belirtmiş olup, İller Bankası bu kurala riayet etmektedir. Ana Sözleşmede de (2011: md.7) belirtildiği üzere yönetim kurulu üyelerinden 4 tanesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından kalan 2 üye ise genel kurul tarafından seçilmektedir. Banka’nın ortakları belediyeler ve il özel idareleri olup Genel Kurul vesilesiyle kendilerini temsil edebilecek olan kişileri seçebilmeleri kurumsal yönetimde paydaşların haklarını gözetme noktasında önemlidir. İller Bankası Yönetim Kurulu’na seçilecek üyelerin özellikleri belirlenirken Bankacılık Kanunu’nu baz alınmıştır. Bunun yanında BDDK tarafından yayımlanmış olan “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” de yönetim kurulunun sahip olması gereken özellikler belirlenirken dikkate alınan bir düzenlemedir. BDDK’nın iç sistemlerle ilgili bu yönetmeliğinde de (2014.md.5) belirtildiği üzere yönetim kurulunun bankanın iç sistemlerinin etkin şekilde işleyişini sağlamak, güvenilir ve doğru yapılandırılmış muhasebe ve finansal raporlama sistemi oluşturulmasını sağlamak ve kontrol etmek, yetki ve sorumlulukların net bir şekilde yazılı olarak belirlenmesini sağlamak, bankanın insan kaynakları konusunda politikalar oluşturmak, üst yönetime atanacak kişilerin haiz olması gereken özellikleri belirlemek, bankanın organizasyon yapısının oluşturulmasını sağlamak, strateji ve politikaların oluşturulmasını sağlamak, bankanın karşılaştığı ve karşılaşılabileceği riskleri yönetebilmesi için uygulanması gereken yöntemleri belirlemek, risklerle ilgili bütün strateji ve politikaların oluşturulmasını sağlamak, süreçlerin denetimini yaparak çıktıları takip edip değerlendirmek ve bu süreçlerin bütün iç sistem birimleri üzerinde uygulanabilirliğini temin etmek gibi görevleri

bulunmaktadır. Ayrıca seçilecek üyelerin bankacılık ve finans alanında 10 yıl mesleki deneyime sahip olma şartı bulunmakla birlikte bankanın Ana Sözleşmesi'nde de belirtildiği üzere Genel Kurul tarafından seçilecek üyeler açısından bu kural geçerli olmamaktadır. Bankacılık ve finans sektöründeki 10 yıllık deneyim şartı Bankacılık Kanunu'nda da (md. 25) belirtildiği gibi genel müdür için de geçerlidir. Ayrıca genel müdür yardımcıları açısından da asgari yedi yıllık deneyim şartı bulunmaktadır.

Üyelerin görev süreleri Ana Sözleşmede 3 yıl olarak belirtilmiştir (2011: md. 17). Görev süresi sona eren üyeler yeniden seçilebilmektedir. Ana Sözleşmede yönetim kurulu için ayda en az 1 kere toplanması zorunluluğu olduğu belirtilmiştir. Kurul üyelerinin toplantılara katılması gerekmektedir. Üyelerin izinsiz şekilde üst üste üç toplantıya katılmamaları ve aralıklı olarak da olsa toplantıların yarısına katılmamaları durumunda istifa etmiş sayılmaktadırlar.

4.5.1. Denetim kurulu

Denetim kurulunun taşıması gereken özellikler yönetim kurulu için belirtilmiş olan özellikler ile aynıdır. Bankanın Denetim Kurulu 3 üyeden oluşmaktadır. Kurul üyelerinin iki tanesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından atanmakta olup bir tanesi de Maliye Bakanlığı tarafından atanmaktadır (6107 Sayılı İller Bankası Kanunu, 2011: md. 9). Bankanın Ana Sözleşmesi'nde de (md. 21) belirtildiği gibi Denetim Kurulu bankanın iş ve işlemlerinin denetimini üstlenmekte olup kayıtların düzenli tutulmasını ve güvenilirliğini sağlamak üzere kayıtlar üzerinde incelemelerde bulunabilmekte ve bu sebeple 3 er aylık periyotlarla bankanın defterlerini incelemekte, istemeleri halinde Yönetim Kurulu toplantılarına sadece dinleyici olarak katılabilmekte, kasayı denetleyebilmekte ve Bankanın Genel Kurul toplantılarına katılabilmektedirler. Denetimin anlamlı olabilmesi adına Kurul üyelerinin dürüst ve tarafsız olmaları ve sır saklama yükümlülüklerinin yerine getirmeleri beklenmektedir (Ana Sözleşme, 2011: md.21).

Bankanın 2017 Yılı Faaliyet Raporu'nda yer verilen Denetim Kurulu Raporu'nda da (İller Bankası Faaliyet Raporu, 2016: 55) belirtildiği üzere Denetim Kurulu tarafından TTK, Bankacılık Kanunu, Ana Sözleşme ve 6107 Sayılı Kanun'a istinaden denetim faaliyetleri yürütülmüş, düzenli aralıklarla bankanın veznesinde sayım yapılmış, bankanın

defter ve kayıtları üzerinde incelemeler yapılarak kayıtlama sisteminin gereği gibi işleyip işlemediği denetlenmiş, Genel Kurul'a sunulacak olan mali tablolar ve faaliyet raporları incelenerek geçerliliği ve gerçeği yansıtmıyorsa yansıtmadığı ölçülmüş, ayrıca tablolar ve kayıtların muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygun tutulup tutulmadığı Kurul tarafından incelenerek onaylanmıştır.

Kurul tarafından mali veriler incelenirken BDDK'nın yayımlanmış olduğu "Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ve "Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları" dikkate alınmaktadır (İller Bankası Faaliyet Raporu, 2016: 55).

İller Bankası Genel Kurulu olağan olarak senede bir kere hesap dönemini takip eden 3 ay içerisinde toplanmak zorundadır (Ana Sözleşme, 2011: md.8). Bankanın Genel Kurul toplantıları her sene düzenli olarak yapılmakta olup 2016 yılına ait toplantı 29 Mart tarihinde gerçekleştirilmiştir. Genel kurul toplantılarının kurumun merkezinin bulunduğu yerde yapılması gerekliliği sebebiyle toplantı Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Bankalarda genel kurulun görevleri bankanın kâr dağıtım, yedek akçe ayrılması, kâr-zarar durumunun, bilançonun ve faaliyet raporunun incelenmesi, yönetim kuruluna üye ataması yapılması şeklinde sıralanabilir. İller Bankasında da Genel Kurul bu görevlere sahip olup Banka Ana Sözleşmesi'nde de belirtilmiş olduğu üzere (md. 9) tahsili imkânsız hale gelmiş alacakların terkin edilmesine karar vermek ve denetim kurulunun hazırlanmış olduğu raporları incelemekte Genel Kurul'un görevleri arasındadır. Genel kurul olağan olarak toplanabileceği gibi olağanüstü hallerde de toplanabilmektedir. Bankanın Genel Kurul'u pay sahiplerinin usulüne uygun daveti sonucunda toplanmakta olup İller Bankasının pay sahipleri yerel yönetimlerdir. Bankanın toplantıya katılacak delegeleri, bilgi edinme haklarına istinaden, toplantının tarihi, gündemi, nerede yapılacağı gibi konularda iadeli taahhütlü mektupla bilgilendirmeleri veya genel kurul ile ilgili ilan edeceği resmi gazetenin sayı ve tarihi ile ilgili bilgi vermesi gerekmektedir. Delegeler bu yolla davet edilmektedir. Genel Kurul ile ilgili kamuyu aydınlatma görevinin de yerine getirilebilmesi için genel kurul toplantısının tarihi, adresi, gündeminin, "toplantı tarihinden en az iki hafta öncesinde, bankanın internet sitesinde, Türkiye Sicil Gazetesi ve Türkiye genelinde dağıtım yapılan en az bir gazetede" ilan edilmesi gerekmektedir (Ana Sözleşme, 2011: md. 11). Özellikle

gündemin kamuya açıklanması gündeme daha sonra müdahale edilme ihtimalini engelleyecektir. Genel kurul için istisna getirilmiş konular gündeme alınıp görüşülemez. İller Bankası Genel Kurulu'na il özel idarelerinden ve belediyelerden temsilciler davet edilmektedir. "İl özel idareleri adına, 103 genel meclisler tarafından seçilecek yirmi kişi, belediyeler adına da her ili temsilen bir belediye başkanı" genel kurula katılacaktır (Ana Sözleşme, 2011: md. 8).

Genel Kurul'da temsil edilecek il özel idareleri Banka tarafından alfabetik sıraya göre belirlenmektedir. Davet edilecek belediyelerin listesi ise Türkiye Belediyeler Birliği tarafından tespit edilmektedir. Bütün katılımcılara davet yazısı gönderilerek katılıp katılmayacakları hakkında kesin dönüş istenir. Genel Kurul'a katılmayacağı belli olan belediyelerin yerine hangi belediyelerin davet edileceği ise Banka tarafından tespit edilmektedir. Görüldüğü üzere Genel Kurul'a davet ve diğer işlemler kurallara uygun şekilde yerine getirilmektedir.

Bankanın Genel Kurulu'nun gündemine faaliyet raporunda da (2015: 2) yer verilmiş olup, Genel Kurul'da yıllık faaliyet raporu, denetim kurulu raporu, denetimden geçmiş bankanın bilançosu ve kâr-zarar tablosu değerlendirilmiş ve onaylanmıştır. Bunun yanında pay sahiplerini temsilen yönetim ve denetim kurulu üyeleri belirlenmiştir. Ayrıca Bankanın tahsili imkânsız hale gelen alacaklarının terkinin sonuca bağlanmış ve bağımsız denetim görevini üstlenecek olan bağımsız denetim firmasının değerlendirilmesi yapılarak onaylanmıştır. Bu sayede pay sahipleri de banka iş ve işlemleri üzerinde denetim sağlayabilmektedir.

4.5.2. Denetim komitesi

Denetim komiteleri bağımsız denetçinin serbestliğini önemseyen ve denetçilere destek veren, kuruluşların iç kontrol ile mali raporlama aşamalarının izlenmesinden de sorumlu olan seçilmiş kişilerden oluşarak bir araya gelen bir komisyondur. Denetim komitesi denetim raporlarını arz etmede ve uygulanacak denetim çeşitleri hakkında önemli tavsiyelerde bulunarak iç denetimi konu hakkında teşvik eder.

Denetim Komitesi Bankacılık Kanununda yer aldığı üzere, Bankalarda yer alması zorunludur. Kanunda komitenin icrai görevi bulunmayan en az iki üyeden oluşması gerektiği belirtilmiş olup İller Bankası'nda da komite icrai görevi bulunmayan iki üyeden oluşturulmuştur. Üyelerin aktif görevde yer almayan kişilerden meydana gelmesindeki amaç, karar almada ve alınan kararları uygulamada rasyonel ve bağımsız hareket edilmesinin daha etkin denetim mekanizması oluşturacağı düşünülmektedir. “Denetim Komitesi üyelerinin toplamı herhangi bir sebeple ikisinin az olması durumunda; Yönetim Kurulu en geç on beş gün içinde denetim kurulu üyesinin haiz olması gereken özelliklere sahip bir üye atanmaktadır” (Denetim Komitesi Yönetmeliği, 2012: md. 4).

Bankanın Denetim Komitesi'nde görev alacak üyelerin sahip olması gereken özellikler Bankacılık Kanunu ve BDDK'nın iç sistemler ile ilgili yönetmeliği göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Denetim komitesi diğer kurumlarda olduğu gibi İller Bankasında da Yönetim Kurulu'nun gerçekleştirmesi gereken denetim ve gözetim görevini Kurul adına üstlenmektedir. Bu sebeple banka içerisinde düzenin sağlanması ve daha sağlam bir yapı oluşturulması adına önemli bir komitedir. Buna paralel olarak denetimin daha iyi sağlanması ve süreçlerin iyi yönetilmesi bankanın kurumsal yönetim açısından da daha yüksek başarı elde etmesine vesile olmaktadır. İller Bankası Denetim Komitesi Yönetmeliği Bankacılık Kanunu ve “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda oluşturulmuş olup İller Bankası Denetim Komitesi Yönetmeliği doğrultusunda Denetim Komitesi'nin görev ve yetkileri; Bankanın iç sistem birimlerinin faaliyetlerini takip etmek ve çıktılarını değerlendirerek süreç ve uygulamalar hakkında raporlar vesilesiyle yönetim kurulunun bilgilendirilmesini sağlamak, yürütülen işlemlerde kanun, yönetmelik, belirlenen politika ve kurallara uyum derecesini ölçmek, uyulmaması durumunda müdahalede bulunmak ve gerekli önlemleri almak, daha etkin işleyen bir iç sistemi temin etmek, personellerin işlemleri yürütürken gerekli bilgilere ve kişilere ulaşmalarını sağlamak için iletişim kanallarına işlerlik kazandırmak, iç sistem birimlerinin yöneticilerinin seçiminde yönetim kuruluna görüş sunmak, iç sistemlere ait birimlerin plan ve politikalarını incelemek ve gerekli müdahalelerde bulunmak, iç sistem birimlerinde görevlendirilecek personel ve yöneticilerin sahip olması gereken özellikler ile ilgili yönetim kuruluna görüş sunmak, bankanın risklerinin yönetilebilmesi noktasında gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı,

uygulama usullerinin belirlenip belirlenmediğini denetlemek, banka içerisinde denetimi üstlenen kişilerin görevlerini icra ederken bağımsız ve tarafsız olarak hareket edip etmediğini denetlemek, bağımsız denetimi yürütecek bağımsız denetim şirketlerinin seçiminde bu şirketler ile ilgili araştırmalarda bulunarak yönetim kuruluna bir ön değerlendirme sunmak, aynı şekilde destek hizmetleri alınacak firmalar ile ilgili araştırmalarda bulunmak, bu hizmetlerin alımında risklilik seviyelerini de tespit etmek ve bu şirketlerin faaliyetlerinin takibine yapmak, hem banka içinde denetimi yürüten müfettişler hem de dışarıdan denetimi yürüten bağımsız denetim şirketinin denetimi üstlenen personelleriyle belirli aralıklarla bir araya gelerek denetimin çıktıları ile ilgili görüş ve değerlendirmeleri öğrenerek bu konuda yönetim kurulunu bilgilendirmek, denetimi yürüten birimler tarafından sunulan raporları yönetim kuruluna iletmek, faaliyetler yürütülürken oluşan aksaklıklar ve çözüm önerileri hakkında yönetim kuruluna rapor sunmak, bankanın muhasebe ve raporlama sistemlerinin faaliyetlerini kanun ve yönetmeliklere uygunluğunu denetlemek, bankanın dönemsel ve yıllık mali tablolarını ve bağımsız denetim raporunda incelemelerde bulunarak oluşan sorunlar ile ilgili çözüm yolları bulmak olarak özetlenebilir (Denetim Komitesi Yönetmeliği, 2012: md.2)

4.6. İller Bankası A.Ş İç Kontrol Yapısı

İller Bankası İç Kontrol Başkanlığı Bankalarda iç kontrol ile ilgili çalışmaların gereği gibi yürütülmesi amacıyla 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve BDDK tarafından yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmeliğin tanımlar kısmında BDDK iç denetim ve risk yönetimi ile birlikte iç kontrolü bir sistem olarak tanımlaması ve bütün bunlara iç sistemler adını vermesiyle birlikte kurulmuştur.

İç Kontrol Dairesi Başkanlığı; 1 Daire Başkanı, 1 Kıdemli Uzman, 3 Müdür, 1 Avukat, 6 Teknik Uzman, 6 Uzman, 1 Uzman Yardımcısı, 1 Büro Personeli olmak üzere 20 personel ve Bölge Müdürlüklerinde bulunan iç kontrol faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla atanmış 1'er iç kontrol personeli ile beraber toplamda 38 personelden oluşmaktadır.

İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı iç kontrol faaliyetlerini ve faaliyetlerini uygulama yollarını, bankanın sahip olduğu tüm işlemlerin nitelikleri önemsenerak konuyla alakalı birimlerin yöneticileri ile beraber tasarlanır.

İç Kontrol Dairesi Başkanlığınca, Genel Müdürlük ve Yurt İçi Hizmet Birimlerindeki Banka çalışmalarına ait standart, mevzuat ve kılavuzlarda yer alan düzenlemeler çerçevesinde uygulanıp uygulanmadığını, Birimlerde İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinin 19 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükümlerine göre, Genel Müdürlük ve Yurt İçi Hizmet Birimlerinin operasyonel faaliyetlerini gerçekleştiren personelinden Denetim Komitesi Onayı ile bu birimlerin iç kontrol faaliyetleri için görevlendirilen “Standart Kontrol Noktaları Sorumlusu Personel” olarak belirlenen operasyonel çalışmaları devam ettiren personel ve iç kontrol personeline “Standart Kontrol Formu ve Açıklamaları” ile, örneklem yöntemine uyumlu olacak şekilde aylık olarak hazırlanan raporlamalarla izlenmektedir. Söz konusu raporlar, Genel Müdürlük iç kontrol personeline incelendikten sonra, aylık faaliyet raporları şeklinde Denetim Komitesine, Yönetim Kuruluna ve Üst Düzey Yönetime düzenli olarak takdim edilmektedir.

Standart kontrol formlarında iş süreci bazlı oluşturulan kontrol noktaları üzerinden yürütülen iç kontrol faaliyeti Bankada iç kontrol personeli yanında Bankanın operasyonel faaliyetlerini yürüten personel (Standart Kontrol Noktaları Sorumlusu Personel) tarafından aylık sürelerde raporlanması esasına dayandırılmıştır.

İç Kontrol Programı uyarınca, İç Kontrol Dairesi Başkanlığınca Genel Müdürlük Hizmet Birimlerine ait iç kontrol faaliyetleri Nisan, Ağustos ve Aralık kontrol dönemleri için, Mayıs, Eylül ve Ocak aylarında görevli iç kontrol personeline Genel Müdürlük Hizmet Birimlerinde gerçekleştirilmektedir.

Daire Başkanlıklarında, iç kontrol personelinin görevi olmadığı kontrol dönemleri içinde, çalıştıkları dairelerde standart kontrol noktaları sorumlusu personel olarak ataması gerçekleşen iki müdür (bir idari, bir teknik) tarafından çalıştıkları dairelere ait Standart Kontrol Noktaları Formunda mevcut kontrol noktaları üzerinden iç kontrol faaliyeti

uygulanmaktadır. Yurtiçi Hizmet Birimlerinde ise İç Kontrol Dairesi Başkanlığı emrine atanmış bir iç kontrol personeli ile standart kontrol noktaları sorumlusu personeli şeklinde görevli iki müdür (bir idari, bir teknik) tarafından her ay dönemler halinde kontrol noktaları ile ilgili raporlamalar, İç Kontrol Dairesi Başkanlığı'na sunulmaktadır. Genel Müdürlük ve Yurtiçi Hizmet Birimlerinden İç Kontrol Dairesi Başkanlığına gelen raporlar, personel tarafından incelenip, bir araya getirilmesine müteakip Denetim Komitesine, Yönetim Kuruluna, Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcılarına aylık faaliyet raporu biçiminde sunulmaktadır. (İller Bankası Faaliyet Raporu, 2016: 54)

İç Kontrol Dairesi Başkanlığı, uyum mekanizmasının esas görevi uyarınca; kanuni düzenlemelerdeki yeniliklere bağlı kalarak süreçlerde gerekli değişikliklerin yapılmasına bahisle ilgili birimlerin bilgilendirilmesini sağlamaktadır. İç Kontrol Dairesi Başkanlığı'nca lüzum olması halinde mevzuatta gerçekleşen değişiklikler ile ilgili olarak Birimlere yazı ile de gönderim sağlanmaktadır. Diğer taraftan, Genel Müdürlük ve Yurtiçi Hizmet Birimlerinin gerçekleştirilmesi muhtemel faaliyetler için Yönetim Kurulu onayı alınmadan evvel, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na, ilgili diğer hukuki düzenlemelere, kurum içi politika ve bankacılık teamüllerine uyumu hakkında İç Kontrol Dairesi Başkanlığından görüş alınmasına bahisle, tüm birimlerin bilgilendirilmesi amaçlı 2013/8 sayılı Genelge yayımlanarak, Birimlerden yeni ürün ve çalışmaları ile gerçekleştirmesi muhtemel faaliyetler için görüş talepleri Başkanlıkça değerlendirilerek, gerektiği takdirde Risk Yönetimi Dairesi Başkanlığı'nın da görüşü ilave edilerek, Denetim Komitesi vasıtası ile ilgili Birime iletilmektedir.

İller Bankası A.Ş. İç Kontrol Sistemi COSO ile uyumlu olarak hareket etmektedir. COSO'da yer alan "kontrol", "izleme" ve "İnceleme" yöntemleri ile faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Banka'da iç kontrol faaliyetlerinden "kontrol" yönteminin ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile beraber hareket ederek kontrol noktaları üzerinden gerçekleştirilmesi tasarlanmış ve her birim için süreç bazlı olacak şekilde standart kontrol formları düzenlenmektedir.

"İzleme" şeklindeki iç kontrol faaliyeti ise iç kontrollerin etkili bir şekilde uygulanmasını sürdürmeyi sağlamak için sistem içine yerleştirilmiştir. İzleme, yönetime;

etkili, ekonomik, verimli olmayan gereksiz prosedür ve sistemlere zamanında müdahale etme imkanı sağlar. İzleme yöntemi ile iş süreçlerindeki riskler değiştiğinde yönetime iç kontrol tasarımını yeniden değerlendirmesine ve yeni riskleri makul bir seviyede tutacak yeni kontrol noktaları oluşturmaya imkân sağlar. İzlemede iki yöntem bulunmaktadır: Sürekli izleme ve özel değerlendirme.

Özel değerlendirmeler

İş süreçleri üzerindeki kontrol sisteminin zayıf olduğu alanlar, mali kayıp ile karşılaşabilecek alanlar ile riski yüksek alanlarda ve/veya kurumun hedefleri üzerinde etkileyici olabilecek değişiklikler ile çalışan değişikliğinin olduğu hallerde gerçekleştirilir. Özel değerlendirmeler belirli bir zaman diliminde uygulanır. Özel değerlendirme yöntemlerinden bazıları; yöneticinin belirlediği alanlar ve sınırlarda, değerlendirme yapacak yetkinlikteki personelin yapacağı değerlendirmeler, kontrol öz değerlendirme faaliyetleri, iç denetimin İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliği ve kendi Yönetmeliği çerçevesinde yaptığı değerlendirmelerdir. Sürekli izleme ve özel değerlendirme yöntemleri birbiri yerine seçilebilecek alternatif değildir. Değerlendirme ihtiyacı durumuna göre birlikte kullanılabilir.

İzleme şeklindeki kontrol faaliyeti bulguların izlenmesi ve bulgular üzerine yapılan işlemlerin raporlanmasını da kapsar.

Yukarıda sayılan kontroller, Bankanın her seviyedeki çalışanı tarafından riayet edilecek ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlanır.

Sürekli izleme

İş süreçlerinin, sistemlerin ve iç kontrolün etkin işlemlerini sağlamak üzere Bankanın operasyonel işlerinin içine yerleştirilmesidir.

“İnceleme” şeklindeki iç kontrol faaliyeti ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda ilgili bölümde verilmiştir.

Her seviyede yer alan Banka personelince riayet edilecek ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri, Bankanın güncel tüm faaliyetlerinin bir bölümünü bir araya getiren; önce faaliyeti gerçekleştiren personelce, ardından iç kontrol personeli tarafından gerçekleştirilecek bir yaklaşımla geliştirilmesi gereken; faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik işlemlerin kontrolüne, iletişim kanallarının, bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolünü ve uyum kontrolünü içeren faaliyetleri olarak adlandırılabilir.

Dolayısıyla İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinde de tanımlanan çerçevedeki iç kontrol sisteminin oluşması önce faaliyeti gerçekleştiren her seviyedeki Banka çalışanı tarafından riayet edilecek ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sonra iç kontrol personeli tarafından icra edilecek iç kontrol faaliyetleri ile sağlanmaktadır.

4.6.1. İller Bankası iç kontrol personelinin görev, yetki ve sorumlulukları

İç Kontrol Personeli, Yönetim Kurulu adına, Yönetim Kurulunun oluru doğrultusunda;

Bankada mevcut yazılı standartların yerine getirilip getirilmediğini, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığını, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol ederek, tespitlerini Başkanlığa bildirmek,

Bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini iç kontrol sistemleri vasıtasıyla izlemek ve incelemek amacıyla, ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi ve belge talebinde bulunmak,

Kontrol dokümanları ve araçları aracılığıyla gözlem ve izlemeye dayanak, kontrol ya da inceleme gerçekleştirmek ve tespitlerini raporlara bağlamak veya uyarı mesajları hazırlayarak Başkanlık kanalıyla ilgili birimlere bildirmek, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak Banka personelinden ilave açıklama istemek, fikirlerine başvurmak, gerekli gördüklerinde Teftiş Kurulu Başkanlığını, Risk Yönetimi

Dairesi Başkanlığını, Denetim Komitesini ve Bankanın yönetim kademelerini Başkanlık vasıtasıyla bilgilendirmek ile sorumludur.

4.6.2. İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı iç kontrol faaliyetleri kapsamı

İç Kontrol Sistemi, Bankanın Bölge Müdürlüklerini ve yurt dışı şubeleri ile Genel Müdürlük Birimlerini, konsolidasyona tabi ortaklıklarını ve tüm faaliyetlerini kapsar.

Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü

Bankaların faaliyetlerinin uygulanması dair işlemler operasyonel faaliyetleri meydana getirir.

Operasyonel faaliyetlere ait kontroller ile operasyonların randımanlı olması ve etkinliğinin sağlanması amaçlanır.

Operasyonel faaliyetlere ilişkin aşağıda yer alan kontrol faaliyetleri uygulanır.

- a. Raporlama: Tepe yönetime verilmek üzere, günlük, haftalık veya aylık olarak olağanüstü durum, kuşkulu işlem, anlaşmazlık ve genel performans raporları hazırlanması.
- b. Fiziki kontrol: Bankaya ait veya müşteriler ve diğer taraflar adına tutulan nakit para, taşınır kıymetler gibi finansal varlıklar da içinde olmak üzere maddi duran varlıklara ulaşılabilmesine, bunların kullanımına ve muhafazasına yönelik kurallar ve kısıtlamalar konulması, bütün maddi varlıkların planlı olarak sayımının çıkarılması.
- c. Onaylama ve yetkilendirme: Çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza kurallarının belirlenmesi, belirli limitlerin üzerindeki muameleler için tasdik ya da yetki alınması.
- d. Sorgulama ve mutabakat sağlama: İşlemlerin ayrıntılarının, faaliyetlerin ve risk yönetim şekillerine ait verilerin doğruluğunun incelenmesi, hesapların karşılaştırılması, düzenli aralıklarla mutabakatların gerçekleştirilmesi.

- e. Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi: Genel ve hususi risk limitlerine riayet edilip edilmediğinin incelenmesi ve sınır aşımının izlenmesi.

İletişim kanallarının kontrolü

İletişim kanalları ile ilişkili kontroller;

Banka içinde ya da ortaklıklarda ortaya çıkaran ve Kanun ve diğer hukuki düzenlemeler ile banka yönetim kurulunca onanan politika ve stratejilere göre herhangi bir kısıtlamaya bağlı bulunması lazım bilgilerden, konuyla ilgili birim ve çalışana ulaşma olanağı tanınanlar üzerinde kısıtlamalar olup olmadığına,

Bankanın, kendi çalışma nizamı hakkında çalışanlara koordineli olarak bilgi verilip verilmediğine, yasada ve ilgili hukuki düzenlemelerde gerçekleştirilen değişiklikler ile yeni uygulamalar veya faaliyetlere ilişkin çalışanın bilgilendirilip bilgilendirilmediğine, maruz kalınan problemler, alışkanlık haline gelmiş uygulamalara göre şüphe duyulan hususlar hakkında, söz konusu çalışan tarafından, yönetim kademelerine ve iç sistemler birimlerine ne kadar yoğunlukta raporlama yapıldığına dair kontrol faaliyetlerinden meydana gelmektedir.

Bilgi sistemlerinin kontrolü

Bütün bilgi sistemi kontrolleri ve gerçekleştirme kontrolleri bilgi sistemlerine dair kontrolleri oluşturur. Bilgi sistemi kontrolleri, bilgi sistemi ve yönetimine ait çalışma ve bu çalışmalara dair aşamaların kontrollerini içerir.

Uygulama kontrolleri, bilgi sistemlerine dâhil olan ve bankacılık çalışmalarını devam ettirmek veya yön vermek için kullanılan finansal dataların tanımı, üretimi, kullanımı, birlik ve güvenilirlik sağlanması için datalara ulaşmanın yetkilendirilmesi gibi tüm çalışma aşamalarında kullanılması lazım olan iç kontrolleri kapsar. Uygulama kontrolleri kapsamında en düşük data düzenleme/yetkilendirme kontrolleri, irat kontrolleri, veri işleme kontrolleri, çıktı kontrolleri ve kayıt kontrolleri yürütülür.

Bilgi sistemleri kontrol yöntemi

Bankalarda Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkeler İlişkin Tebliğin 34 üncü maddesinde “Bu tebliğde hüküm bulunmayan hallerde, İç Sistemler Yönetmeliğinde yer alan usul ve esaslar, uluslararası kabul görmüş bilgi teknolojileri kontrol hedefleri sunan COBIT dokümanlarında yer alan usul ve esaslar uygulanır.” denildiğinden İller Bankası Bilgi Sistemleri Kontrollerinde BDDK düzenlemeleri ile birlikte COBIT dokümanlarında yer alan usul ve esaslar kullanılmaktadır.

COBIT’in, ISACA (Information Systems Audit and Control Association) tarafından kurulmuş olan ITGI (Information Technologies Governance Institute) tarafından ilk versiyonu 1996 yılında yayınlanmıştır. Zaman içerisinde gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilen COBIT’in 5.versiyonu 2012 yılında yayınlanmıştır. COBIT’in amacı genel olarak şu şekilde özetlenebilir: Bilgi Teknolojileri (BT) kullanıcılarına, yöneticilere ve denetçilere, organizasyonda iş hedeflerinin bilgi sistemleri hedeflerine dönüşümünü, bu hedeflere ulaşmak için gerekli kaynakları ve gerçekleştirilen süreçleri bir araya getiren, aynı zamanda bilgi teknolojileri varlıklarının etkin olarak kullanılmasını sağlayan bir yönetim çerçevesidir.

Bilgi sistemleri genel kontrolleri, bilgi sistemlerinden istenen özelliklerin düzgün bir şekilde yerine getirilmesi, istenilmeyen hadiselerin engellenmesi, tespit edilmesi ve yenilenmesi ile alakalı olarak yeterli düzeyde güvence oluşturulmasını ve gerçekleştirilen kontrollerinin kullanılabilirliği için güvenilir bir çalışma ortamının sağlanmasını amaçlayan, banka bilgi sistemlerinin bütününe veya geniş bir kısmına uygulanan kontroller ile bu kontrollerin uygulanmasını sağlayan politika ve süreçlerden oluşmaktadır. Bankanın bilgi sistemlerinin özünden talep edilen fonksiyonları ciddi, vakitli ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesine hareketle, gerekli ortamın oluşturulmasını sağlayan temel unsurlar genel kontrolleri oluşturur.

Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü

Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü, muhasebe ve raporlama sistemlerinin birliğinin ve güvenilir olmasını hedefler. Bu anlamda yapılacak kontroller, mali tablolara

konu edilmemesi veya mali tablolarda hatalı olarak belirtilmesi durumunda, yararlananların mali tablolardaki bilgilerden faydalanarak aldıkları ekonomik kararları tesir seviyesi yüksek olan bilgiler göz önünde bulundurularak, mali raporlarda mevcut bilgilerin özel kontrolü ve kontrolü yapılan bilgilere dayanan işlemlerin kontrolünü, işlemlerle, mevcutlar ve gerekliliklerin kayıt altına alınması ile mali raporlara yansımaları arasında devam eden süreçte oluşabilecek yanlışlıkların ve hataların belirlenebilmesine yönelik kontrolü ve son olarak, mali raporların yasaya ve hukuki düzenlemelere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının kontrolünü içerir.

Uyum kontrolleri

Bankanın uyguladığı ve uygulamayı planladığı tüm çalışmaların ve yeni işlemler ile gerçekleştirilecek işlemlerin, yasaya ve hukuki düzenlemelere, banka içi politika ve ilkeler ile bankacılık teamüllerine entegrasyonunu,

Yasa ve hukuki düzenlemeler ile banka içi politika ve kurallardaki değişiklikler hakkında, banka çalışanlarının en kısa sürede bilgilendirilmesini,

Yeni işlemler ile gerçekleştirilecek planlanan faaliyetler için yönetim kurulundan onay alınmadan önce görüş verilmesini kapsar.

Yukarıda belirtilen İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinin 14 üncü maddesi, (c) fıkrası ve 18 inci maddesinde yer alan hükümler ile Yönetmeliğin 7'nci maddesi (j) fıkrasında yer alan hükümler ile Genel Müdürlük Makamınca yayımlanan 2013/8 sayılı Genelge çerçevesinde uyum kontrolleri kapsamında aşağıdaki faaliyetler yürütülmektedir:

Birimler yeni ürün ve işlemleri ile gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri için Bankanın Yönetim Kurulu'ndan onay almadan önce, 5411 sayılı Bankacılık Kanununa ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallar ile bankacılık teamüllerine uyumu hususunda, Genel Müdürlük Makamından alınacak Denetim Komitesine havaleli Olur ile Başkanlıktan görüş talebinde bulunur.

Birimlerin yeni ürün ve işlemleri ile gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri için hazırlanan Başkanlık görüşüne, İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinin 39 uncu maddesi çerçevesinde Risk Yönetimi Dairesi Başkanlığı'ndan alınacak görüş de eklenerek ilgili birime, Denetim Komitesinin ilgili Birime havaleli Olur'u ile gönderilir.

Yasa ve hukuki düzenlemeler ile banka içi politika ve kurallardaki değişiklikler hakkında, banka çalışanlarının en kısa sürede bilgilendirilmesi kapsamında, Başkanlık Uyum Personeli tarafından;

Her gün Resmi Gazete 'de yayımlanan Kanunlar, Yönetmelikler, Tebliğler, Bakanlar Kurulu Kararları, İlanlar vb. takip ederek, Bankayı ilgilendiren mevzuat tespit edilir.

Hazine Müsteşarlığı, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, T.C. Merkez Bankası, BDDK, Sosyal Güvenlik Kurumu, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı gibi resmi web sayfaları her gün incelenir ve Bankamızı ilgilendiren mevzuat ve uygulama değişiklikleri tespit edilir.

Resmi Gazete 'de yayımlanan mevzuat değişiklikleri ve kamu kurum ve kuruluşlarının web sayfalarında yayımlanan mevzuat ve uygulamalara ilişkin duyurular Başkanlıkça uygun görülen aralıklarda Genel Müdürlük ve Yurt İçi Hizmet Birimlerinin, Birim adına tanımlanmış e-mail adreslerine web ortamında gönderilir.

Başkanlık uyum faaliyetleri kapsamında; Bankanın faaliyet konularını ilgilendiren hususlarla ilgili olarak takip etmekte olduğu Resmi Gazete 'de yayımlanan kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, Bakanlar Kurulu Kararları, tebliğler v.b. ile diğer resmi kurum ve kuruluşların yayımlanmış oldukları mevzuat ve uygulamaya ilişkin değişiklikler Yönetim Kurulu adına Denetim Komitesi'nin 22.01.2014 tarih ve 77605251-612-99/2668 sayılı Olur'una istinaden, Başkanlıkça gerekli görülmesi halinde uyum faaliyetleri kapsamında mevzuat değişikliklerinin ilgili olduğu Birime yazı ile bildirilir.

4.7. İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı ile Bağımsız Denetim İlişkisi

İç kontrole bağımsız denetimin belli başlı argümanları içinde bakılabilir. Denetime tutulacak işletmede dinamik bir iç kontrol sistemi yer alması, finansal tabloların hatayı içerme riskini minimuma indirerek, doğruluk ve güvenirliliğini ölçer. (Güredin, 1988:05)

İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı, faaliyetleri çerçevesinde Bağımsız Denetim ile “Süreç Bazlı İş Akım Şemaları” ve “Yönetim Beyanı” çalışmalarında bağımsız denetime direkt katkı sağlamaktadır.

4.7.1. Süreç bazlı iş akım şemaları

Bir organizasyonun çalışanlarıyla, müşterileriyle ve diğer kişilerle belirli bir amaca yönelik kurala bağlanmış her bir işinin başlangıcından bitiş noktasına doğru akış sürecinde fonksiyon icra eden birimlerle birlikte bir bütün olarak şemalar halinde gösterildiği diyagramlara süreç bazlı iş akım şeması denir. (İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Çalışma Usul ve Esasları,2016:71)

İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinin “İç kontrol sisteminin amacı ve kapsamı” başlıklı 9. maddesi Bankanın iş süreçlerinde kontrollerin ve işlem aşamalarının yer aldığı iş akım şemalarının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmeliğin “Denetlenenlerin yükümlülükleri” başlıklı 19. maddesi denetlenen bankaları, denetçilere çalışmalarında yer alan bütün sistem ve uygulamaları tasarrufla bulunmalarını içeren uygulama listesiyle birlikte bildirmek, 11/7/2014 tarihli ve 29057 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İç Sistemler ve İSEDES Yönetmeliğinin 9 uncu maddesi gereğince düzenlediği iş akış şemalarını, kontrol sistemlerine ait belge ve bankacılık işlemlerine dair kullanıcı evrakını denetçiye sunmakla yükümlü tutmuştur.

Bu nedenle, “Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimine İlişkin Rapor Hakkında Tebliğ”in “Bankacılık süreçleri denetimi” başlıklı 13 üncü maddesinde denetçinin, bankacılık çalışmalarına dair süreçlere ilişkin denetimi yapılan tarafından kendisine verilen iş akış

şemalarını ve bu şemalarda bulunan süreçler hakkındaki kontrollerine dair öz tetkikini özet geçen tabloyu yer aldığı şekliyle doldurmak suretiyle, CD içinde raporuna ekleyeceği hükmünü getirmiştir. Bütün bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere BDDK Bankalara, süreç bazlı iş akım şemalarını ve bu şemalarda yer verilen süreçler üzerindeki kontrolleri düzenlemeleri ve denetçilere sunmalarını zorunlu tutmuştur.

Süreç sahibi Birimler ile Başkanlık tarafından mutabakata varılarak hazırlanan süreç bazlı iş akım şemalarının üzerinde yer alan işlem adımları sürece ilişkin kontrol noktaları, kontrol tipi ve kontrol kodu ile tanımlanır. Süreç bazlı iş akım şemalarının işlem adımlarına tanımlanan kontrol noktalarına ilişkin veriler, “Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimine İlişkin Rapor Hakkında Tebliğ” in “Bankacılık Süreçleri Denetimi” başlıklı 13 üncü maddesi 2’nci fıkrası gereği, özetlenerek form doldurulur.

Süreç Bazlı İş Akım Şemaları, İç Kontrol personeline denetimi yapılan kontrol noktasının süreç bazlı iş akım şemalarında yer alan bankacılık ve bilgi sistemleri süreçlerini ifade etmektedir. Bağımsız Denetim sürecinde denetimin başlangıcından bitiş noktasına doğru bir bütün olarak görmesini sağlayarak, denetimin süresini kısaltmasına ve denetçinin yeterince ve verimli bir şekilde denetim ispatı toplamasını tesis edecek denetim programının kalitesi ve zamanlamasının belirlenmesinde rol oynamaktadır.

4.7.2. Yönetim beyanı

BDDK tarafından yayımlanan Yönetim Beyanı konulu bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetimine 2010/3 sayılı Genelgede, Bankalarda bağımsız denetim kuruluşlarınca gerçekleştirilecek bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetimine ilişkin usul ve esasların, 13.01.2010 tarihli ve 27461 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik” ile düzenlenmiştir. Söz konusu Yönetmelikte “Banka, bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri üzerindeki iç kontrolleri hakkında denetim dönemi itibarıyla yönetim kurulu tarafından düzenlenen yönetim beyanını denetçiye sunar. Denetçi, denetim görüşünü oluştururken yönetim beyanını ve bu beyana mesnet teşkil eden çalışmalarını inceler. Denetçi, bu inceleme sonucunda beyanda eksiklik veya yanlışlık tespit ederse denetim raporunda bu

tespitlere yer verir. Denetlenen yönetim kurulunun yönetim beyanını vermeyi reddetmesi durumunda, BSD raporunu imzalamaya yetkili kişiler şartlı görüş bildirebilir, görüş bildirmekten kaçınabilir veya 34 üncü maddede belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde denetimden çekilmek için yetkili kuruluş yönetimine teklifte bulunabilirler. Yetkili kuruluşun çekilme kararı alması halinde durum gerekçeleri ile birlikte en geç yedi gün içinde Kuruma bildirilir. Bu Yönetmelik kapsamında yönetim beyanına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından belirlenir.” ifadelerine yer verilmiştir.

Yönetim Beyanı genel itibariyle, İller Bankası Denetim Komitesi Oluruyla İç Kontrol Dairesi Başkanlığı İç Kontrol Personelinin gerçekleştirilmektedir. İç Kontrol Dairesi Başkanlığı iç kontrol faaliyetleri esnasında Yönetim Beyanına teşkil eden çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

Yönetim Beyanı yapılmasında gayesi, Banka Yönetim Kurulunun, bankanın bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine dair süreç denetimi bakımından dinamik, yeterli ve uyumlu olup olmadığına dair incelemelerde bulunarak, bu kapsamdaki mevcut durum ve devam eden faaliyetlere ilişkin güvence vereceği bir çalışmadır. Kapsamı Bankanın, Yönetim Beyanı kapsamında bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ait iç kontrollerin dinamik, yeterli ve uyumlu olup olmadığına dair bilgi edinirken, Yönetmeliğin 24’üncü maddesinde bulunan bilgi sistemleri denetimi ve 25’nci maddesinde yer alan bankacılık süreçleri denetimi boyutunu önemser. Bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri içinde incelenecek bölümler, risk yoğun bir bakış açısıyla ve Yönetmeliğin 5 inci maddesinde bulunan önemlilik temelinde belirlenmektedir. Bu değerlendirme kapsamının, Yönetim Beyanında bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerinin tamamında yer alacak görüşte yeterli seviyede güvence sunacak doyurucu denetim delilinin elde edilmesine olanak tanıyacak şekilde oluşması kuruluş yararına olacaktır.

Yönetim Beyanının sadece banka bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ait iç kontroller ile ilgili yapılmakta, fakat Yönetim Beyanı meydana getirilirken destek hizmetlerinin de dikkate alınması faydalı olacaktır. Yönetim Beyanı kapsamında, Yönetmeliğin 22 nci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan banka bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerinden bağımsız, bütün dönemlerde bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ait iç kontrol yapısı hakkında incelemelerde bulunmaktadır.

Yönetim Beyanında içerik olarak, Banka yönetim etkin, yeterli ve uyumlu bir iç kontrol sistemi kurma ve işletme yükümlülüğünün bulunduğu yer almaktadır. Bununla beraber alakalı banka birimleri tarafından, iç kontrol yapısının incelenerek ve bu yapı ile ilgili önemli kontrol noksanlarını belirlemek amacıyla bir değerlendirme yapılmaktadır. Banka birimleri tarafından iç kontrol yapısı ile ilgili yapılan incelemede bağımsız denetim kuruluşunca yapılan işlerin kullanılmadığının üstlendiği ve iç kontrol yapısı üzerinde mevcutsa belirlenen önemli kontrol noksanlıkları yönetim beyanı ile tespit edilir.

İç kontrol yapısında gerçekleşen incelemelerde dönem sonundan itibaren yenilenmiş olsa bile belirlenen iç kontrol yapısına ait tüm kontrol zayıflıklarının, önemli ve kontrol noksanlarının kategorize edilerek bağımsız denetçiye takdim edilmektedir. Mali tablolarda kayda değer hatalı beyana neden olan veya en başta finansal doneler olmak üzere banka bakımından duyarlılık taşıyan verilerin bütünlüğü, uyumluluğu, güvenilirliği, lazım hallerdeki saklı olması ve çalışmaların devamlılığını ciddi miktarda etkileyen ya da önemli derecede olmasa dahi yöneticilerin veya iç kontrol yapısında rizikolu görevleri mevcut personellerin içinde olduğu kötüye kullanma veya kanunsuz işlemler de yönetim beyanı kapsamında yer almaktadır.

Daha evvel yapılan bağımsız bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetimlerinde belirlenmiş bankaya takdim edilmiş ve bağımsız denetçinin bulguların giderilip giderilmediğine dair raporu Yönetim Beyanı ekinde yer almaktadır. İç kontrol yapısındaki incelemelerin ardından, önem arz eden kontrol noksanlıkları hususunda bankaca gerçekleştirilmiş düzeltici tedbirleri de kapsayacak biçimde, iç kontrol yapısında veya iç kontrol yapısına önemli seviyede etkileyecek konularda oluşmuş değişikliklerin bildirileceği yer almaktadır.

Bağımsız denetimi gerçekleştiren kuruluş, Yönetim Beyanına ve buna dayanak olan çalışmaların yeterliliğini incelemekte, incelemenin sonucunda bağımsız denetçi, içerik bakımından noksanlık ya da bağımsız denetim çalışması sona ermesiyle birlikte, sonuçların tahmin edilen sonuçlarla uyumsuz olması durumunda denetim raporundan bağımsız bir biçimde uyumsuzlukları belirterek buna neden olan durumları araştırarak, Yönetim Beyanını ve benzer çalışmaları incelemeye almalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İç kontrol birimi biçiminde bir örgüt yapısı, bilindiği gibi bankacılığımızda dünya standartlarında sayılabilecek bir ilerleyiş kaydetse de iç kontrolün İller Bankası'na ne sağladığı, bundan sonra da sağlayabilecekleri hakkında bir değerlendirme gerçekleşmesi yararlı olabilecek bir bakış açısidir.

Bankalarda düzenlenmesi ve etkin bir şekilde sürdürülmesi düşüncesiyle iç kontrol yapısı oluşturulurken ve dizayn edilirken, koordineli çalışması amacıyla sistem yapısının daha dinamik formda düzenlenmesi ve benzer biçimde sürdürülmesinin faydalı olacağı açıktır. İç kontrolün sağlayacağı avantajların, eğer olursa dezavantajlarından çok daha fazla olacağı rahatlıkla ifade edilebilir. Zira dünya genelinde iç kontrolle ilgili yapılan çalışmalarda, bankalarda iç kontrol sisteminin uygulanması için, banka organizasyon yapısının sahip olması gereken özellikleri ve iç kontrolün bankalarda bulunmasının neden zorunlu olması gerektiği, esas itibariyle bu konu hakkında karar merciiinin banka yönetim kurulu olduğundan bahsedilmekle beraber, bu sistemin kurulup, yerleşmesinde uygulanacak metotlar hususunda görüşlere rastlanılmamaktadır. Bu durum ayrıntıların bankadan bankaya değişmekte olduğu şeklinde açıklanabilir. Sonuç itibariyle banka yönetimi süreci iç kontrol personeli ile bankalardaki çalışanlar arasındaki iletişimiyle ve düzenlenen raporlar sayesinde geliştirecektir. (Gürdoğan, 2002:33)

Bağımsız denetim faaliyetlerinde, çalışmanın boyutunu belirlemek için en önemli destek bankanın iç kontrol sisteminden alınmaktadır. İç kontrolün yeterli olması kontrol riskini azaltacak, böylelikle denetleyen örneklem sayısını azaltarak detaylı çalışabilecektir. Etkin bir iç kontrol sisteminin yerleşmesi, amaçlara ulaşmada pozitif etkiler oluştursa da kati sonuç getirmez. Şayet denetimi yapılan kuruluştaki iç kontrol sistemi yetersiz bulunur veya hiç mevcut değil ise, kuruluşun kontrol riski ile kalıntı bulgu riski ve denetim riski bir hayli yüksek olacak, denetçi denetim riskini düşürmek amacıyla, daha çok işlem örneği toplamak zorunda kalacak, böylelikle uygulayacağı denetim metodu ile faaliyetlerinin boyutu artacaktır. Dolayısıyla, iç kontrol sistem yapısındaki karmaşıklığın veya yetersizliğin denetim maliyetini ve denetim süresini artırmakta olduğu açıkça görülmektedir. Bu sebeple denetçi yapacağı denetimi planlarken denetim faaliyetlerinin iç kontrol yapısına uyumlu olup olmadığına bakar. Fakat denetçi tarafından, denetim

faaliyetleri esnasında yapacağı analizler neticesinde iç kontrolün yeterli nitelikte olmadığına karar verirse, ilave denetim metotları gerçekleştirir. İlave denetim metotlarının dışında, denetim planı olduğu gibi değişebilir. Bağımsız denetimin iç kontrole önem göstermesinin temelinde, denetim planlaması yaparken ve ileride gerçekleşmesi muhtemel düzenlemeleri etkilemesinin olacağı ifade edilebilir. (Koroğlu&Uçma, 2006:5)

İç kontrol yapısının bağımsız denetimce kontrol edilmesinin bir diğer sebebi ise denetimi yapılan bankanın muhasebesinde yer alan hesaplar ile mali bilgilerin güvenilir olup olmadığını tespit etmek ve yıllık denetim uygulanırken halinde gerçekleştirilecek denetimin boyutunu, kapsamını ve denetim yapılırken geçirilecek süreyi belirlemektir.

Bağımsız denetim yapan denetçilerin, banka çalışanı ve iç kontrol birimine bağlı olmamakla beraber hem tepe yönetimle gerçekleştirilen görüşmelerde hem de iç kontrolün geliştirilmesi amacıyla verdikleri telkinler vasıtasıyla iç kontrol yapısının kalitesini yukarı çekmede önemli bir hükmü bulunmaktadır. Bağımsız denetçilerin bankanın mali işlemlerinin doğru ve güvenilir olduğunu belirlemesi iç kontrol sistem yapısını çözümlmelerine bağlıdır.

Bağımsız denetçinin birçok değişik bankayı denetime tabi tutması sonucu elde ettiği bilgi, birikim ve deneyimlerini, denetimi gerçekleştirmekte olan banka iç kontrol yapısının geliştirilmesi amacıyla kullanılmasının desteklenmesi görevi banka yönetimine düşmektedir. Bilhassa iç denetim yapısında belli bir süre sonra meydana gelecek denetim körlüğünden kaynaklanan risklerin yok olması bakımından bağımsız denetim faaliyetleri, banka açısından önemli bir görev taşımaktadır. Yönetim kurulu bağımsız denetimin gerçekleştirdikleri faaliyetleri desteklemekle beraber, bu faaliyetler neticesinde ulaşılan bulguların yönetim için rehberlik etmesini sağlayacaktır

İç kontrolün mali raporlamanın güvenliğini sağlaması, mali tabloların herkes tarafından kabul edilen muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanarak uygulanmasından geçer. Bağımsız denetimin buradaki rolü, mali tabloların kabul edilen muhasebe standartlarına uygunluğunu tespit etmektir. İç kontrol, bağımsız denetimin

gerçekleştireceği denetiminde, kapsam ve uygun denetim yönteminin seçilmesinde etkin rol oynamaktadır. (Erdoğan, 2009: 63).

İç kontrol, bankanın iç denetim ya da bilinen adıyla teftiş kurulunun çağdaş denetim anlayışı ile birlikte, sahip olması gereken özelliklerinin çalışmalarına yönlendirmesiyle, bankaya artı değer oluşturmada çok değerli imkânlar tanımaktadır. Çoğu zaman operasyonel işleyişlerin denetimi, sorumlulukların belirlenmesine ve ceza vermeye yoğunlaşmış olarak bilinen denetim algılayışından, iç kontrol ve risk yönetim yapılarının dinamik, yeterli oluşunun değerlendirilmesi, banka üst yönetimine bilgilendirme sunarak bankanın hedeflerine ulaşmada katkı vermeyi amaçlayan çağdaş denetim yaklaşımına geçiş aşamasında, iç kontrolün faaliyetleri teftiş kurulu için birçok açıdan faydalı olmaktadır. İç kontrol çalışmaları ile uzun zamanlı ve çok personel ile yapılan denetim çalışmalarına olan ihtiyacı büyük kısımda sona ererek teftiş kurulunun daha az zamanlı ve genel çalışmalara yönlendirilmesine ve bu sebeple teftiş kurulunun daha az sayıda, ancak daha kalifiye çalışan yapısına dönüşmesi muhtemel olacaktır.

İç kontrol birimi ve söz konusu birimde bulunan çalışanların faaliyetleri, teftiş kurulunca gerçekleştirilen işlemlere dinamiklik getirerek, kurulun ayrıntılara yoğunlaşmasına engel olmak suretiyle genel bakış açısına yönlendirilebilmeleri muhtemel olacaktır.

İç kontrolü denetimde ikilik olduğu gerekçesiyle hareketle, bunun bir kısmı olarak görmek yanlış olacaktır. İç Sistemler Yönetmeliği'nde bahsedilen mevzular bu doğrultuda değerlendirildiğinde, tam tersine teftiş kurulunun asıl işlevine dönmesini sağlayacak sistemlerin iç kontrol personeline sağlandığı görülmektedir. İç denetimin görevi bu bağlamda kayda değer anlamda değişmektedir. Bilinen manada uyumluluk tesis etmede yer alan iç denetim, artık üst düzey kararlar verilmesinde, bankanın risklere yönelik savunmasında ve iç kontrol yapılarının modernleştirmesinde daha verimli görev alacak biçimde yapılandırılmaktadır.

BDDK İç Sistemler Yönetmeliği'nde de bahsedildiği üzere, teftiş kurullarının en bilinen fonksiyonlarından birisi olan asayiş görevi ve ceza uygulamaktır. Bu fonksiyonu

yerini danışmanlık görevine bırakmış, eski yerine yeni ile alakalı olması, risk yönetimine yoğunlaşmış denetimler yapması önem arz etmektedir. İç kontrol elemanlarının çalışmaları sonucunda bilfiil etkili çalışan bir iç kontrol yapısının yerleşmesinin en önemli neticelerinden biri de denetim faaliyetlerinin dinamik olması ile veriminin artması olacaktır.(Türkiye İç Denetim Enstitüsü, 2007:31)

İç Sistemler Yönetmeliği'nde iç kontrol dairelerinde görevli personel iç kontrol personeli olarak ifade edilmiştir. Bankaların genelinde kullanılabilecek bir unvanın yönetmelikte bulunmaması ve iç kontrol personeli adı altında genel bir ifadeye yer verilmesinin BDDK tarafından bilhassa yapıldığı ve bütün bankaların kurumsal yapısına uyumlu unvanları tercih edilmesine, bankaların bu anlamda özgür bırakıldığı görülmektedir. Ancak iç kontrol personeline verilecek unvanın ne olacağı sektörde bir soru işareti olarak yer almaktadır. İç kontrol elemanına verilecek unvanın bankanın gereksinimlerine göre doğru tespit edilememesi İç Kontrol Dairesi Başkanlığı personeli çalışmalarındaki başarısını doğrudan olumsuz yönde etkileyebilecek niteliktedir. Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamu bankalarında da olduğu üzere; Kontrolör/Kontrolör Yardımcısı, İç Kontrolör/İç Kontrolör Yardımcısı gibi unvanlar verildiği takdirde uygun olacağı düşünülmektedir.

İlaveten Banka unvan yapısında mevcut haliyle kullanılmasına onay verildiği hallere örnek verilecek olursa, herhangi bir Bölge Müdürlüğünde herhangi bir pozisyonda çalışmakta olan bir çalışanı, iç kontrol elemanı olarak görevlendirmek suretiyle, iç kontrol biriminde yine aynı Bölge Müdürlüğünde çalıştırma alternatifini tercih eden iç kontrol biriminde çeşitli sıkıntıların yaşanma ihtimali göz önünde bulundurmak icap etmektedir. Bu sıkıntılardan en büyüğünü iç kontrol birimine bağlı olarak görevlendirmeden daha evvel aynı ya da daha alt unvanla çalıştığı personelden bilgi, ek beyanat talep gibi hallerde, durumu çift yönlü değerlendirmek doğru olacaktır. Bilgi talep edilen kişi, yakın zamana kadar aynı veya daha alt unvanla birlikte çalıştığı personelin, kendisinden bilgi talep eder noktaya erişmesini sindirmekte zorlanabilecek, benzer biçimde bilgi isteğinde yer alan iç kontrol çalışanıysa bilhassa kendine göre üst kademedeki personelden ya da çalışma arkadaşlarından bilgi, belge isteme hususunda çok yönlü çatışmalar yaşayabilecektir.

Genel Müdürlük Birimlerinin iç kontrolü amacıyla, iç kontrol birimine bağlı iç kontrol personeli farklı bir birime, iç kontrol programı gereğince görevli olduğu takdirde de, bilhassa aynı ya da üst unvanla çalışan personelden bilgi talep etme durumlarında türlü güçlükler ile karşılaşmaktadır. İlaveten iç kontrol biriminin çalışmaları güncel işlemlerden bağımsız olarak düzenlenmesi mümkün olmadığından, iç kontrol personelinin işlemler hakkında görüşme yaptığı çalışanın tamamıyla kendi hatasını tespit etmeye yönelik faaliyetler içinde olmadığı, riskli işlerde olması muhtemel yanlışlıkların önlenmesinin esas amaç olduğunu, en başta hissettirebilecek ve genel çalışan unvan yapısından ayrı olmayan bir unvanın belirlenmesinin de önemli olduğunu belirtmek şarttır. Bütün bu hallere dikkat çekildiğinde, iç kontrol elemanına verilmesi düşünülen unvanın banka unvan yapısına uygun olacak biçimde bir seçim yapılmasının, makul bir opsiyon olduğu görülmektedir. Söz konusu açılardan içerdikleri anlam göz önünde bulundurulduğunda, kontrolör/kontrolör yardımcısı unvanının uygun seçenek olduğu ifade edilebilir.

Fakat var olan uygulamalar gözlemlendiğinde, iç kontrol personeline denetçi/denetçi yardımcısı, iç kontrol denetmeni/iç kontrol denetmen yardımcısı unvanları verildiği bilinmektedir. Önceki kısımlarda anlatıldığı üzere iç kontrol birimi yapısı gereği bir denetim birimi değildir. Bu sebeple çalışanlarında bu tip unvanların kullanılması oldukça hatalıdır. Denetçi unvanı finans penceresinden düşünüldüğünde sadece denetim birimi olarak teftiş kurullarında çalışan kişilerin kullanması uygundur. İç Sistemler Yönetmeliğinde de yer aldığı üzere iç kontrol elemanlarının yetkileri takip etme, inceleme ve kontrol çalışmaları olmaktadır. Denetim faaliyetinin bu içerikte olmaması ve bu iştigallerin müfettişlerce sağlanması sebebiyle iç kontrol elemanına denetçi/denetçi yardımcısı, iç kontrol denetmeni/iç kontrol denetmen yardımcısı gibi içinde denetleme çalışmalarını uygulayanların kullanabileceği lazım olan unvanların yer alması doğru değildir. Bu hatalı kullanımlar, iç kontrolün faaliyetlerinin düzgün yerleştirilememesine, iç kontrol ve iç denetimin bağlantısında sorumluluk karmaşası ile bankada ikili bir denetim sisteminin kurulmasına neden olabilecektir. Bu gerekçe ile içerisinde denetimin geçmediği opsiyonların tamamının yer alabileceği, bankaların personel sistemine uyumlu unvan seçiminin doğru olacağı ifade edilmektedir.

Türk Bankacılık kesiminin genelinde iç kontrol sistemlerinin beklenen biçimde oluşturulduğu ve verimli çalışarak, kurum içinde iç kontrol karakteristiğinin yerleştiği ve benimsenerek zaman içerisinde, iç kontrol birimleri yalnızca koordinasyon birimi olacak şekilde, faaliyetlerine konusunda uzmanlaşmış, nitelikli personel ile sürdürmesi ve uluslararası standartlara uygun olarak, yararları sebebiyle bankacılık sisteminde özgün bir yapı olarak devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar,D & Tetik, N,(2010) , Genel Muhasebe, Detay Yayıncılık, Ankara, 15.
- Acımdı, A (2007) ."İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Ölçülmesi", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul
- Akışık, O. (2005) ."İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,(14), 95
- Aksoy, T. (2005). "Ulusal ve Uluslar arası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme". Mali Çözüm Dergisi,72, 139-160
- Arcagök, S. ve E. ERÜZ, (2006) Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ankara, Eylül, 147
- Atabek, A., (2007) "Peer Review (Denetimin Denetimi) ve Türkiye Uygulaması", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul
- .Ataman, Ü., Hacırüstemoğlu, R. ve Bozkurt N., (2001) Muhasebe Denetimi Uygulamaları, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı
- Ayman, B. (1997), "Yerel Altyapı Yatırımı ve Finansmanı İller Bankası:1945-1995", Amme İdaresi Dergisi, Mart, 30, 43-67.
- Azaltun, M. (1999) Otel İşletmelerinde İç Kontrol, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1075, 38-39.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2012), "Bankaların İç Sistemler Hakkında Yönetmelik", Resmi Gazete Sayısı: 28337 ,5-25.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2001) Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, R.G.08.02.2001-24312.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), (2005) 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 75, R.G.19.10.2005
- Basel Committee On Banking Supervision, (1997) Core Principles for Effective Banking Supervision

- Baydarol, O (2007), "İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Muhasebe Denetimindeki Önemi ve Kontrol Riskinin Belirlenmesi" Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Bızım, Ç. (2008) "Türkiye Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir
- Bozkurt, N. (2009) İşletmelerin Kara Deliği Hile, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- Bozkurt, N. (2000) "Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", Muhasebe-Finansman Dergisi, 12, 20
- Bozkurt, N. (2006) "Muhasebe Denetimi" Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, Y., (1991) Genel İşletmecilik Bilgileri, Adım Yayıncılık, Ankara
- Cömert, N., (2012) "Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler", Mali Çözüm Dergisi, , 109, 34
- Çömlekçi, F. (2010) Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz, (Ed. Münevver Yılancı, Nurten Erdoğan, Saim Önce, Seval Selimoğlu Kardeş ve Ergun Kaya) Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- Dabbagoğlu, K. (1988) "Bağımsız Muhasebe Denetimi ve Türkiye'deki Durum", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dalkılıç, F. & Oktay, S. (2001) "Uluslararası Denetim ve Güvence Standartlarında Mesleki Şüphencilik", Mali Çözüm Dergisi, 103, 68.
- Dana R. Hermanson & Heather M., (1994) "The Internal Control Paradox: What Every Manager Should Know", Review of Business, 16, 2, 29.
- Davutyan N. & Kavut, L. (1997) "Bağımsız Denetimde Müşteri Kabul Riskinin Veri Zarflama Analizi Yoluyla Ölçülmesi", İMKB Dergisi, 9, 33, 85.
- Demirbaş, M. (2005) "İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler". İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7,
- Donald H & Glezen. W. (1979); Auditing, İntegred Concepts and Procudures, John Wiley & Sons Inc, Canada-USA

Donald K., Banks Y., (2003) "How Sarbanes-Oxley Will Change the Audit Process", Journal of Accountancy, 196, 3,50.

Emir, M., (2008) "Hile Riskinin Denetim ile İlişkisi", Mali Çözüm Dergisi, 88, 89

Erdoğan, S. (2009), "İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi", Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Ersoy, A. (2005)., "Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları – AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması", Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 9 ,55

Güçlü, F. (2005) Muhasebe Denetimi, Ankara: Detay Yayıncılık

Güler, E. (2006): "Bağımsız Dış Denetim Süreci Kurumsal- Sosyal Sorumluluk ilişkisi Bankacılık Sektörü Uygulaması", Yayınlanmamış Master Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Güredin, E. (2008) Denetim ve Güvence Hizmetleri, 12.Baskı, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım,.

Güredin, E. (2000) Denetim, 10. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Gürdoğan, Y. (2002)Türk Bankacılığında İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar – Bir İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul

Gray,I. & Manson,S, (2008) The Audit Process, Thomson Learning, Singapore

İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Çalışma Usul ve Esasları,(2016)

İller Bankası İç Kontrol Dairesi Başkanlığı Yönetmeliği, (2012)

İnternet: <http://www.bagimsizdenetimsinavi.com/kanitlarin-sayisini-ve-guvenilirliğini-etkileyen-unsurlar-konusu.html> (Erişim, 26/09/2017)

İnternet: <http://www.denetimnet.net/PrintPage.aspx?pgID=9955>, (Erişim Tarihi, 21/04/2017)

İnternet: COSO, Internal Control - Integrated Framework Executive Summary, <http://www.coso.org/ICIntegratedFramework-summary.htm>, (09.08.2017)

- İnternet: Paul Coram, Colin Ferguson ve Robyn Moroney 2006,
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.111.5299>
- İnternet:<http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00339.pdf>, (13.12.2017), s.473.
- İnternet:<http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00315.pdf>, (13.12.2017), s.156
- İnternet:Uzun, A. "İşletmelerde İç Kontrol Sistemi" <http://www.denetimnet.net>
15.10.2017
- Janet L. Colbert and Paul L. Bowen,(2008) "A Comparison of Internal Controls: COBIT®, SAC, COSO and SAS 55/78",228
- Kartal, F.(2013)Türkiye’de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları, Maliye Finans Yazıları, 99
- Kaval, H. (2008), Muhasebe Denetimi, 3.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara
- Kaya, A. & Demiral, H., (2001)"Vergi İncelemelerinde İşletmelerin İç Kontrol Sistemlerinden Yararlanma Olanakları", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 3,86.
- Kayım, A. (2006) "Avrupa Birliği Komisyonu İç Kontrol Standartları". TİDE İç Denetim Dergisi,15
- Keleş, A. (2009), "Basel Kriterlerinin İç Kontrol Açısından Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri Ve Öneriler" Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul
- Keskin, D. (2008) İç Kontrol Sistemi - Kontrol Öz Değerlendirme, İstanbul: Beta Yayınevi
- Kepekçi, C. (2004)Bağımsız Denetim, Avcıol Basım Yayım, İstanbul
- Kepekçi,C. (1994) İç Kontrol Sistemi, Ankara: Tesmer Yayınları, 6,23.
- KGK Yönetmelik, (2012)"Bağımsız Denetim Yönetmeliği"
- Mali Çözüm Dergisi (2001) "Uluslararası Denetim ve Güvence Standartlarında Mesleki Şüphencilik", 103, 68.
- Moeller, R. (2005)Brink’s Modern Internal Auditing, New Jersey: John Wiley and Sons

- Özten, S. ve Karğın, S. (2012), Bankacılıkta İç Kontrol Faaliyetleri Kapsamında Krediler Kontrolü ve Muhasebeleştirme Süreci, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 119-135.
- Önçü, S., Karasioğlu, F., Taner, B., Arıcı, H. (2012) ‘‘Bağımsız Denetçinin Yetki ve Sorumluluklar’’ İSMMMO Yayınları, İstanbul
- Pany K. ve Ray O. W, (1997) Auditing, ABD: R.R. Donnelley&SonsCompany
- Robertson, J.,(1990) Auditing, 6. Edition, BPI / Irwin
- Saltık ,N. (2007) İç Kontrol Standartları, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi Uzman Raporu, Ankara
- Saltık,N. (2007) ‘‘İç Kontrol Standartları’’, Bütçe Dünyası,:2, 26, 60.
- SPK, (2006)‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ’’, SPK Tebliğ Seri: X, No: 22, ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ’’, md.4, s.1.
- TODAİE, (1993), İller Bankası Reorganizasyon Araştırma Raporu, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Türkiye İç Denetim Enstitüsü (2007) Banka İç Kontrol Birimleri, İç Denetim Dergisi 17, 31
- Türktaş, G. (1989) ‘‘Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye'deki Durum’’, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul
- Uyar, S. & Çelik, M., (2009) ‘‘İMKB’nda İşlem Gören Şirketlerin Görüşlerinin ve Denetim Raporlarının Denetim Şirketleri Açısından Araştırılması’’, MUFAD Journal,41, 143
- Yavaşoğlu, M. (2001) Sermaye Piyasası Mevzuatında Bağımsız Denetim, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yılancı, M. (2016) Muhasebe Denetimi, Detay Yayıncılık, İstanbul
- Türktaş, G. (1989) ‘‘Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye'deki Durum’’, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul,
- Türker, M. & Pekdemir, R (2002) ‘‘Uluslararası Denetim Standartları, Türkiye Uygulaması ve Beklentiler’’, Türkiye 16.Muhasebe Kongresi, İstanbul, Ekim

Uzay,M. (2006) İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma

Uzay, S. (1999) İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma. Sermaye Piyasası Kurulu, 132.

Wilson, James D. ve Root, S.,(1989) Internal Auditing Manuel, 2. Edition, New York.

6107 Sayılı İller Bankası Kanunu, (2011)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : GÜNGÖR, Serkan
Doğum Tarihi ve Yeri : 14.05.1986 Keçiören
Medeni Hali : Evli
Telefon Numarası : 0 (312) 303 40 18
Faks Numarası : 0 (312) 303 40 49
E-posta Adresi : serkangungor@hotmail.de

Eğitim

	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lise	Ayrancı Lisesi	2003
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi- İşletme Bölümü	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2011-2014	T.Vakıflar Bankası A.O	Uzman
2014-	İller Bankası A.Ş	Uzman Yardımcısı

Yabancı Dil

İngilizce (Orta)
Almanca (Başlangıç)

Hobiler

Spor (Fitness), Seyahat, Kitap okumak, Video oyunları

İLBANK
TÜRKİYE'NİN YAPICI GÜCÜ